

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**МАТЕРІАЛИ
VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-
КОНФЕРЕНЦІЇ
«ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ І ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ:
НАЦІОНАЛЬНІ, ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ
АСПЕКТИ»**

**15-16 листопада 2023 року,
м. Миколаїв, Україна**

**Миколаїв
2023**

**Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний аграрний університет
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу
Національний університет «Одеська політехніка»
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Опольський університет (Польща)
Відземський університет прикладних наук (Латвія)
Університет прикладних наук Вайненштефан Трісдорф (Німеччина)**

**МАТЕРІАЛИ
VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-
КОНФЕРЕНЦІЇ
«ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ І ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ:
НАЦІОНАЛЬНІ, ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ
АСПЕКТИ»**

**15-16 листопада 2023 року,
м.Миколаїв, Україна**

**Миколаїв
2023**

УДК 657-024.11:658.1

О-16

Друкується за рішенням вченої ради обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету (протокол №4 від 11.12.2023р.)

Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 15-16 листопада 2023 року, м.Миколаїв. Миколаїв : МНАУ, 2023.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Шебанін В.С., д-р техн. наук, професор, академік НААН, в.о.ректора МНАУ;

Потривасєва Н.В., д-р екон. наук, професорка, завідувачка науково-дослідним відділом МНАУ;

Андрусів Уляна Ярославівна – кандидатка економічних наук, доцентка, доцентка кафедри теорії економіки та управління Івано-Франківського технічного університету нафти і газу;

Біліченко Олександр Степанович – кандидат економічних наук, доцент, в.о. декана обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету;

Волощук Лідія Олександрівна – докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту Національного університету «Одеська політехніка»;

Глазова Яна Василівна – кандидатка економічних наук, доцентка кафедри економічної теорії Інституту економіки та фінансів Опольського університету;

Дубініна Марина Вікторівна – докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри обліку і оподаткування Миколаївського національного аграрного університету;

Приходько Ігор Павлович – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою Дніпровського державного аграрно-економічного університету;

Сімків Лілія Євгенівна – докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри теорії економіки та управління Івано-Франківського технічного університету нафти і газу;

Сіренко Наталя Миколаївна – докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри фінансів, банківської справи та страхування Миколаївського національного аграрного університету;

Шарата Наталя Григорівна – докторка педагогічних наук, професорка, проректорка з науково-педагогічної та виховної роботи і підвищення кваліфікації Миколаївського національного аграрного університету;

Aigars Andersons - Mg.sc.manag., Mg.sc.comp., Mg.sc.ing. lecturer hespi research assistant, Vidzeme University of Sciences (Латвія)

У збірнику наведено матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, де викладено результати наукових досліджень учасників освітнього процесу. Результати можуть бути використані для подальших досліджень, формування наукових ідей.

Миколаївський національний
аграрний університет, 2023

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНИ

БІЛІЧЕНКО Олександр,
кандидат економічних наук, доцент
bilichenko77@ukr.net

КРИЖОВА Вікторія,
здобувачка вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

Анотація: Розглянуто вплив інтелектуального капіталу на економіку України. Досліджено зміни складових інтелектуального капіталу в умовах військової агресії росії. Передбачено повоєнний розвиток економіки України із урахуванням ресурсозабезпечення країни.

Ключові слова: людський капітал, структурний капітал, споживчий капітал, деювеналізація, військова агресія, економіка, розвиток.

Розвиток суспільства пов'язаний із забезпеченням факторами виробництва і ефективним їх використанням. Головним (не випадково у перекладі з латинської мови) фактором виробництва є капітал. У процесі економічної діяльності капітал створює додану вартість. Еволюційні зміни суспільно-економічних формацій дали змогу накопичити значний емпіричний матеріал, що пов'язаний з економічною категорією «капітал». В умовах сьогодення особливого значення набуває дослідження інтелектуального капіталу країни.

У сучасному світі інтелектуальний капітал стає ключовим ресурсом для підприємств у досягненні конкурентних переваг. Цей ресурс включає в себе знання, ідеї, навички, інновації та надає можливість суб'єктам господарювання адаптуватися до швидкозмінного економічного середовища. Підприємства, які ефективно використовують свій інтелектуальний капітал, здатні швидше реагувати на ринкові виклики, розвивати нові продукти та послуги, підвищувати продуктивність, підтримувати стійкі конкурентні переваги. Залучення висококваліфікованих працівників, створення сприятливого середовища для творчості та інновацій, а також упровадження ефективних систем управління знаннями стають критичними елементами стратегії успіху для багатьох підприємств.

Особливо важливою умовою ефективного розвитку підприємств є їх спроможність адаптуватися до новацій. У такому контексті інтелектуальний капітал стає джерелом інновацій та технологічного прогресу, визначаючи траєкторію подальшого розвитку бізнесу та галузей у цілому. Інновації включають в себе впровадження новаторських ідей, продуктів або технологічних процесів. Здатність до постійних інновацій є ключовою потребою для пристосування до змін в економічному середовищі. Такий підхід дозволяє підприємствам не лише утримувати свої позиції на ринку, але й активно формувати його, будучи лідерами у впровадженні новацій та стратегій сталого розвитку.

Інтелектуальний капітал пов'язаний з соціально-економічною категорією «людський капітал». Процес формування інтелектуального капіталу будь-якої країни складний і тривалий та вимагає значних інвестиційних витрат. Інтелектуальний капітал – це невід'ємний елемент людського потенціалу, який забезпечує успіх у будь-якій сфері діяльності. Він включає в себе природні та набуті здібності, знання, навички та досвід. Інтелектуальний капітал є важливим фактором економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності [1]. Інтелектуальний капітал включає в себе такі основні його складові:

- людський (когнітарний) капітал;
- структурний (організаційний) капітал;
- споживчий капітал (інтерфейсний) капітал.

Людський капітал – це сукупність знань, навичок, досвіду та творчого потенціалу людей в організації або суспільстві. З початком повномасштабного вторгнення росії до України зміст цієї статті став ключовим для розуміння ситуації. Людський капітал стає важливою складовою для забезпечення безпеки та розвитку країни. Навички військового персоналу, стратегічне мислення та здатність адаптуватися до змін є чинниками людського капіталу у сучасних умовах. У воєнний період, важливість людського капіталу поширюється на

моральні цінності, адже військові медики, психологи та волонтери сприяють підтримці людського капіталу [2].

Активні громадяни постійно допомагають у різних аспектах, включаючи трудовий внесок та цифрові послуги. Зміна цінностей також вплинула на взаємодію з інформацією та створила потужну ІТ-армію для нейтралізації ворожих дій у кіберпросторі.

Не менш важливою складовою людського капіталу є культура, що виступає як платформа для розвитку та вираження інтелектуального потенціалу. Заохочення творчості та інтелектуального вираження через мистецтво та інші культурні прояви сприяє розкриттю потенціалу індивідів. Підвищення національної самоідентифікації підтверджується опитуванням агентства «Рейтинг», згідно якого 92% респондентів визнають себе українцями. Війна змусила громадян переосмислити своє минуле та значення української мови, спонукала до зміни цінностей. Таким чином, українці виявили високий рівень свідомості та готовності працювати на благо своєї країни [3].

За даними Міжнародної організації міграції станом на травень 2022 р., 13,7 млн українців були переміщені, з них 5,7 млн осіб залишили країну. Відтік молоді з України загрожує втратою близько 40% здобувачів освіти. Частина їх зможе адаптуватися та відновитися за кордоном, змінюючи соціальну структуру та покращуючи статево-віковий склад інших країн. Будуть і такі, що назавжди залишаться за кордоном, з часом отримавши відповідне громадянство. Це втрачений людський капітал України.

Структурний капітал – це комплекс програмних засобів, баз даних, організаційної структури, патентів, товарних знаків та інших організаційних механізмів, які забезпечують ефективність праці та функціонування підприємства [4].

Основними із викликів, із якими зіштовхнулися підприємства, стало забезпечення виконання працівниками своїх функціональних обов'язків в умовах ризиків ракетних обстрілів, можливих відключень електроенергії та ін., створення безпечного робочого простору, гарантія належних умов праці,

зменшення кількості кваліфікованої робочої сили, яка поповнила лави Збройних сил України. Під час війни Україна активно використовує структурний капітал для оборони та забезпечення функціонування економіки. Наприклад, отримавши ліцензії на зброю від США та Німеччини, країна покращила захист від російських атак. Крім того, використання патентів на технології виробництва безпілотних апаратів і ракет, дозволяє Україні підвищити свій оборонний потенціал, а у майбутньому, створивши власні високотехнологічні продукти, знайти свою нішу у міжнародній торгівлі.

Для визначення місця України в міжнародній торгівлі завдяки ефективному використанню інтелектуального капіталу, можна використати теорію Хекшера–Оліна. Підхід, що був запропонований шведським економістом Елі Хекшером і його учнем Бертилем Оліном у 20–30 роках минулого століття на той момент сформував нову теорію міжрегіональної і міжнародної торгівлі. Відмінності, що виникають у відносних витратах між різними країнами, пояснюються головним чином різними пропорціями використання факторів виробництва та нерівномірністю відносного забезпечення країн факторами виробництва. Наразі, і на цьому постійно загострюють увагу, Україна має високий рівень осіб із вищою освітою та потенціал інтелектуального капіталу. Але, спостерігається стійка тенденція до скорочення цих показників. Згідно з теорією Хекшера–Оліна, Україна стикнеться, хоча і в прихованому вигляді, із ситуацією експорту надлишкових факторів виробництва та імпорту дефіцитних факторів. Враховуючи об'єкт нашого дослідження мова йде про подальший відтік інтелектуального капіталу і експорт продуктів, пов'язаних із когнітарним, організаційним та інтерфейсним капіталом. Але запропоновані прогнози були б спрощеними і поверхневими без врахування Парадоксу Леонтєва. Заради історичної справедливості зауважимо, що всесвітньо відомий економіст Василь Леонтєв, який народився в російській імперії, в 1922 році емігрував до США. У середині 50-х років на основі статистичного матеріалу він зробив парадоксальні висновки щодо теорії Хекшера–Оліна. Так, у перші роки після другої світової війни у США капітал

був відносно надлишковим фактором виробництва, при порівняно високому рівні заробітної плати. Проте в американському експорті переважали відносно трудомісткі товари, а імпорт був представлений капіталомісткими товарами. Подальші наукові дослідження у цій царині збагатили теорію міжнародної торгівлі додатковими напрацюваннями та висновками. По-перше, подібні тенденції мали місце, окрім США, в економіці Індії та Японії. По-друге, неоднорідність людського капіталу спричиняла зростання експорту продукції, виробництво якої вимагало наявність висококваліфікованої робочої сили, тобто інтелектуального капіталу. По-третє, на розвиток міжнародної торгівлі суттєво вплинули наявні природні ресурси, у тому числі відносно надлишкові, що визначали структуру зовнішньої торгівлі. І по-четверте, впродовж років сформувалася певна спеціалізація країн у міжнародній торгівлі. Уряд, використовуючи політику протекціонізму, створював умови для розвитку певних галузей економіки.

Споживчий капітал – це нематеріальні активи, які пов'язані зі споживанням. Споживчий капітал відіграє важливу роль у житті людей, оскільки він дозволяє їм отримувати доступ до товарів та послуг, які їм необхідні для життя.

Війна в Україні завдала істотного удару роздрібній та оптовій торгівлі. Ринок суттєво просів через міграцію населення, бойові дії та падіння доходів. Однак ритейл поступово оговтується. Найбільше скоротились продажі товарів для будівництва, ремонту та облаштування житла. У березні 2022 року вони впали на 57-66%. У квітні-травні падіння сповільнилося до 15-20%. Продажі продуктів харчування, навпаки, зростали. У березні-квітні вони були майже у 2,5 рази більшими, ніж за період минулого року [5].

Виникли і глобальні проблеми з логістикою. Транспортування товарів Чорним морем ускладнилися через мінування та ймовірність обстрілів. Виклики постали і перед водіями вантажних автомобілів, через закриття проїзду пунктами митного пропуску Польщі та Словаччини як з боку України, так і в зворотній бік.

В умовах війни інтелектуальний капітал України зазнав значних змін. Експерти виділяють такі дві важливі тенденції, як: деювеналізація, яка проявляється у стрімкому зменшенні кількості молоді; міграція людського капіталу, оскільки військові дії спричинили значне переміщення людей. І мова йде не лише про внутрішнє переміщення з районів ведення бойових дій або тимчасово окупованих територій. Критичного розміру набув виїзд працездатної молоді за межі України. При цьому необхідно усвідомлювати, що частина переміщених та тих хто виїхав вже ніколи не повернуться на місця свого довоєнного проживання.

Як показує історія, всі війни рано чи пізно закінчуються. Тож вже сьогодні необхідно готуватися до післявоєнного відновлення країни та входження України до Європейського союзу. Україна володіє значним ресурсним потенціалом, а в умовах інноваційного розвитку економіки ресурсом що здатний створити у перспективі значну додану вартість виступає інтелектуальний капітал. Гармонійний розвиток його складових (людський, структурний і споживчий) стане поштовхом до інноваційного розвитку економіки України. Резервом післявоєнного відновлення мають стати галузі виробництва в основі яких ключовим фактором є інтелектуальний капітал.

Література:

1. Грішнова О.А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв'язок, оцінка, напрями розвитку. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/32608909.pdf> (дата звернення 28.11.2022).
2. Важливість розвитку людського капіталу у сучасному світі. URL : <https://uifuture.org/publications/vazhlyvist-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-u-suchasnomu-sviti-yakoyu-maye-but-y-strategiya-ukrayiny/> (дата звернення 28.11.2022).
3. Залознова Ю. С., Азьмук Н. В. Людський капітал України в умовах війни: втрати та здобутки. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1312/1>

[266&ved=2ahUKEwjmxXjxOaCAxXSRPEDHRKKB9QQFnoECAsQAQ&u](https://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3288)
[sg=AOvVaw2WqofWDV4mKDioCBKH6B8](https://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3288) (дата звернення 28.11.2023).

4. Інтелектуальний капітал: сутність та методи оцінки. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3288> (дата звернення 28.11.2023).
5. Від консерв до електроскутерів: як змінювався споживчий попит українців під час війни. URL : https://lb.ua/society/2022/07/11/522787_vid_konserv_elektroskuteriv_yak.htm (дата звернення 28.11.2023).

Abstract: The influence of intellectual capital on the economy of Ukraine is considered. Changes in the components of intellectual capital in the context of Russian military aggression are investigated. The post-war development of Ukraine's economy is envisaged taking into account the country's resource supply.

Keywords: human capital, structural capital, consumer capital, de-evaluation, military aggression, economy, development.

МИКОЛАЇВСЬКІ МОСТИ – ВАЖЛИВІ КОМУНІКАЦІЇ ТА СИМВОЛИ МІСТА

БЕРЕЗОВСЬКА Тетяна,
канд. іст .наук, доцент,
доцент кафедри українознавства
Миколаївського національного аграрного університету
м. Миколаїв, Україна

Анотація: Розглянуто історію створення Інгульського та Варварівського мостів у місті Миколаєві.

Ключові слова: будівництво, мости, переправа, понтони

Миколаїв, обласний центр Миколаївської області та адміністративний центр Миколаївського району розташований у гирлі річок Південний Буг та Інгул, за 65 кілометрів від Чорного моря. Оточений водою з обох боків, Миколаїв в перші роки свого існування не мав мостів і відповідно засобів комунікації. Це не лише ускладнювало суходольний зв'язок з сусідніми губерніями, але й негативно відбивалось на розвитку торгівлі та промисловості. Понтонні переправи не могли справитися з вантажним перевезенням. Тому

постало нагальне питання про будівництво стаціонарних мостів у Миколаєві. Але мости-це не просто мости, що єднують береги. Це саме символи єднання.

Міст – поняття, яке викликає у романтиків асоціацію з досягненням взаємопорозуміння між людьми. А не романтик, почувши слово “міст” уявить собі споруду, що з’єднує берега водоймищ. У розпорядженні миколаївців, проживаючих на півострові сьогодні п’ять штучних споруд: міст через Північний Буг, по-народному – Варварівський, два Інгульських мости (транспортний та пішохідний), Аляудська понтонна переправа та шляхопровід у Широкій Балці. А колись відсутність мостів викликала великі незручності. В кінці XVIII і в першій половині XIX ст. переправа через Інгул та Бузький лиман здійснювалась паромами, гребними суднами і шаландами під вітрилом. Відомо, що австрійський купець Якоб Фабр на відведених йому, за вищим імперським розпорядженням, землях “заснував постійний двір, кузню та шинок у переправи – де перевезення” біля гирла Інгулу.

На планах розвитку Миколаєва, розроблених відомим архітектором Іваном Старовим та військовим інженером Іваном Князевим в часи Потьомкіна, а також в відомості будування міста за 1792 рік такого об’єкту, як міст, ще не значились. А в 1793 році було сказано, що теслярі на березі Інгулу – у тимчасової переправи – згуртовують колоди для наплавного мосту і зробили вже 8 “плениць”. Згадується, що в цьому році споруда була завершена[1,с 78].

В 1805 році замість наплавного мосту збудували понтонний Інгульський міст. Старожили міста згадували, що коли на нього заїзжала вантажівка чи автобус, міст просідав, а колеса транспорту опинялися у воді. Це неабияк тішило пацанів, що сиділи на колодах вздовж понтонів, проте лякало пасажирів транспорту.

З часом міст не спроможний був справитися з посиленням рухом транспорту в північному напрямку, створювалися затори, до того ж не було зручногopід’їзду з міста. Постало питання про будівництво нового фундаментального мосту. Вихід Пушкінської вулиці на міст найкращим образом відповідав потребам генерального плану розвитку Миколаєва. Було

зроблено все можливе, аби зайняти під автостраду як найменше території парку Перемоги.

Робота почалася в жовтні 1974 року. З ранку до пізнього вечора на річці гучно стукав механічний молот. Це в піщаний берег Інгулу потужний механізм вбивав залізобетонні “олівці” довжиною 30 метрів і шириною більш ніж пів метри. Головною гідністю архітекtonіки мосту, його інженерним вирішенням було майже 100% збірності. Всі основні частини – фундаменти, опори, прольоти були зібрані з залізобетонних конструкцій, виготовлених на заводі. Це давало можливість кожний день обходитись 50-60 працівниками (коли на строму Бузькому мосту щодня працювало 500 людей)[3, с.198].

Гордістю будівельників стала центральна частина, що піднімається вгору, по всій протяжності 52 метри. Рішення про подібний варіант розведення мосту було прийнято завдяки малій ширині річки при необхідності пропускати по ній океанські кораблі, побудовані на заводі ім. 61-го Комунара.

Загальна довжина мосту складала 1.3 кілометра і вже в 1980 році він почав функціонувати. 13 січня 1982 року Державна комісія прийняла його в експлуатацію. По мосту здійснюється рух тролейбуса.

Другий міст Миколаєва, що також є його символом, це Бузький або Варварівський міст. Ганебна поразка росії в Кримській війні 1853-1856 рр. нашкодило російському уряду на необхідність побудови через Бузький лиман дерев'яного наплавного мосту, що з'єднував Миколаїв с містечком Варварівкою. Тому його почали називати “Варварівським”. Будівництво Бузького мосту було завершено в жовтні 1855р. Він знаходився на лінії Спасько-Вокзального шосе (в наш час вулиця Шосейна)

В грудні 1887 року в Миколаєві пройшла сильна буря. Вона продовжувалась впродовж декількох днів. Сильний вітер з незвичайною силою погнав до мосту пароплав, баржу та землечерпалку. Від сильного удару міст розірвало на декілька частин. З 62 плениць залишилось на місці всього 24. Після сильного вітру вслід прийшли сильні морози. Всі з нетерпінням чекали весни для можливості ремонту дерев'яного наплавного мосту, котрий з'єднував

Миколаїв з Варварівкою. Але фортуна в той рік відвернулася від міста. Сильною течією та льодоходом 11 березня залишені 24 плениці були зірвані з якоря та унесені на велику відстань [2, с 183].

В 1898 році, після довгих коливачь щодо побудування не дешевого мосту через Бузький лиман, до Миколаєва викликали експерта в області мостобудування з світовим ім'ям Миколу Белелюбського. Він і запропонував поставити залізні понтони. Губернському уряду була вигідна вся експлуатація такого мосту, але грошей на його будування не вистачило. Однак, це було необхідно зробити, адже міст постійно був завантаженим.

Революції, війни ХХ століття зробили міст стратегічно важливим об'єктом. По ньому переправляли велику кількість військової техніки, військові багатьох армій йшли по мокрих дошках.

В березні 1944 року німці, відступаючи з Миколаєва, хотіли зруйнувати міст, але це їм не вдалося і міст зберігся.

Але як би миколаївські рибалки не полюбили свій міст, він потрохи "вмирав". Змінювались темпи життя, місто потребувало нових комунікацій. Односторонній рух транспорту утворював великі перешкоди.

І ось в 1950 році в Миколаїв був передислокований мостопоїзд №444. Будування нового мосту стало реальністю. Проєкт мосту був розроблений інститутом "Київгіпротранс". Головний інженер проєкту – А.А. Карпачев, головний будівник нового Варварівського мосту – Л.Г. Карелі.

При будівництві було багато екстримальних моментів. Так, в грудні 1963 році, коли встановлювали останню частину мосту, почались 30-градусні морози, ріка замерзла, і доставити 400-тонну балку до створу було майже неможливо. За день плашкоут з балкою переміщувалася на 50-70 см. Балку доставили на місце ад в березні, через 90 днів. За пару днів до криголаму. Якби не встигли – це було б катастрофою .

Офіційне пересування по мосту було відкрито 18 червня 1964 року. В 1971 році були повністю замінені високоміцні болти в стиках головних балок розвідного мосту. Великий ремонт розпочався в 1991 році, коли залізобетонні

плити розвідної частини замінили на ортотропну залізну плиту, а також в 2001 році коли міст отримав нове покриття та освітлення.

Мости Миколаєва постійно лікують, бо вони несуть на собі дуже велике навантаження. Миколаївські мости в свідомості городян давно вже стали символами міста, а в рокові години випробувань важливими стратегічними об'єктами. Мости єднають на лише береги, але й людей та долі. Миколаївські мости готові служити людям в ім'я миру та злагоди.

Література

1. Історія рідного краю: Миколаївщина. Миколаїв: Іліон, 2015. 628с.
2. Лагошніак О. Від старої переправи до Варварівського мосту /О.Дагошніак. Миколаїв: Іліон, 2014. 270с.
3. Миколаївщина: літопис історичних подій. Миколаїв: «УГПГ ГмбХ», 2002.710с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ У ДІАГНОСТИЦІ ТА ПРОГНОЗУВАННІ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВІ

**О. А. Боднар, кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет
Р. О. Светенко, здобувач вищої освіти
обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна**

Анотація: Розглядаються основні концептуальні тенденції розвитку антикризового управління. Аналіз причин банкрутств підприємств показав, що методи оцінки та прогнозування кризових явищ вимагають суттєвого розвитку. Насамперед аналітична робота має бути тісно пов'язана з формуванням бізнес-моделі підприємства, а не обмежуватися констатацією фактів неплатоспроможності на основі фінансових коефіцієнтів.

Ключові слова: антикризове управління; бізнес-аналітика; банкрутство; неплатоспроможність; фінансові коефіцієнти.

Останні десятиліття з'явилося чимало наукових і методичних розробок, присвячених антикризовому управлінню, зокрема проблемам визначення самої сутності поняття «антикризове управління».

Аналіз трактувань антикризового управління у вітчизняній економічній та управлінській літературі показав, що існують розбіжності щодо понятійного

апарату «антикризове управління» [1; 2]. Внаслідок цього ми виділяємо три основні підходи до цього поняття:

- антикризове управління як процес управління в умовах кризи, метою якого є стабілізація діяльності підприємства та його фінансового стану;

- антикризове управління як процес запобігання кризі – передкризове управління, орієнтоване на своєчасне виявлення симптомів кризи, що насувається, з метою недопущення її розвитку;

- антикризове управління як управління процесами виходу із кризової ситуації, спрямоване на мінімізацію витрат та втрачених можливостей при виході з кризи [1].

На нашу думку, антикризове управління має забезпечувати сталий розвиток підприємства як у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі. Його фундаментальну основу становлять методи економічного та фінансового аналізу з урахуванням моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища.

Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду дозволяє виділити кілька структурних галузей теорії антикризового управління. Це – «західний» кризис-менеджмент, реструктуризація та реорганізація, управління ризиками, стратегічне управління тощо [1-4]. Але особливу роль мають відігравати нові сучасні методи діагностики, які є сполучною функцією в механізмі антикризового управління.

На нашу думку, основними інструментами антикризового управління є моніторинг та діагностика. До найбільш важливих завдань у діагностиці фінансового стану антикризового управління відносять експрес-діагностику фінансової спроможності та деталізований аналіз фінансової спроможності й фінансової стійкості.

Слід зазначити, що основною проблемою існуючих методів діагностики фінансового становища підприємства є те, що вони не можуть комплексно оцінити існуючі проблеми, які можуть призвести до кризи; вони спрямовані лише на оцінку зниження грошових потоків (фінансову неспроможність

підприємства), тобто визначення нездатності бізнесу в повному обсязі розплатитися за своїми зобов'язаннями [2].

Для комплексного аналізу настання кризового стану підприємства потрібна побудова бізнес-моделі. На прикладі бізнес-моделі можна розглянути технологію та інструментарій, за допомогою яких можна побудувати ефективний варіант функціонування бізнесу, налагодити механізм його реалізації. Бізнес-модель може включати такі модулі: економіка – витрати – товар – фінанси [5].

Процес роботи кожного модуля включає три етапи. Перший етап – це аналіз та оцінка навколишнього середовища, другий – аналітичний (виявлення проблеми), та третій – моделювання сценаріїв розвитку фірми для пошуку та вибору прийняттого варіанту.

На вході кожного модуля визначається вихідна інформація, на виході – короткі аналітичні висновки та рекомендації, а також план можливих заходів.

За підсумками аналітики всіх модулів можна ставити діагноз і на підставі цього розробляти комплекс антикризових заходів та рекомендації, а також стратегію розвитку організації.

Проблема реалізації цього підходу полягає в тому, що необхідна інформація або відсутня через свою новизну, або генерується в різних облікових системах, при цьому узгодження між такими даними, а тим більше їх інтеграція та швидкодія відсутні. Лише розробка та впровадження нових аналітичних технологій у бізнес-діяльність дозволять вирішити цю проблему.

Ці нові, по суті, аналітичні технології, на нашу думку, сформувалися у сучасних концепціях бізнес-аналізу та у ході розвитку практики корпоративного управління. До базових методологічних підходів у бізнес-аналізі віднесемо системний, ситуаційний, процесний та поведінковий підходи, а також концепцію управління ефективністю бізнесу (BPM), концепції управління за цілями, управління за відхиленнями, ціннісно-орієнтованого менеджменту, партнерських відносин, зацікавлених сторін та соціальної відповідальності бізнесу [5].

Отже, традиційні методи фінансового аналізу, методи оцінки та прогнозування банкрутства (Е. Альтмана, Бріггема та ін.) не відповідають сучасним запитам бізнес-середовища. Ці методи відрізняються універсальністю, що дозволяють проводити порівняльну (рейтингову) оцінку підприємств. Однак вони суттєво обмежені та дають суперечливі оцінки при дослідженні кризових явищ на підприємствах. Тому, на наш погляд, дедалі більшої актуальності набуває підхід, що пов'язує побудову антикризової аналітичної роботи з бізнес-моделлю підприємства. Комплекс робіт з вивчення зовнішнього середовища, аналізу та діагностики становища підприємства, система ключових показників оцінки повинні відповідати ключовим бізнес-процесам конкретного підприємства.

Література:

1. Samoilenko Y., Britchenko I., Levchenko I., Lošonczi P., Bilichenko O., Vodnar O. Economic Security of the Enterprise Within the Conditions of Digital Transformation / Economic Affairs, Vol. 67, No. 04, pp. 619-629, September 2022. DOI: 10.46852/0424-2513.4.2022.28.
2. Усикова О. М. Антикризове фінансове управління аграрних підприємств в сучасних умовах господарювання. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2019. № 1. С. 49-55.
3. Боднар О. А., Гринчук Ю. В., Бережанський С. О. Особливості фінансування санаційних заходів. Електронне наукове фахове видання з економічних наук Modern Economics. №17. 2019. С. 39-44. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/features-of-financing-remedial-measures/>.
4. Боднар О. А. Вrabіє Н.В. Джосан В.П. Фінансова реструктуризація: особливості та ефективність проведення в Україні. Інфраструктура ринку: Електрон. наук.-практ. журнал. Випуск 36/2019. Одеса. 2019. С. 88-92. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/16.pdf.
5. Сидорова А. В., Біленко Д. В., Буркіна Н. В. Бізнес-аналітика: навчально-методичний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2019. 104 с.

Abstract: The main conceptual trends in the development of anti-crisis management are considered. Analysis of the causes of corporate bankruptcies showed that the methods of assessing and forecasting crisis phenomena require significant development. First of all, analytical work should be closely related to the formation of the enterprise's business model, and not be limited to ascertaining the facts of insolvency on the basis of financial ratios.

Keywords: crisis management; business analytics; bankruptcy; insolvency; financial ratios.

ГЛОБАЛЬНІ СВІТОВІ ВИКЛИКИ: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬСТВА ПОВ'ЯЗАНІ З ПОВНОМАСШТАБНИМ ВТОРГНЕННЯМ

БОРКО Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна
ДОМАРАЦЬКА Олександра,
здобувач вищої освіти спеціальності 071 Облік і оподаткування Миколаївський національний аграрний університет

Анотація: Розглядається основні глобальні світові виклики. Еколого-економічні проблеми сьогодення пов'язані з проблемою економіки України та проблемою раціонального використання земельних ресурсів, що виникають внаслідок військових дій і серйозно гальмують подальший економічний розвиток країни.

Ключові слова: глобальні виклики, глобалізація, екологічна загроза, економічна безпека.

Глобалізація економіки є однією з основних тенденцій розвитку сучасного світу, яка супроводжується рядом позитивних і негативних наслідків. З одного боку, процеси глобалізації сприяють зростанню світової економіки, розширенню міжнародної кооперації, прискоренню розвитку продуктивних сил науки і техніки. З іншого боку, для багатьох країн, у тому числі для України, глобалізація створює багато ризиків і загроз, що призводить до різкого зниження економічного потенціалу країни, впливає на її стабільність і здатність на рівних конкурувати з іншими учасниками міжнародного поділу [1].

Глобалізація останніх десятиліть стала незаперечним фактом нашої реальності. У контексті наукового дискурсу, можна стверджувати, що глобалізація представляє собою багатовимірний процес, який руйнує традиційні національні кордони, спричиняючи інтеграцію національних економік, культур, технологій та систем управління. Цей процес породжує комплексні міжзалежності та взаємозв'язки, обумовлені рухом людей, капіталу, ідей та інших елементів. Однією із критичних проблем, яка впливає з цього процесу, є загроза втрати національної ідентичності, оскільки традиційні форми

самосвідомості та ідентифікації піддаються ерозії, відсутній чіткий механізм їх збереження та передачі наступним поколінням. Масштабне вторгнення російської федерації в Україну створило нову реальність, зміцнило політичну єдність та національну ідентичність. Справжні причини агресії росії – знищення українського народу, позбавлення його права на індивідуальність і незалежний розвиток. Українці довели всім, що побутують як народ з громадянською та національною ідентичністю, здатний захистити свою незалежність, територіальну цілісність та соборність [2].

Сьогодні, в умовах вторгнення росії в Україну, важливим аспектом життя людей є віра у свою безпеку. Але не важливо забезпечити економічну та екологічну безпеку, на яку негативно впливає війна. Тому важливо розуміти, наскільки небезпечна війна не тільки для життя людей, але й для національної економіки та екологічної ситуації в світі. Військові також потребують великих територій на суші та на морі для баз і установок або для тестування та навчання. Відповідно до наукових оцінок, військові зони займають приблизно від одного до шести відсотків загальної площі суходолу на планеті. Часто ці зони включають екологічно значимі ареали. Активності, що пов'язані з військовою підготовкою, призводять до накопичення відходів, деструкції ландшафтів та погіршення стану наземних та морських екосистем. Крім того, вони спричиняють хімічне забруднення та шумове забруднення внаслідок використання зброї, літальних апаратів та транспортних засобів [3].

Війна часто може стати головним поштовхом для розвитку зруйнованого війною міста. Відновлюючи міста, можна безпосередньо змінити міський простір, покращити туристичну інфраструктуру, а це може мати новий вплив на відновлення економіки країни. Сьогодні відновлення найзагальнішої інформації можна трактувати як комплекс спеціалізованих заходів щодо відновлення стійкості до хвороб у різних сферах господарської діяльності країни, забезпечення виробництва, забезпечення умов життя людей, внутрішніх і організаційних вимог. про інноваційні системи та технології [4].

Відновлення економіки має здійснюватися на положенні розробки спеціальних програм «пожвавлення» економічної діяльності країни, спрямовуючи всі зусилля на відновлення сфери внутрішнього туризму. Для відновлення економіки після збройного конфлікту, а також для відновлення та подальшого розвитку економіки певної території, для повернення населення та забезпечення відповідних умов для його проживання, необхідно розробити заходи, необхідні для вирішення різних соціальних проблем. Проблеми, викликані конфліктами, відновлення інфраструктури та її інтеграція з іншими регіонами країни, розробка механізму забезпечення ресурсами відновлення [5].

У більшості наукових праць загрози економічній безпеці розглядаються у зв'язку з різними галузями економіки. Проте через чинник глобалізації дослідження загроз економічній безпеці України та пошук шляхів їх усунення набувають сьогодні все більшої актуальності.

Найважливішою еколого-економічною проблемою економіки України є проблема раціонального використання земельних ресурсів, оскільки за рахунок ефективного використання земельних ресурсів можна вирішити проблеми, пов'язані з економічною безпекою, а також проблеми, пов'язані із забезпеченням продовольством безпеки. Воєнний стан підтримали в регіонах і по всій країні. Сучасні еколого-економічні проблеми, специфічні для України, виникають внаслідок військових дій і серйозно гальмують подальший економічний розвиток країни. У рамках еколого-економічного аналізу слід підкреслити, що всі екологічні проблеми, незалежно від конкретних галузей господарства, якими вони були породжені, тісно асоціюються з конкретною територією. У контексті масштабного військового вторгнення росії в Україну, було зафіксовано значні екологічні збитки, особливо у відношенні до аграрних ресурсів. Великі території землі зазнали руйнувань, забруднень та накопичення відходів [6, 7].

Література:

1. Мартиненко В. В. Загрози економічній безпеці України в контексті викликів глобалізації. *Економічний часопис-21*. 2011. Вип. 7-8. С. 39-40.

2. Бевз Т. А. Вплив глобалізації на утвердження національної ідентичності в умовах війни: виклики і загрози. *Українознавство*. 2022. № 3 (84). С. 8-26. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.3\(84\).2022.263588](https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(84).2022.263588).

3. Більо І., Ткачук Ю. Еколого-економічні наслідки російсько-української війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-6>.

4. Королюк С., Малюта Л. Перспективи післявоєнного відновлення внутрішнього туризму в Україні. *Трансформація бізнесу для сталого майбутнього: дослідження, діджиталізація та інновації* : зб. тез доповідей II міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 23-24 листопада 2022 р.) Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2022. С. 156-159.

5. Ангурець О., Хазан П., Колесникова К., Куц М., Чернохова М., Гавренек М. Наслідки для довкілля війни росії проти України. Київ : ГО «Зелений Світ – Друзі Землі», 2023. 84 с. URL: <https://cleanair.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/cleanair.org.ua/war-damages-ua-version-04-low-res.pdf>

6. Марценюк Л., Гненний М., Фурфаро Р. Розробка напрямів відновлення туристичної сфери України з урахуванням світових інновацій. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 339-345. DOI: <https://10.31733/2078-3566-2023-1-339-345>.

7. Зозуля І. В. Глобальний, регіональний та національний виміри російсько-української війни. *Форум права*. 2023. Вип. 1. С. 52-67. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7016665>.

Abstract: The main global world challenges are considered. Today's ecological and economic problems are related to the problem of Ukraine's economy and the problem of rational use of land resources, which arise as a result of military operations and seriously inhibit the further economic development of the country.

Key words: global challenges, globalization, environmental threat, economic security.

ПОРІВНЯННЯ ПОДАТКІВ І ЇХ СТАВОК В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

БУРКОВСЬКА Алла,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

МОЛОГІНА Тетяна,
здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, групи Ф 3/1,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

Анотація: досліджено види сплачуваних податків в Україні та Польщі; розкрито особливості обчислення податкових ставок в Україні за акцизним, екологічним, єдиним податками, рентною платою, митом і податком на майно; наведено в табличній формі порівняння ставок за основними видами податків в Україні та Польщі; висвітлено

перспективи введення у вітчизняну практику методологій ЄС для обраних моделей оподаткування платників податків.

Ключові слова: *Європейський Союз, Міжнародні європейські стандарти, податок, ставка податку.*

Враховуючи те, що Україна претендує на членство в Європейському Союзі, у нашої країни виникає потреба забезпечити відповідність всім Міжнародним європейським стандартам у різних сферах державної організації, у тому числі і у сфері оподаткування. Оскільки Польща є повноправним членом Європейського Союзу ще з 2004 року, то її досвід у цьому напрямку може бути цікавим і корисним для України.

Податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку відповідно до Податкового кодексу України [1].

Ставкою податку визначається розмір податкових нарахувань на (від) одиницю (одиниці) виміру бази оподаткування [1].

В Україні існують загальнодержавні (обов'язкові до сплати на усій території України) та місцеві податки. Відповідно до Податкового кодексу України, існують такі податки та їх ставки оподаткування:

- Податок на прибуток підприємств (18%);
- Податок на доходи фізичних осіб (18%);
- Податок на додану вартість (20%);
- Акцизний податок (ставка обчислюється залежно від товару);
- Екологічний податок (ставка обчислюється залежно від середовища та забруднюючих речовин);
- Рентна плата (ставка обчислюється, виходячи з обсягів використаної води, нафти, природного газу, газових конденсатів та надр);
- Мито (ставка визначається в залежності від виду користування: для особистого користування або для виробничого);
- Податок на майно (ставка обчислюється в залежності від виду майна);
- Єдиний податок (ставка встановлюється місцевими органами управління та залежить від видів діяльності підприємця) [1].

У польській державі існують податки прямі, безпосередні (сплачуються до податкових органів, а розмір їх залежить від ситуації платника). У Польщі існують такі податки:

- Прибутковий податок для фізичних осіб (PIT). Податок сплачує кожен, хто отримує заробітну плату, маючи трудові та цивільно-правові договори або дохід із власної підприємницької діяльності;
- Прибутковий податок від юридичних осіб (CIT). Цей податок стосується загального доходу, отриманого в Польщі юридичними особами, правлінням або головним офісом. Це так званий єдиний податок, який становить 19%;
- Податок від спадщини та дарування. Він стосується набутих прав власності чи інших майнових прав, отриманих в Польщі від: дарування, спадщини, безкоштовного скасування спільної власності, з набутою давністю, обов'язкової частки зі спадщини і так далі. На суму податку впливають ступінь сімейних зав'язків, цінність спадщини;
- Податок від цивільно-правових дій, Податок від економічної діяльності, зміни прав власності чи продажу, який стосується нерухомості;
- Сільськогосподарський податок, що накладається на ділянки землі, які розрізняються як сільськогосподарські угіддя і призначені тільки для сільськогосподарської діяльності;
- Податок на ліс, яким обкладаються земельні ділянки, що класифікуються як лісові угіддя;
- Податок на нерухомість. Об'єктом оподаткування є: споруди та їх частини, земельні ділянки, будівлі та їх частини, пов'язані з підприємницькою діяльністю. Розмір податку визначається місцевими органами управління;
- Податок на транспортні засоби стосується: вантажівок з допустимою вагою, що перевищує 3,5 тонн, причепів і напівпричепів, які разом із транспортом мають повну масу понад 7 тонн та автобусів;

- Податок на тоннаж, що стосується доходу, який отримують підприємці від використання морських торгових суден у міжнародному судноплавстві для перевезення вантажів, пасажирів або для рятувальних робіт;
- Податок від видобування деяких копалин, який стосується доходу від видобування срібла й міді;
- Єдиний податок від вартості проданої продукції, який стягується з певного доходу, що отримують суднобудівні компанії;
- VAT – податок на товари та послуги. Цей податок сплачується при покупці речей, одягу, продуктів харчування тощо. Відповідний вид податку вже включений у ціну – це ціна брутто. У Польщі є різні ставки податку ПДВ: 23%, 8%, 5%, 0%, вони залежать від роду робіт, товару і послуг;
- Податок на ігри, яким оподатковуються суб'єкти, що займаються гральним бізнесом та надають букмекерські послуги;
- Акцизний податок – це непрямий податок, що включений у ціну товарів та послуг і сплачується в момент їх купівлі. В Польщі акцизний збір стосується: електроенергії та енергетичних продуктів, тютюнових виробів, алкоголю та алкогольних напоїв, автомобілів [2].

Впродовж дослідження порівняємо ставки за основними видами податків в Україні та Польщі (табл.1).

Таблиця 1. Ставки податків в Україні і Польщі у 2023 р.

Податок	Україна, %	Польща, %
Податок на додану вартість (VAT)	20	23
Податок на прибуток юридичних осіб	18	19
Податок на доходи фізичних осіб (річний дохід)	18	До 26146,6391 Євро – 12%, понад 26146,6391 Євро – 35%

Джерело: побудовано із використанням даних [3].

Отже, відповідно до Міжнародних європейських стандартів, у Польщі стягується з платників податків більші ставки оподаткування, ніж в Україні. Так, приблизно в 1,15% більше податку на додану вартість, в 1,06% більше

податку на прибуток юридичних осіб та в 1,31% податку на доходи фізичних осіб.

Враховуючи, що Польща з моменту вступу в Європейський Союз має позитивний досвід, вважаємо доцільним ввести у практику оподаткування платників податків і в Україні методології Європейського Союзу, щоб реалізувати конституційні гарантії держави достатнього економічного стану.

Література:

1.Податковий кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, №13-14, №15-16, №17, ст. 112. URL:<https://tax.gov.ua/nk/> (дата звернення 05.10.2023).

2.Податкова система в Польщі, 2019. URL: <https://uainkrakow.pl/podatkowa-systema-v-polshchi/> (дата звернення 05.10.2023).

3.Щодо ставок основних податків в Україні порівняно зі ставками податків в країнах ЄС. Пресслужба Державної податкової служби України, 19 червня 2023 р. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/685400.html> (дата звернення 05.10.2023).

Abstract: the types of taxes paid in Ukraine and Poland were investigated; the peculiarities of calculating tax rates in Ukraine for excise, environmental, uniform taxes, rent, customs and property tax are revealed; a comparison of rates for the main types of taxes in Ukraine and Poland is given in tabular form; the prospects of introducing EU methodologies into domestic practice for selected models of taxation of taxpayers are highlighted.

Key words: European Union, International European standards, tax, tax rate.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

БУРКОВСЬКА Алла,

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,*

*Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна*

ЧИСТЯКОВА Діана,

*здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету, групи Ф 3/1,
Миколаївський національний аграрний університет,*

м. Миколаїв, Україна

Анотація: досліджено роль кредитної системи у забезпеченні розвитку економіки країни, розкрито проблеми функціонування та розвитку кредитної системи України, наведено основні цілі сучасного розвитку вітчизняної економіки, висвітлено перспективи розвитку кредитної системи та заходи щодо створення сучасної стабільної і конкурентоздатної кредитної системи в Україні.

Ключові слова: кредитна система, банківська діяльність, фінансові посередники, інструменти підтримки грошово-кредитної сфери, реформи, інвестиції, корупція.

Кредитна система є важливою частиною економіки будь-якої країни і відіграє важливу роль у забезпеченні економічного розвитку держави. Кредитна система забезпечує сукупність грошових ресурсів, необхідних країні (суб'єктам господарювання, фінансовим установам, кредитним організаціям і резидентам).

Ми погоджуємося з існуючою точкою зору [1, с. 29; 2, с. 46-47], що проблемами функціонування та розвитку вітчизняної кредитної системи є відсутність чітких законів, які регулюють фінансові відносини між учасниками кредитного ринку, та недостатня фінансова грамотність населення. Інша ключова проблема – корупція та відсутність прозорості банківської діяльності, що має негативний вплив на розвиток кредитної системи в країні. Адже банківська система є складовою кредитної системи України. Недостатні прозорість банківської діяльності та рівень нагляду зі сторони національних органів влади також сприяють призупиненню розвитку ринків і зниженню довіри юридичних і фізичних осіб до банківської системи. Вважаємо, що однією з найважливіших цілей сучасного економічного розвитку України є проведення своєчасних і системних реформ у фінансово-кредитній сфері.

Функціонування банківської системи розкривається і залежить від того, на скільки повно і своєчасно вона забезпечує платіжно-розрахункову систему, де банківські установи виступають як фінансові посередники, акумулюючи заощадження домашніх господарств і фірм (підприємств) і перетворюючи їх у кредити населенню та бізнесу. Загальновідомо, що роль і значення банківської системи в економічному розвитку країни залежать від постійного розвитку теорії, методики і практики та пошуку шляхів її вдосконалення [3, с. 4].

Ще до війни в Україні практика управління фінансовою стабільністю країни ґрунтувалася на взаємопов'язаному застосуванні інструментів, що забезпечували функціонування різних секторів та спрямованості політики (боргова, валютна ставка тощо). Сьогодні ці інструменти посилили своє значення, а також підтримують стан фінансового сектора України та забезпечують його стійкість щодо ризиків.

Основними інструментами підтримки грошово-кредитної сфери є:

- 1) облікова ставка;
- 2) коридори процентних ставок для інструментів постійного доступу;
- 3) проведення інтервенцій на валютному ринку [4, с. 3].

Нами встановлено, що банківська система змінюється в позитивному напрямі: розвивається її дворівнева побудова, розширюється діяльність небанківських кредитних установ. У мирному майбутньому Україна буде мати найкращий шанс для стабільного розвитку [5, с. 109]. Вітчизняна кредитна система має забезпечити збільшення обсягів кредитування реального сектору економіки, що, на нашу думку, позитивно вплине на рівень життя населення.

Перспективами подальшого розвитку кредитної системи в Україні вважаємо:

- ефективні реформи в банківському секторі;
- розвиток цифровізації фінансових послуг;
- активізацію залучення іноземного капіталу;
- популяризацію фінансової грамотності населення країни;
- посилення боротьби з корупцією та правопорушеннями в сфері фінансів.

Вирішення поточних проблем кредитної системи України потребує, на наш погляд, низки заходів щодо забезпечення загальноекономічної стабільності, відновлення довіри населення до банківських установ та підвищення ефективності діяльності банківської сфери. Вважаємо, що кредитна система України повинна сприяти післявоєнному економічному зростанню та національному добробуту. Побудова здорової національної кредитної системи – основна умова ефективного функціонування економіки. Тому існує потреба у розробці нових методів і науково обґрунтованих рекомендацій щодо вирішення актуальних проблем у цій галузі.

Отже, перспективи розвитку кредитної системи в Україні великі, але вони вимагають системних і своєчасних реформ, залучення інвестицій (як внутрішніх, так і зовнішніх), підвищення фінансової грамотності населення та

ефективної боротьби з корупцією, щоб створити стабільну та конкурентоспроможну кредитну систему, яка б відповідала сучасним потребам економіки та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Крахмальова Н. А., Гаврилів М. В. Розвиток фінансово-кредитної системи України у післявоєнний період. Домінанти соціально-економічного розвитку України у нових реаліях : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів, м. Київ, 30 березня 2023 р. Київ : КНУТД, 2023. С. 29-31.
2. Karuso D., Lunkina T.I., Burkovska A.V., Burkovska A.I. Assessment of the Influence of the National bank of Ukraine Monetary Policy on Food Security of the State. *Облік і фінанси*. 2020. №4 (90). С. 45-51.
3. Безуглий А. О., Бібик Ю. М., Білаш С. В., Гаряга Л. О., Демчишак Н. Б., Заяць Т. А. Кожушко О. В., Колесник С. В., Концева В. В., Литвиненко А. В., Максименко Д. В., Павленко О. П., Петухова О. М. Сучасний стан та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : колективна монографія. Полтава: ПП «Астроя», 2021. 86 с.
4. Неізвестна О. В., Григоруk А. А., Литвин Л. М. Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. 2022. № 39. 62 с.
5. Танасієнко Н., Заболотна С. Грошово-кредитна система в Україні: проблеми і перспективи розвитку на тлі війни. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2022. № 5, т. 1. С. 108-112.

***Abstract:** the role of the credit system in ensuring the development of the country's economy is investigated, the problems of the functioning and development of the credit system of Ukraine are revealed, the main goals of the modern development of the domestic economy are given, the prospects for the development of the credit system and measures to create a modern stable and competitive credit system in Ukraine are highlighted.*

***Keywords:** credit system, banking activity, financial intermediaries, monetary and credit support tools, reforms, investments, corruption.*

ІННОВАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ВОЛОЩУК Лідія,
д-р. екон. наук, професорка, завідувачка
кафедри обліку, аналізу і аудиту,
Національний університет «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна
АЛМАЗРУЕЙ Сухайл Заєд Хамад Каміс,
здобувач 3-го рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна

Анотація: узагальнено нормативні засади регулювання інноваційної безпеки в системі національної економічної безпеки України, виокремлено індикатори інноваційної безпеки як аналітичні інструменти управління на рівні промислового підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, інноваційна безпека, індикатори

В умовах реалізації цілей сталого розвитку, прийнятих в Україні на законодавчому рівні, питання активізації інноваційної діяльності набувають ще більшого значення. Відтак, питання інноваційної безпеки, що безпосередньо пов'язана з інноваційною діяльністю, мають також знаходитись у колі нормативного регулювання. Визначенню місця інноваційної безпеки в системі національної та національної економічної безпеки України та узагальненню питань її нормативного регулювання присвячено дане дослідження.

Основою правового регулювання національної безпеки в Україні є Закон України «Про основи національної безпеки України» [1] та Стратегія національної безпеки України [2], яка, зокрема визначає загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки.

Слід зазначити, що викладення та класифікація загроз (як складових національної економічної безпеки) в чинних нормативних документах [1,2] та їх попередніх версіях суттєво різняться. Так, аналіз Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р., дозволяв узагальнити

такі складові у системі економічної безпеки держави: виробнича, інвестиційна, інноваційна, макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, продовольча, енергетична. В чинній Стратегії [2] відсутня простежувана класифікація складових безпеки та відповідних загроз, що ускладнює визначення місця в цій системі питань щодо інноваційної безпеки.

Втім, уявлення щодо складових національної безпеки можна отримати з Заключних положень Стратегії [2], які закріплюють перелік документів (стратегій) щодо планування у сферах національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації (рис.1). Відповідно до назв стратегій можна визначити й ключові складові та напрями забезпечення національної безпеки.

Стратегія національної безпеки України 2020 «Безпека людини – безпека країни»				
↓ ↓ ↓ ↓ ↓				
Стратегія воєнної безпеки України	Стратегія забезпечення державної безпеки	Стратегія економічної безпеки	Стратегія зовнішньо- політичної діяльності	Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату
Стратегія розвитку оборонно- промислового комплексу України	Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України	Стратегія енергетичної безпеки	Стратегія інформаційної безпеки	Стратегія продовольчої безпеки
Національна розвідувальна програма	Стратегія інтегрованого управління кордонами	Стратегія людського розвитку	Стратегія кібербезпеки України	Стратегія біобезпеки та біологічного захисту

Рисунок 1 – Система національної безпеки України в стратегічних документах

Звичайно, інноваційна діяльність, зокрема промислових підприємств, стосується багатьох з перелічених на рис.1 складових національної безпеки. Втім, в ієрархії управління безпекою економічна посідає вищий рівень, тоді як

інші зазвичай розглядаються як її складові та чинники. Тому, визначимо міру окреслення питань управління інноваційною діяльністю в Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [3].

Складові національної економічної безпеки визначені Стратегією [3] такі: фінансова, виробнича, зовнішньо-економічна, інноваційно-інвестиційна, макроекономічна. Така класифікація ґрунтується на положеннях Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, що дозволяє здійснювати оцінювання та моніторинг стану економічної безпеки взагалі та в розрізі її складових. Так, протягом 2010 - 2019 років стан економічної безпеки оцінювався як незадовільний із погіршенням показників практично за всіма складовими до небезпечного рівня у 2012 році та 2014 - 2015 роках [3]. Середнє значення рівня економічної безпеки за цей період становило 40% відсотків - зона рівня незадовільного стану, а у 2019 році рівень економічної безпеки становив 43%.

Як видно, інноваційно-інвестиційна безпека визначена однією з ключових складових національної економічної безпеки на рівні державних стратегічних нормативних документів. Стверджується, що стан інвестиційно-інноваційної безпеки за період 2010 - 2019 років (32% від оптимального значення) також характеризувався як небезпечний, що свідчить про неможливість забезпечити стає економічне зростання [3].

Втім, інноваційна діяльність в промисловому секторі безпосередньо впливає й на іншу ключову складову економічної безпеки - виробничу безпеку. Так, середнє значення оцінки стану виробничої безпеки за період 2010 - 2019 років становило 53%, що також засвідчує його незадовільний рівень для забезпечення основних національних економічних інтересів у виробничій сфері [3]. І звичайно, саме запровадження інноваційних технологій у виробництві має слугувати забезпеченню виробничої безпеки.

Основні виклики та загрози в сфері інноваційної та виробничої безпеки, пов'язані з інноваційною діяльністю підприємств, а також відповідні їх завдання у безпековій сфері, узагальнені в таблиці 1.

Як видно, ключові завдання у сфері інноваційної безпеки пов'язані із забезпеченням активізації інноваційної діяльності як в частині впровадження новітніх інноваційних технологій, так і в частині розроблення та виробництва інноваційної продукції.

Таблиця 1 Загрози та завдання національної інноваційної та виробничої безпеки

Виклики та загрози	Завдання
Інноваційна безпека	
<ul style="list-style-type: none"> – слабо розвинена інноваційна інфраструктура; – відсутність сприятливих умов для створення та розвитку технологічних компаній та інноваційних підприємств, стартапів; – незадовільний стан об'єктів дослідницької інфраструктури; – недостатній обсяг фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; – відсутність дієвих економічних стимулів, сприятливих умов для інноваційного оновлення виробництва, низький попит на інноваційну продукцію на внутрішньому ринку 	<ul style="list-style-type: none"> – державне супроводження впровадження розроблених в країні новітніх технологій у галузях стратегічного значення; – активізація інвестування в науково-дослідну діяльність завдяки розвитку співпраці науково-дослідного та реального секторів; – запровадження економічних стимулів та механізму підтримки вітчизняних підприємств у разі впровадження ними новітніх технологій; – створення сприятливих умов для генерування і комерціалізації завершених наукових розробок та для виробництва інноваційної продукції, надання інноваційних послуг та впровадження інноваційних технологій; – запровадження дієвих економічних механізмів стимулювання до впровадження новітніх технологій, виробництва (надання) нових або вдосконалених конкурентоспроможних видів продукції (послуг); – впровадження моделі «відкритих інновацій»
Виробнича безпека	
<ul style="list-style-type: none"> – низький рівень ресурсоефективності економіки та значний рівень ресурсоемності виробництва; – невідповідність структури національної економіки сучасному технологічному розвитку, недостатня залученість країни до глобальних виробничих ланцюгів; – низький рівень запровадження новітніх технологій виробництва; – висока зношеність основних засобів в основних видах економічної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> – пріоритетний розвиток промисловості на основі розширення ринків збуту вітчизняної промислової продукції, підвищення її конкурентоспроможності; – відновлення потенціалу високотехнологічних видів економічної діяльності у промисловості; – розвиток промислового інжинірингу та виробництва складної індустріальної техніки; – підвищення рівня ресурсоефективності економіки, зниження енерго- та ресурсоемності; – залучення інвестицій у модернізацію і розвиток високо- та середньовисокотехнологічних підприємств, розширене відтворення основних засобів

Джерело: складено авторами на засадах [3]

З метою оцінки результативності заходів у сфері забезпечення економічної безпеки визначені стратегічні цільові орієнтири. Ключові

індикатори інноваційної та виробничої безпеки, пов'язані з інноваційною діяльністю та безпекою промислового сектору наведені в таблиці 2. Серед цих нормативно визначених індикаторів можна знайти й ті, що мають слугувати окремим промисловим підприємствам в якості індикаторів ефективності управління власною інноваційною діяльністю та інноваційною безпекою.

Таблиця 2 Стратегічні цільові індикатори в сфері інноваційної безпеки

Назва індикатора	Значення по роках			Цільовий орієнтир
	2010	2015	2019	
Ступінь зносу основних засобів у промисловості, %	63	76,9	59,1	30 - 40
Частка високотехнологічної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	2,28	3,15	2,91	7 - 12
Частка доданої вартості за витратами виробництва підприємств, які належать до високотехнологічного сектору переробної промисловості, %		1,9	1,2	7
Частка доданої вартості за витратами виробництва підприємств, які належать до середньовисокотехнологічного сектору переробної промисловості, %		4,7	3,8	9,6
Частка працівників, зайнятих на підприємствах, які належать до високо- та середньовисокотехнологічних секторів переробної промисловості, %	19,4	21,2	21,5	28
Частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), %	11,5	15,2	13,8	25
Частка обсягу реалізованої інноваційної промислової продукції (товарів, послуг) підприємств, %	3,8	1,4	1,3	20
Частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у валовому внутрішньому продукті, %	0,75	0,55	0,43	3
Місце України у рейтингу за Глобальним інноваційним індексом	61	64	47	43

Джерело: складено авторами на засадах [3]

Література:

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t182469?an=2> (дата звернення: 07.11.2023)
2. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 07.11.2023)
3. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>. (дата звернення: 07.11.2023)

Abstract: the regulatory principles of regulation of innovation safety in the system of national economic security of Ukraine are summarized, indicators of innovation safety are singled out as analytical management tools at the level of an industrial enterprise.

Keywords: economic security, innovative security, indicators

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

ВОЛОЩУК Лідія,
*д-р. екон. наук, професорка, завідувачка
кафедри обліку, аналізу і аудиту,
Національний університет «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна*

УРЯСЬЄВ Микола,
*здобувач 3-го рівня вищої освіти
Національний університет «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна*

Анотація: обґрунтовано доцільність застосування інструментів аналізу фінансової звітності для оцінки ефективності управління фінансовими потоками підприємства, запропоновано рекомендації щодо удосконалення підходів до розрахунку певних фінансових коефіцієнтів та оцінки фінансової безпеки, як однієї з результатуючих характеристик ефективності управління фінансовими потоками підприємства.

Ключові слова: фінансові потоки, фінансовий аналіз, оцінювання, управління

Поняття фінансових потоків стосовно мікрорівня управління досі є доволі дискусійним у наукових джерелах. Доволі часто їх ототожнюють з грошовими потоками. Водночас, погоджуємось з [1], що це поняття є більш ширшим і на відміну від грошового фінансовий потік може передбачати також рух, що стосується як грошових, так і негрошових операцій. Отже, це цілеспрямований рух фінансових ресурсів чи фінансових інструментів, що характеризується позитивним або негативним результатом [1].

Саме таке розуміння є підґрунтям деяких з існуючих підходів до оцінки ефективності управління фінансовими потоками, які спираються на інструментарій аналізу фінансової звітності в частині використання ключових індикаторів фінансового стану та ефективності діяльності підприємства як індикаторів ефективності управління фінансовими потоками. Вважаючи такий

підхід вельми виправданим надалі розглянемо деякі проблемні аспекти застосування інструментарію фінансового аналізу в оцінюванні діяльності підприємств в сучасних умовах.

Так, в розрахункових моделях більшості означених показників рентабельності діяльності та оборотності активів застосовується значення чистого доходу від реалізації. Цей показник фінансової звітності визначає чистий дохід від основної операційної діяльності підприємства. Відтак, ця стаття доходів є найбільш впливовою в формуванні доходів та фінансових результатів діяльності. Водночас, ототожнення чистих доходів підприємства з чистим доходом від реалізації продукції є доречним лише у випадку коли доходи від іншої операційної діяльності є несуттєвими.

Практика ж діяльності промислових підприємств в останні роки показує зростаючий вплив іншої операційної діяльності на формування їх доходів та фінансових результатів. Багато підприємств промислового сектору, не змінюючи офіційно основного виробничого виду діяльності, на практиці компенсують неефективність останнього за рахунок надання в оренду своїх виробничих площ (що віддзеркалюється у доходах іншої операційної діяльності), або освоюють відмінні від основного виробництва види діяльності для збереження доходності.

В таких умовах нехтування доходами іншої операційної діяльності, а в деяких випадках і неопераційними доходами, при аналізі показників ефективності діяльності – рентабельності та оборотності, на наш погляд призводить до викривлення їх значень та зниження об'єктивності оцінки ефективності як чинника розвитку підприємства [2].

Ще одним суперечливим аспектом аналізу ефективності є застосування показника чистого прибутку (збитку) як «кінцевого» фінансового результату діяльності підприємства. У формах фінансової звітності за національними стандартами є показник «сукупний дохід», що визначається коригуванням чистого прибутку (збитку) на вартість дооцінки (уцінки) необоротних активів, фінансових інструментів та накопичених курсових різниць. Так, вартість уцінки

або дооцінки необоротних активів може суттєво впливати на коригування чистого прибутку. Отже, нехтування різницею між чистим прибутком (збитком) та вартістю «сукупного доходу» також викривлює результати аналізу ефективності діяльності підприємства [2].

Відтак, можна запропонувати альтернативні підходи до побудови розрахункових моделей аналізу оборотності активів та рентабельності діяльності підприємства, що, на відміну від традиційного, враховує в якості показника доходу не лише чистий дохід від реалізації продукції, а дохід від операційної діяльності підприємства («чистий дохід від реалізації» + «дохід від іншої операційної діяльності»), або загальний дохід діяльності (дохід від операційної діяльності + доходи від неопераційної діяльності). До того ж у випадках коли величина сукупного доходу зазначена у звітності відрізняється від величини чистого прибутку (збитку) вважаємо доцільним застосування саме сукупного доходу в розрахункових моделях рентабельності.

Але оцінювання ефективності управління передбачає не лише розрахунки певних фінансових коефіцієнтів та їх статистичний аналіз, а їх якісну інтерпретацію. І на цьому етапі також можуть виникати складнощі при практичному застосуванні інструментів фінансового аналізу, адже а) частина показників є ненормованими; б) отримані значення показників різних груп можуть мати різний рівень (задовільний та незадовільний) та різну динаміку (позитивну та негативну), що ускладнює вироблення об'єктивної комплексної оцінки.

Отже, постає питання визначення певної комплексної результуючої характеристики, щоб узагальнювала результати управління фінансовими потоками та дозволяла оцінити його ефективність.

Вважаємо, що однією з таких характеристик може бути рівень фінансової безпеки підприємства. Адже, метою управління фінансовими потоками є, зокрема, й забезпечення високого рівня фінансової безпеки. Підходів до оцінювання її рівня у сучасному науковому доробку є доволі багато [2]. В подальшому розглянемо ті, що також поєднують оцінювання фінансової

безпеки із застосуванням інструментарію аналізу фінансового стану підприємств.

Так, Гнилицька Л.В. [3], пропонує підхід до оцінки фінансової безпеки за системою показників аналізу фінансової звітності, де кожному діапазону значень певного фінансового показника відповідає якісне визначення рівня фінансової безпеки. Недоліком авторської методики є відсутність рекомендацій щодо інтегральної оцінки (визначення рівня фінансової безпеки) за всією системою показників. Для його усунення пропонуємо застосувати метод бальних оцінок, що дозволить «оцифрувати» визначений рівень фінансової безпеки за кожним показником й надалі отримати інтегральну бальну оцінку (табл.1).

Таблиця 1 – Визначення рівня фінансової безпеки підприємства за комплексом фінансових показників

Найменування показника	Рівень ФБП		
	Низький	Середній	Високий
	1	2	3
Коефіцієнт фінансової незалежності	<0,3	0,3-0,5	>0,5
Доля позикових коштів в загальній сумі джерел	>0,7	0,5-0,7	0,5
Коефіцієнт фінансового важеля	>2,3	1,0-2,3	1,0
Коефіцієнт поточної ліквідності	<1,0	1,0-2,0	>2,0
Коефіцієнт швидкої ліквідності	<0,4	0,4-0,8	>0,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	<0,1	0,1-0,2	>0,2
Рентабельність всіх активів	<0,05	0,05-0,1	>0,1
Рентабельність власного капіталу	<0,1	0,1-0,15	>0,15
Коефіцієнт оборотності сукупних активів	<1,0	1,0-1,6	>1,6

Джерело: удосконалено авторами на основі [3]

Результати апробації такого підходу для визначення ефективності управління фінансовими потоками одного з стратегічних підприємств Одеського регіону наведена в табл.2.

Таблиця 2 Визначення рівня ефективності управління фінансовими потоками підприємства за комплексом фінансових показників

Найменування показника	Значення по роках			Рівень ефективності управління		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,38	0,36	0,35	Середній 2	Середній 2	Середній 2
Доля позикових коштів в загальній сумі джерел	0,62	0,64	0,65	Середній 2	Середній 2	Середній 2
Коефіцієнт фінансового важеля	1,63	1,78	1,86	Середній 2	Середній 2	Середній 2
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,52	1,38	0,91	Середній 2	Середній 2	Низький 1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,88	0,81	0,51	Високий 3	Високий 3	Середній 3
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,08	0,11	0,07	Низький 1	Середній 2	Низький 1
Рентабельність всіх активів	6,06	1, 19	1,42	Середній 2	Низький 1	Низький 1
Рентабельність власного капіталу	15,94	3,28	4,03	Високий 3	Низький 1	Низький 1
Коефіцієнт оборотності сукупних активів	1,71	1,70	1,60	Високий 3	Високий 3	Високий 3
Модальна оцінка	x	x	x	Середній	Середній	Середній
Підсумкова оцінка (балів)	x	x	x	20	18	16
Середня оцінка (балів)	x	x	x	2,22	2,0	1,78
Оцінка рівня ефективності управління				Середній	Середній	Низький

Джерело: розраховано авторами

Наведені рекомендації, на нашу думку, є слушними для практичного застосування при формуванні системи інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання ефективності фінансового управління на промисловому підприємстві.

Література:

1. Пасінович І.І. Сучасні підходи до управління фінансовими потоками суб'єктів господарювання/ Пасінович І.І., Сич О.А.// Ефективна економіка. №8, 2020. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/56.pdf> (дата звернення: 05.11.2023)
2. Волощук Л.О. Інноваційний розвиток та економічна безпека промислових підприємств: проблеми комплексного управління. [монографія] / Л.О. Волощук / Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 396 с.
3. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування

системи економічної безпеки підприємства: дисерт. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит»/ Л.В. Гнилицька. – Київ: ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», 2012. – 483 с.

Abstract: the expediency of using financial reporting analysis tools to assess the effectiveness of managing financial flows of an enterprise is substantiated, recommendations are offered for improving approaches to the calculation of certain financial ratios and assessing financial security as one of the resulting characteristics of the effectiveness of managing financial flows of an enterprise.

Keywords: financial flows, financial analysis, evaluation, management

РОЗВИТОК ЗЕРНОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

ГАЛКІН Василь,
*старший викладач кафедри обліку
і оподаткування, Миколаївський
національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна*

Анотація: Стійкий розвиток зернової галузі України є стратегічно важливим для соціально-економічного розвитку, який являється одним із найважливіших показників стану економіки країни. Зернова галузь безпосередньо впливає на добробут населення, забезпечує продовольчу безпеку країни та є об'єктом зовнішньої торгівлі, що приваблює інвесторів.

Ключові слова: зерно, продовольча безпека, експорт, збройна агресія.

Стратегічним напрямом розвитку сільського господарства є виробництво зернової продукції, що створює продовольчу безпеку держави, а також постачає сировину для агропромислового комплексу, забезпечує зернофуражем тваринництво та є потужним експортним потенціалом [1].

У сучасних умовах збройної агресії російської федерації виникла ціла низка проблемних питань, які потягнули за собою скорочення посівних площ зернових культур, зниження урожайності таких культур, а також затримку та зменшення обсягів експорту зернової продукції [2]. Тому, в таких умовах, важливо об'єктивно досліджувати проблеми ринку зерна та визначатися із перспективним розвитком зернової галузі.

Зерновий ринок посідає пріоритетне місце у структурі національної економіки. Виробництво, переробка і експорт зернових культур є джерелом наповнення державного бюджету [3].

Виробництву зернових культур сприяють такі фактори, як сприятливий клімат, якісні характеристики ґрунту, помірна кількість опадів, що дозволяє отримувати якісне продовольче та фуражне зерно. Але при цьому також необхідно звертати увагу на достатній рівень матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських виробників [4].

Міжнародною спільнотою визнається, що сільське господарство є пріоритетною галуззю економіки України.

За результатами Форуму з питань глобального економічного впливу на Україну, який відбувся у липні минулого 2022 року в Стамбулі (Туреччина), зроблено ключові висновки щодо розвитку сільського господарства, які допоможуть представникам галузі сформувати бізнес-стратегію для планів її відновлення.

Зокрема визначено, що сільське господарство збільшить свою вартість у національному внутрішньому валовому продукті та стане економічним локомотивом для відновлення України.

Також відзначено щодо виробництва зернової продукції з доданою вартістю, а також перспективи виробництва рідкого біопалива з використанням таких сільськогосподарських культур, як кукурудзи і ріпаку.

На такі підходи звертається увага іноземних інвесторів щодо їх присутності в Україні [5].

Отже, зернова галузь навіть в умовах збройної агресії є однією з головних галузей економіки України, яка забезпечила стійке виробництво та продовольчу безпеку країни, та стане основою для її відновлення після закінчення військової агресії. У контексті глобальних економічних тенденцій, розвиток зернової галузі має забезпечуватися через значне розширення світової торгівлі та інвестиційну привабливість.

Література:

1. Гаража О. П. Розвиток та напрями підвищення ефективності зерновиробництва сільськогосподарських підприємств України. Економіка та суспільство. 2021. No 27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-44>.

2. Мірошник Р., Баглай І. Проблеми ринку зернових культур в Україні та шляхи їх вирішення. Економіка та суспільство. 2022. No (39). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-24>.

3. Черемісіна С.Г. Ринок зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. Економіка АПК. 2021. No 2. С. 48–58. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202102048>.

4. Заїка С.О., Романова Р.Р., Курган В.О. Підвищення економічної ефективності зерновиробництва в Україні. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 25. С. 39–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_25_10.

5. Сільське господарство як основний рушій відновлення України : Європейська Бізнес Асоціація. 28.07.2022. URL : <https://eba.com.ua/silskogospodarstvo-yak-osnovnyj-rushij-vidnovlennya-ukrayiny/>.

***Abstract:** Sustainable development of Ukraine's grain industry is strategically important for socio-economic development, which is one of the most important indicators of the state of the country's economy. The grain industry directly affects the well-being of the population, ensures the food security of the country and is an object of foreign trade that attracts investors.*

***Keywords:** grain, food security, export, armed aggression.*

МОЖЛИВОСТІ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ

АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ

ДУБІНІНА Марина,

д-р. екон. наук, професорка, завідувачка

кафедри обліку і оподаткування,

Миколаївський національний аграрний університет,

м. Миколаїв, Україна

ЧЕБАН Юлія,

канд. екон. наук, доцент, доцент

кафедри обліку і оподаткування,

Миколаївський національний аграрний університет,

м. Миколаїв, Україна

ЖУКОВСЬКА Ірина,

фахівець з публічних закупівель

***Анотація:** окреслено особливості та можливості використання аналітичних інструментів в публічних закупівлях, доведено доцільність такого використання для внутрішнього контролю закупівель*

***Ключові слова:** публічні закупівлі, контроль, аналіз, аналітичні інструменти*

Публічні закупівлі, які є і залишаються важливими для забезпечення підприємств, установ, організацій, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів, товарами, роботами, послугами, відіграють значну роль в економіці

країни, насамперед, завдяки економії бюджетних коштів, що є одним з принципів публічних закупівель, що закріплені на законодавчому рівні [1]. Не знижується їхня роль і під час дії воєнного стану в Україні.

Водночас, протягом всього часу існування закупівель, мають місце випадки порушення законодавства, що є предметом контролю з боку державних органів. Такі випадки можуть і мають бути попереджені також завдяки ефективному внутрішньому контролю, який просто неможливий без використання аналітичних інструментів. До того ж, на нашу думку, аналітичні інструменти можуть і мають бути використаними у всіх трьох видах внутрішнього контролю – у попередньому, поточному та підсумковому.

Так, практики умовно поділяють аналітику в публічних закупівлях на внутрішню і зовнішню. Внутрішня аналітика, тобто використання аналітичних інструментів, дозволяють правильно визначити вид закупівлі, предмет закупівлі, умови тендерної документації, проаналізувати хід закупівлі та розмістити звіт про закупівлю, ефективно взяти у ній участь тощо. Все перераховане є підставою недоведення до процедури оскарження, яка призупиняє хід закупівлі і може принести негативного результату замовнику навіть через втрату часу, а іноді й справжнього постачальника.

Шляхом опитування 10 уповноважених осіб замовників та 10 відповідальних осіб за публічні закупівлі учасників закупівель Миколаївської області ми визначили основні аналітичні інструменти, які вони використовують в процесі організації, проведення, контролю закупівель (табл. 1).

Таблиця 1 Основні аналітичні інструменти, які використовують Учасники і Замовники в процесі організації, проведення, контролю закупівель

Аналітичний інструмент	Учасники		Замовники	
	Опитано	Використовують	Опитано	Використовують
Публічний модуль аналітики [2]	10	1	10	2
YouControl [3]	10	10	10	10
Clarity Project [4]	10	3	10	7
Антикорупційний монітор [5]	10	1	10	1
Clarity App [6]	10	1	10	3
Інші	10	0	10	0

Джерело: побудовано авторами на основі власних досліджень

Зазначимо, що використання аналітичних інструментів не є активним та масовим явищем. Для визначення причин та окреслення можливостей і доцільності такого використання, надамо нижче коротку характеристику аналітичним інструментам, які використовують респонденти у порядку за відсотком використання.

Так, YouControl надає можливість перевірити учасників та замовників за загальними параметрами господарювання, а саме історія створення, бенефіціари, власники, капітал, фінансові показники, зв'язки, заборгованість, судові справи тощо. А також є окрема можливість аналізу тендерів. Інструмент є простим у використанні, може бути безкоштовним щодо певного обсягу інформації, якої найчастіше достатньо, та доступним, що підтверджується відсотком використання респондентами.

Clarity Project є повністю безкоштовним ресурсом, який надає можливість оцінити інформацію про учасників торгів, визначити зв'язки і конкурентність між ними, оцінити ступінь ризиків кожної закупівлі за певним списком критеріїв, наприклад, замовник, учасник, їх типи і статуси, вартість, конкурентність, моніторинг, ризик тощо. Вважаємо, що використання зазначеного аналітичного інструменту може забезпечити додаткову інформацію для аналізу і контролю закупівель. Інструмент є доволі простим у використанні. Враховуючи вищезазначене, є доцільним для впровадження у діяльність.

Clarity App є потужним інформаційним джерелом, яке містить абсолютно всю базу рішень АМКУ та практику моніторингу ДАСУ; надає можливість її аналізу, використовуючи низку фільтрів, наприклад, замовник, учасник, предмет закупівлі, хід рішення, вартість, регіон тощо. Використання такого аналітичного інструменту дозволить попередити порушення чинного законодавства в організації і проведенні закупівель, надати інформацію для оскарження. Водночас, активність його використання, на нашу думку,

пов'язана насамперед із платною основою, яка складає, залежно від тарифу і суб'єкта використання, 6000-12000 грн на рік.

Публічний модуль аналітики є повністю безкоштовним, дуже змістовним для аналізу інструментом за обсягом інформації та переліком можливих зрізів на різних етапах закупівлі. Незначний відсоток респондентів, які його використовують, пояснюється, насамперед тим, що через значний обсяг інформації та аналітичних функцій практичне використання такого аналітичного інструменту потребує витрат часу для опанування на перших етапах. Водночас, ми вважаємо, що цей інструмент є потужним засобом для інформаційного забезпечення та контролю.

Антикорупційний монітор є громадською антикорупційною експертизою результатів державних тендерів в Україні; дозволяє провести аналітику Єдиного державного реєстру юридичних і фізичних осіб за низкою показників (відомості про підприємство, діяльність, засновники, види боргів, регіони тощо). Зазначений аналітичний інструмент містить модуль аналітики публічних закупівель у розрізі років з низкою показників, зокрема це – встановлення зав'язків постачальник-замовник, тип процедури, етап, договори, оскарження, ризику, монополізація, майданчики, економія і ще близько 20 фільтрів, а також можливість аналізу індексу ФОКС (формалізовані ознаки корупційної складової). Ресурс є безкоштовним. Вважаємо, що доцільність його використання і замовниками, і учасниками, і іншими суб'єктами закупівель в Україні, зокрема й здобувачами вищої освіти, є значною.

Невикористання респондентами інших аналітичних інструментів свідчить про потужний функціонал існуючих, впровадження яких у закупівельний процес обов'язково носитиме позитивний характер і результат у вигляді підвищення ефективності внутрішнього контролю, економічності та економії, зменшення кількості помилок та попередження порушень.

Література:

1. Про публічні закупівлі : закон України від 25.12.2015 № 922-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>. (дата

звернення: 07.11.2023).

2. YouControl : офіційний сайт URL: <https://youcontrol.com.ua/> (дата звернення: 07.11.2023).

3. Clarity Project : офіційний сайт URL: <https://clarity-project.info/edrs> (дата звернення: 07.11.2023).

4. Clarity App : офіційний сайт URL: <https://amcu.clarityapp.pro/> (дата звернення: 07.11.2023).

5. Публічний модуль аналітики : офіційний сайт URL: <https://dozorro.org/tools/public-bi> (дата звернення: 07.11.2023).

6. Антикорупційний монітор : офіційний сайт URL: <https://acm-ua.org/> (дата звернення: 07.11.2023).

Abstract: the features and possibilities of using analytical tools in public procurement are outlined, the expediency of such use for internal procurement control is proven

Key words: public procurement, control, analysis, analytical tools

РИНОК АКЦІЙ В УКРАЇНІ: ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

КОВАЛЬОВА Олена,
*канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри обліку, аналізу і аудиту,
Національний університет «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна*

ОМЕЛЬЧЕНКО Ольга,
*студентка 2 курсу спеціальності 075 «Маркетинг»,
Національний університет «Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна*

Анотація: визначено тенденції розвитку ринку акцій в Україні, уточнено перелік його ключових гравців, виокремлено ключові кількісні та якісні показники оцінки ринку акціонерного капіталу.

Ключові слова: акції, емітенти, інноваційні засади, інвестори, торгівля цінними паперами.

Ринок акціонерного капіталу відіграє ключову роль в архітектурі фінансово-економічних відносин і значно впливає на рівень розвитку фінансової системи та економіки загалом. Ринок акцій надає можливість корпоративному сектору залучати капітал шляхом пропозиції цінних паперів інвесторам. Розбудова ринку акцій створює передумови для фінансування завдань підприємницького сектору, розширення бізнесу та інвестицій в нові

проекти. Адже, акції, які є ключовими фінансовими активами у економічно розвинутих системах, адекватно відображають тенденції та зміни розвитку приватного сектору економіки.

Становлення ринку акцій в Україні може сприяти залученню іноземних інвесторів, що забезпечить міжнародну інтеграцію та розвиток економічної системи країни, а також набуття українським фондовим ринком рис інтегрованого. Ринок пайового капіталу створює передумови для ефективного розподілу капіталу тими компаніями, які мають перспективні вектори для розширення своєї діяльності, зокрема, на інноваційних засадах.

Серед емітентів акцій, які представлені у біржовому списку АТ «Фондова біржа ПФТС», найбільша кількість пайових цінних паперів випущена комерційними банками, а саме: серед десяти найбільших емітентів акцій в рамках українського ринку капіталу, п'ять є комерційними банками (табл. 1).

Таблиця 1 Емітенти з найбільшим обсягом акцій у структурі біржового списку цінних паперів АТ «Фондова біржа ПФТС»

Назва емітента	Кількість акцій, млрд. шт.
АТ "УКРСИББАНК"	491,90
АТ "КРЕДОБАНК"	224,90
АТ "ІНГ Банк Україна"	73,13
АТ "РАЙФФАЙЗЕН БАНК"	61,50
ПрАТ "АГРОХОЛДИНГ АВАНГАРД"	51,68
АТ "Укртелеком"	18,73
АБ "УКРГАЗБАНК"	13,84
ALPHABET INC.	9,00
Bank of America Corporation	8,41
Microsoft Corporation	7,54

Джерело: складено авторами на основі даних [1]

Акції іноземних емітентів також представлено серед масових емітентів, а саме ALPHABET INC., Bank of America Corporation, Microsoft Corporation.

Досліджуючи галузеву приналежність емітентів пайових цінних паперів, слід визначити, що ринок акцій сформовано переважно емітентами фінансового сектору, серед яких, окрім комерційних банків, ще отримали належне представлення акції інститутів спільного інвестування. Отже, гравці саме

фінансового сектору розглядають ринок акцій як потенційне джерело залучення додаткових фінансових ресурсів.

Акції комерційних банків мають високий рівень ліквідності, що обумовлено прозорістю діяльності даних фінансових посередників та транспарентністю їх фінансової звітності, що дозволяє провести зважений та ґрунтовний інвестиційний аналіз щодо доцільності їх придбання. Відкритий доступ до документації комерційних банків є підґрунтям оцінки специфічних ризиків інвестицій у їх цінні папери.

Комерційні банки розглядають можливості ринку пайових цінних паперів як, по-перше, фінансове джерело забезпечення їх фінансової стійкості, а, по-друге, як інструментарій виконання своїх зобов'язань та фінансових операцій. Таким чином, дії регулятора грошово-кредитного ринку виправдали себе у контексті зростання статутного капіталу банківських установ, що є кваліфікуючим фактором ефективно функціонуючої банківської системи.

Серед торгівців цінними паперами можна виокремити лідерів сегменту, що сфокусовані на торгівлі акціями протягом січня-вересня 2023 р., а саме: АБ «УКРГАЗБАНК», ПрАТ «Івекс Капітал», ТОВ «ІНВІНТУМ», ТОВ «Інвестиційний Капітал України», ТОВ «Навігатор - Інвест», ТОВ «Спайк-Інвест», ТОВ «Універ Капітал».

Прагнучи максимально широко висвітлити активність учасників фондового ринку, проведемо порівняльний аналіз зведеної інформації про основні якісні та кількісні показники випуску акцій, зареєстрованих НКЦПФР [2]. Зокрема, щомісяця Комісія оновлює та презентує дані про обсяги біржової торгівлі, обсяги реєстрації емісій цінних паперів, обсяги реєстрації ПФ і КІФ та ін. Фокус дослідження передбачає оцінку обсягу та кількості випусків акцій за п'ятирічний період 2018-2022 рр. (рис. 1).

Рис. 1. Обсяг та кількість випусків акцій, зареєстрованих Комісією протягом 2018 – 2022 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [2]

Максимальний обсяг випусків акцій на українському фондовому ринку було зафіксовано у 2019 р., що корелювало із зацікавленістю інвесторів та потребою українських емітентів із залучення капіталу для реалізації інноваційних проєктів. Рисунок демонструє суттєвий вплив Covid-19 у 2020 р. на фінансові ринки і економіку в цілому, що вимусило багато компаній скасувати свої плани щодо випуску акцій через невизначеність на фондових ринках і страх перед економічною нестабільністю. Потенційні емітенти змінили стратегію розвитку, зокрема у частині фінансування у зв'язку з несприятливими умовами на ринку цінних паперів. Серед джерел фінансування розглядалися менш ризиковані напрямки залучення додаткового капіталу у бізнес, а саме: кредити. У 2022 р. умови воєнного стану призвели до скорочення споживчого та інвестиційного попиту на українському фінансовому ринку, що знайшло своє відображення у зниженні інтересу інвесторів до акцій українських компаній. Отже, обмежена торговельна активність у пайовому сегменті фінансового ринку демонструє потребу активізації використання акціонерного капіталу задля фінансування проєктів у реальному секторі економіки.

Література:

1. Біржовий список цінних паперів : офіційний сайт фондової біржі ПФТС URL: <https://pfts.ua/stock-exchange-pfts/list-pfts> (дата звернення: 07.11.2023).
2. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку : офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення: 07.11.2023).

Abstract: the trends in the development of the stock market in Ukraine have been identified, the list of its key players has been specified, and the key quantitative and qualitative indicators for evaluating the equity market have been distinguished.

Key words: Shares, issuers, innovative principles, investors, securities trading.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ОДИН З НАЙВАЖЛИВІШИХ ПРІОРИТЕТІВ ЛЮДСТВА

КОВТУНЕНКО Юрій,

д-р екон. наук, професор, т.в.о. зав.каф. міжнародного менеджменту та інновацій,

РЕЗНІЧЕНКО Надія,

АЛЄКСЄЄНКО Катеріна,

добувачі першого рівня освіти,

Національний університет «Одеська політехніка»,

м. Одеса, Україна

Анотація: Екологічна освіта визнається як один з найважливіших пріоритетів людства у контексті сучасних глобальних викликів. Зміни в кліматі, вичерпання природних ресурсів та загрози біорізноманіттю надають цій проблематиці актуальність та терміновість. Активна роль громадськості у збереженні навколишнього середовища визначає необхідність формування екологічної освіти як стратегічної складової глобального розвитку. Екологічна освіта орієнтується на впровадження принципів сталого розвитку та відповідальності перед природою. Вона спрямована на формування у громадян ціннісних уявлень про важливість екосистем, розуміння взаємозв'язків між людиною та природою, а також розвиток навичок сталого споживання. Основні аспекти екологічної освіти включають технологічну грамотність для розвитку екологічно чистих технологій, громадянську активність в участі у природоохоронних ініціативах, а також культурний аспект формування поваги до природи.

Ключові слова: сталий розвиток, технологічна грамотність, громадянська активність та екологічна культура.

Важливість екологічної освіти в сучасному світі вже ні в кого не викликає сумнівів і в багатьох країнах є пріоритетним напрямом навчання та виховання. Адже діяльність з формування екологічної культури населення та дбайливого ставлення до навколишнього природного середовища – це запорука безпечного майбутнього для всього людства [1].

В даному контексті, дослідження та поглиблене вивчення принципів сталого розвитку та екологічної відповідальності стають невід'ємною частиною екологічної освіти. Вона не лише передбачає передачу знань про функціонування природних екосистем та вплив людської діяльності на них, але й виховує громадян, які свідомо взаємодіють з навколишнім середовищем та приймають етичні рішення щодо власного споживання та впливу на природу.

Пріоритети екологічної освіти включають в себе комплексні заходи та підходи, спрямовані на формування екологічно свідомого суспільства, здатного до взаємодії з навколишнім середовищем та прийняття рішень на користь сталого розвитку та збереження природних ресурсів. Основні напрямки пріоритетів екологічної освіти включають в собі освіту про сталий розвиток, технологічну грамотність, громадянську активність та екологічну культуру.

Загальноприйнятою у світі є концепція сталого розвитку, досягти якого є пріоритетом для будь-якої країни. Сталий розвиток – це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі сталого розвитку лежать невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток [2]. Виокремлюють три складові сталого розвитку економіки: економічна, екологічна та соціальна. Економічна складова визначає раціональність використання обмежених ресурсів та рівень розвитку ресурсозберігаючих технологій для створення потоку сукупного доходу, який би забезпечував, принаймні, збереження сукупного капіталу (фізичного, природного, або людського), з використанням якого, цей сукупний дохід створюється. З точки зору екологічної складової, головним завданням сталого розвитку є забезпечення цілісності екосистем, підтримка їх життєздатності. Соціальна складова перш за все орієнтована на людський розвиток, на збереження стабільності громадських та культурних систем, на зменшення кількості конфліктів у суспільстві. Людина стає не об'єктом, а суб'єктом розвитку,

внаслідок того, що приймає активну участь у процесах формування життєдіяльності, прийнятті та реалізації рішень, контролі над їх виконанням [3].

Цей напрям екологічної освіти охоплює різні аспекти, зокрема:

1. Екосистемна освіта. До неї відноситься розуміння принципів функціонування природних екосистем, вивчення ролі різноманіття видів та екосистем у збереженні екологічної різноманітності.

2. Глобальне мислення. Воно включає в себе розуміння принципів функціонування природних екосистем, вивчення ролі різноманіття видів та екосистем у збереженні екологічної різноманітності.

3. Етика сталого розвитку. А саме: виховання етичного ставлення до природи та інших громадян та розвиток відповідальності за власні дії та їх вплив на оточуюче середовище.

4. Сталість у сфері економіки та суспільства. До неї відноситься ознайомлення з концепціями сталого розвитку та зеленої економіки та розуміння взаємозв'язку економічних рішень із станом природи та суспільства.

5. Практичні навички. А саме: навчання конкретним навичкам щодо збереження енергії, води, відходів та інших ресурсів, сприяння участі в сталісних ініціативах та проектах.

Загальний метафоричний підхід полягає в тому, щоб випускати громадян, які розуміють важливість бережливого ставлення до навколишнього середовища, відчувають свою відповідальність за збереження природи та активно сприяють сталому розвитку суспільства.

Технологічна грамотність в контексті екологічної освіти передбачає не лише вміння користуватися сучасними технологіями, але й усвідомлене їх вплив на навколишнє середовище та вміння використовувати їх для збереження ресурсів та зменшення негативного впливу на природу.

Один із важливих аспектів екологічної технологічної грамотності - це використання відновлювальних джерел енергії. Розуміння принципів та використання сонячних, вітрових, гідроенергетичних та інших екологічно

чистих джерел енергії стає ключовим елементом збалансованого використання технологій.

Такий підхід сприяє не лише забезпеченню ефективного використання ресурсів, але й зменшенню негативного впливу на довкілля. Інноваційні рішення в області екологічних технологій дозволяють зменшити використання традиційних джерел енергії, що сприяє збереженню природних ресурсів та зниженню викидів забруднюючих речовин. Таким чином, ефективне поєднання технологічної грамотності та екологічних технологій є важливим кроком у напрямку сталого розвитку та збереження природи для майбутніх поколінь.

Підвищення ефективності використання енергії в господарстві та промисловості, використання екологічно дружніх технологій, застосування смарт-технологій для сталого розвитку з метою оптимізації ресурсів, розробка та використання інноваційних технологій для мінімізації викидів і відходів у виробництві, розвиток цифрової грамотності в контексті екології, використання аналізу даних для вирішення екологічних проблем, застосування цифрових інструментів у екодизайні для створення екологічно безпечних продуктів, а також свідоме використання інтернет-ресурсів для поширення інформації про екологічні питання та забезпечення кібербезпеки, що включає захист особистих даних та уникнення електронного сміття.

Такий підхід сприяє розвитку не лише технічних навичок, а й важливих аспектів екологічної свідомості та відповідальності в інформаційному суспільстві.

Громадянська активність в рамках екологічної освіти передбачає участь індивіда у громадському житті та прийняття активної ролі у вирішенні екологічних питань. Детальніше, це може включати:

Формування свідомого громадянства включає кілька ключових аспектів. По-перше, це розвиток громадянської свідомості серед учнів, наголошуючи на їхній громадянській приналежності та важливості активної участі в суспільних процесах. Другий аспект – це правозахист, що передбачає оволодіння принципами правової системи та захист прав природи. Третій аспект включає

участь у природоохоронних ініціативах, охоплюючи активну участь у діяльності екологічних організацій та участь у заходах, спрямованих на збереження природи, лісів та водних ресурсів. Не менш важливим є розповсюдження інформації, де соціальні мережі та медіа використовуються для поширення екологічної інформації та формування свідомості серед спільноти.

Активна участь у громадському просторі є ще одним аспектом, включаючи участь у дебатах, громадських слуханнях та форумах для висловлення власної думки та взаємодії з іншими громадянами. Завершуючи цей комплексний підхід, екологічна освіта для громади враховує тренінги, майстер-класи та реалізацію інноваційних проєктів з метою поліпшення стану довкілля на рівні конкретного місцевого середовища.

Ці елементи сприяють виробленню активного громадянського ставлення до екологічних питань, розвивають навички співпраці та підтримують громадські ініціативи для сталого вдосконалення навколишнього середовища.

Екологічна культура в рамках екологічної освіти визначається як система цінностей, переконань і норм, що визначають спосіб ставлення людини до природи та навколишнього середовища. Детальніше цей аспект включає наступні елементи:

Повага до природи відображається через кілька важливих аспектів. По-перше, це виховання естетичного сприйняття природи, що сприяє розвитку учнівського почуття краси в навколишньому середовищі та усвідомленню цінності та важливості природи для їхнього фізичного та емоційного благополуччя. Другий аспект полягає в взаємодії з природою, де навчання розумінню та повазі до циклічних процесів природи стає визначальним для розуміння життя.

Етичні аспекти включають екологічну відповідальність, яка передбачає свідоме ставлення до своїх дій та їхнього впливу на природне середовище. Також важливо засвоїти етичні принципи співіснування з природою та іншими формами життя.

Участь в екологічних ініціативах включає активну роль в громаді через залучення до участі в екологічних проектах, ініціативах та громадських організаціях. Екологічний активізм надає можливість розвивати навички самостійної діяльності для вирішення конкретних екологічних проблем.

Щодо сталого споживання, важливо навчати усвідомленому виробництву та споживанню, щоб ефективно використовувати ресурси, мінімізувати відходи та обирати сталий спосіб життя. Підтримка екологічно чистих та сталоорієнтованих продуктів та послуг відображає зобов'язання до екологічного виробництва.

Щодо екологічної освіти для самовизначення, вона включає формування екологічної самосвідомості, сприяючи визначенню особистого ставлення до екології та ролі у збереженні природи. Самоосвіта в галузі сталого розвитку визначається здобуттям знань та розвитком навичок для самостійного внесення в стає майбутнє.

Міждисциплінарний підхід дозволяє отримати комплексне розуміння екологічних проблем та сприяє створенню більш ефективних стратегій їх вирішення через поєднання різних аспектів знань та підходів.

Екологічна освіта визначається як один з найважливіших пріоритетів людства, оскільки вона спрямована на формування свідомого, відповідального та екологічно грамотного суспільства. У світі, де глобальні екологічні проблеми набувають все більшого значення, екологічна освіта стає ключовим інструментом для вирішення цих викликів.

Важливість екологічної освіти полягає у її здатності формувати в людях не лише знання про природу, а й глибоке розуміння взаємодії людини з навколишнім середовищем. Це відкриває шлях для розвитку сталого способу життя, де кожен індивід відчуває свою відповідальність за стан природи та приймає активну участь у збереженні екосистем.

Екологічна освіта сприяє розвитку технологічної грамотності, громадянської активності, екологічної культури та міждисциплінарного підходу. Ці аспекти формують повноцінного громадянина, здатного не лише

розуміти складність екологічних викликів, але й бути активним учасником їх вирішення.

Завдяки екологічній освіті, суспільство має можливість стати агентом позитивних змін, направлених на збереження природи та сталого розвитку. Такий підхід відкриває перспективи для створення збалансованого, екологічно свідомого світу, де людство існує в гармонії з природою для досягнення спільного благополуччя.

Література:

1. Одеська національна наукова бібліотека. URL : <https://odnb.odessa.ua> (дата звернення 28.10.2023).
2. Варламова І. С. Екологічна безпека та сталий розвиток взаємозв'язок та взаємовплив. Ефективна економіка. 2017. №7. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=7&y=2017>. (дата звернення 29.10.2023).
3. Мельник Л.Г. Поняття про сталий розвиток. Основи стійкого розвитку. Суми: Університетська книга. 2007. С. 411-442.

Анотація: Environmental education is recognized as one of the most important priorities of humanity in the context of modern global challenges. Changes in the climate, depletion of natural resources and threats to biodiversity give this problem relevance and urgency. The active role of the public in preserving the environment determines the need for the formation of environmental education as a strategic component of global development. Environmental education focuses on the implementation of the principles of sustainable development and responsibility towards nature. It is aimed at forming citizens' valuable ideas about the importance of ecosystems, understanding the relationship between man and nature, as well as the development of sustainable consumption skills. The main aspects of environmental education include technological literacy for the development of environmentally friendly technologies, civic activity in participation in environmental initiatives, and as well as the cultural aspect of forming respect for nature.

Ключові слова: : sustainable development, technological literacy, civic activity and environmental culture.

УДК 323+329 (477)

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

КОНОПЛЯНИК Дмитро,

*асистент кафедри економічної теорії
і суспільних наук
Обліково-фінансовий факультет
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна
e-mail: konoplianyk@mnaui.edu.ua*

Анотація. У тезах аналізується фінансування політичних партій з державного бюджету України, розглядається кількість видатків на діяльність політичних партій, порівнюється їх розмір з попередніми роками, а також описується порядок звітування політичних партій за використання державних коштів в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Ключові слова: державне фінансування, державний бюджет, політична партія, звітування, аналіз, статутна діяльність, правовий режим воєнного стану.

Визначна роль і активна діяльність політичних партій в Україні є запорукою демократичного і цивілізованого розвитку держави, її стрімкого руху в напрямку кращих традицій європейського і світового державотворення. Саме політичні партії завжди були і залишаються одним із головних структурних елементів політичної системи, визначальним механізмом активної участі громадян у політичному процесі, врахування їх думки під час прийняття важливих державних та управлінських рішень, а також впровадження таких рішень у соціально-політичне життя суспільства. Починаючи з 2016 року, для здійснення своєї статутної діяльності, політичні партії в Україні фінансуються з державного бюджету України.

Після запровадження в Україні правового режиму воєнного стану, ведення активних бойових дій на території нашої держави, питання державного фінансування політичних партій, а також їх звітність за використання державних коштів відійшло на далекий план, оскільки необхідно було організувати централізовану обороноздатність країни, забезпечити ефективну роботу головних органів державної влади та місцевого самоврядування, надати якісні рекомендації, необхідні інструкції та першочергову допомогу громадянам для забезпечення їх безпеки та здоров'я, вирішити актуальні соціально-гуманітарні питання. Виникло багато питань, які вимагали негайного вирішення і оперативного впровадження. Одним із таких важливих питань було прийняття змін до державного бюджету України, перегляд статей фінансування

ключових систем оборонної, соціально-економічної та політичної сфери держави. Такий перегляд фінансування з державного бюджету України стосувався також діяльності політичних партій в умовах воєнного стану.

Автор пропонує проаналізувати умови фінансування політичних партій під час дії правового режиму воєнного стану в Україні, розглянути кількість видатків на діяльність політичних партій, порівняти їх з попередніми роками, а також описати порядок звітування політичних партій за використання державних коштів в умовах режиму воєнного стану.

Одним із важливих механізмів захисту політичних партій від впливу на них фінансових, олігархічних, політичних груп та суб'єктів є державне фінансування, яке передбачає обов'язкову щоквартальну та щорічну звітність партії за використання таких коштів.

Як зазначає С. Янішевський, «...першою європейською країною, де почав працювати механізм державного фінансування партій була Федеративна Республіка Німеччина (Західна Німеччина) – у 1959 році. Протягом 1960 – 1970 рр. державне фінансування партій з'явилося в Австрії, Іспанії, Італії, Швеції та більшості європейських країн за межами Варшавського договору. Починаючи з кінця 1980-х державне фінансування партій стало майже невід'ємною складовою державного регулювання діяльності партій в європейських країнах, як у країнах «старої Європи», так і в постсоціалістичних країнах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи. Досвід державного фінансування політичних партій виявився в цілому успішним, оскільки на початку 2000-х рр. його почали узагальнювати на рівні загальноєвропейських інституцій...» [1]. Таким чином, механізм фінансування партій з державного бюджету у країнах Європи діє вже багато років, має велику історію, яка продовжується й розвивається.

Державне фінансування політичних партій в Україні розпочалося у 2016 році, згідно з відповідними змінами та правками до Закону України «Про політичні партії в Україні». У розділі IV, ст. 17¹ цього закону зазначається, що «...за рахунок коштів державного бюджету:

1) фінансується статутна діяльність політичних партій, не пов'язана з їхньою участю у виборах народних депутатів України, виборах Президента України і місцевих виборах, у тому числі оплата праці працівників статутних органів політичної партії, її місцевих організацій в порядку, передбаченому законодавством;

2) відшкодовуються витрати політичних партій, пов'язані з фінансуванням їхньої передвиборної агітації під час чергових та позачергових виборів народних депутатів України...» [2].

Наша держава нарешті долучилася до кращих практик партійної діяльності демократичних європейських країн. Парламентські партії отримали доступ до державних коштів, які почали використовуватися за призначенням. Утримання структурно-управлінського апарату партії, підтримка регіональних та місцевих осередків, допомога членам партії, якісна агітація, розробка та впровадження потрібних для громадян проектів законів – усе це почали вдосконалювати саме за рахунок виділення державних коштів.

Варто зазначити, що згідно із ст. 17² Закону України «Про політичні партії», «...щорічний обсяг державного фінансування статутної діяльності політичних партій, які відповідно до цього Закону мають право на таке фінансування, становить одну соту розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня року, що передує року виділення коштів державного бюджету, помноженого на загальну кількість виборців, які взяли участь у голосуванні у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі на останніх чергових або позачергових виборах народних депутатів України. Порядок розрахунку щорічного обсягу державного фінансування статутної діяльності політичних партій визначається виключно цим Законом...» [2].

Таким чином, кошти отримують лише парламентські партії. Формула розрахунку є сталою і незмінною, незалежно від соціально-економічних, політичних або інших обставин. Однак, вона прямо залежить від формування державного бюджету України на наступний рік. Якщо не вносити відповідні зміни до цієї статті, то фінансування залишатиметься сталим. У іншому

випадку, депутати парламенту можуть збільшити, зменшити, або перерозподілити виділені на статутну діяльність партій кошти на інші потреби.

Згідно із даними аналітиків Руху «Чесно», у 2022 році парламентські політичні партії отримали понад 886 млн. гривень (22,1 млн. дол. США) державного фінансування. Ця цифра була рекордно великою з 2016 року. Найбільше коштів отримали такі партії: «Слуга народу» - 439,3 млн. грн., «Європейська солідарність» - 126,7 млн. грн., «Всеукраїнське Об'єднання Батьківщина» - 83,3 млн. грн. [3].

Партія «Голос» мала отримати 103,5 млн. грн., але через порушення у фінансовій звітності, НАЗК призупинило фінансування [4]. Також не отримали коштів представники політичної партії «Опозиційна платформа – За життя», оскільки Восьмий апеляційний адміністративний суд м. Львова ухвалою з питань забезпечення позову Міністерства юстиції України від 20.05.2022р. заборонив будь-яку діяльність цієї партії на території України [5].

У проекті державного бюджету на 2023 рік передбачалося зменшення обсягу державного фінансування політичних партій (366,2 млн. грн.), порівняно із 2022 роком, однак парламентарі внесли необхідні правки до проекту і вирішили залишити фінансування на рівні 2022 року (886 млн. грн.) [6].

Аналітикиня з партійних фінансів Руху «Чесно» В. Максимова зазначає, що «...проект Закону про Державний бюджет України на 2024 рік також містить статті державного фінансування політичних партій. Планується виділити 840,5 млн. грн...» [7]. Але ця сума може змінитися, залежно від інших статей видатків і поточної соціально-економічної ситуації в державі.

Важливим фактом є те, що запорукою отримання державних коштів була успішна щоквартальна та щорічна звітність, тобто спеціалізовані державні органи, зокрема Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), організовано та детально проводили перевірку фінансових звітів політичних партій. Якщо спеціалісти знаходили у звітах невідповідність, найменшу неточність або умисне приховування фінансової інформації, доступ до державних коштів блокувався до тих пір, поки представники партії доказово не

нададуть пояснень з проблемних фінансових питань. На жаль, іноді так і ставалося, політичні партії не одразу звикли до нової системи звітності. У фінансовій інформації було багато помилок, незрозумілих надходжень на банківські рахунки, невідповідність у доходах і витратах політичних партій. З часом ситуація почала змінюватися на краще, політичні партії почали більш відповідально ставитися до порядку звітування.

Починаючи з третього кварталу 2020 року, після початку пандемії COVID-19 обов'язкове звітування партій було скасовано. Не звітували партії і у 2021 році, а після запровадження правового режиму воєнного стану в Україні від 24.02.2022 року, ведення активних бойових дій на території нашої держави, кібератак зі сторони країни-агресора, звітність за отримані кошти продовжила стояти на паузі через необхідність захисту фінансової інформації від небажаних посягань.

За даними офіційного порталу Верховної Ради України, «...23 серпня 2023 прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо мінімізації потенційного олігархічного впливу на політичні партії, удосконалення механізмів державного фінансування та державного контролю за діяльністю політичних партій...» [8], який передбачає повернення процедури обов'язкового фінансового звітування політичних партій. Тепер партіям необхідно буде прозвітувати за 2020-2023 роки.

10 жовтня 2023 року співробітники інформаційної служби Національного агентства з питань запобігання корупції повідомили, що «...відновлено доступ до Єдиного державного реєстру звітності політичних партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру з урахуванням вимог стосовно захисту персональних даних...» [9]. У представників політичних партій є 90 днів для підготовки усіх необхідних документів для фінансової звітності.

Отже, державне фінансування партій є необхідною умовою захисту від залежності і впливу фінансово-олігархічних груп, запорукою демократичного розвитку політичної й партійної системи держави навіть в умовах правового

режиму воєнного стану в Україні. За допомогою державних коштів політичні партії здатні краще реалізовувати свою статутну діяльність, якісніше готуватися до нового виборчого процесу, допомагати своїм членам та звичайним громадянам. Варто зазначити, що більшість українських партій після повномасштабного вторгнення країни-агресора у 2022 році заснували власні благодійні фонди та волонтерські організації для допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України, постраждалим від військової агресії, переселенцям із зони активних бойових дій та соціально незахищеним верствам населення. Виділені партіям державні кошти були використані й для вирішення цих питань, оскільки у складні для держави і суспільства часи усі громадяни мають об'єднуватися задля спільного розв'язання проблем й допомоги один одному.

Список використаних джерел

1. Державне фінансування статутної діяльності політичних партій: досвід ЄС і напрями удосконалення вітчизняного законодавства. Аналітична записка. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/derzhavne-finansuvannya-statutnoi-diyalnosti-politichnikh-partiy-dosvid-es-i> (дата звернення: 27.10.2023).
2. Закон України «Про політичні партії». Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text> (дата звернення: 27.10.2023).
3. «На фінансування партій у 2022 році виділять майже 900 мільйонів». Офіційний сайт Руху «Чесно». URL: <https://www.chesno.org/post/4894/> (дата звернення: 28.10.2023).
4. «За що НАЗК зупинило держфінансування «Голосу»: позиція партії і Нацагентства». Офіційний сайт Руху «Чесно». URL: <https://www.chesno.org/post/4454/> (дата звернення: 28.10.2023).
5. Ухвала з питань позову Міністерства юстиції України про заборону діяльності політичної партії «Опозиційна платформа – «За життя». Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0857805-22#Text> (дата звернення: 29.10.2023).
6. «Партії продовжують отримувати сотні мільйонів з бюджету і не звітують. Як це змінити?». Офіційний сайт інтернет-видання «Лівий берег». URL: https://lb.ua/news/2023/01/07/541681_partii_prodivzhuyut_otrimuvati_sotni.html (дата звернення: 29.10.2023).

7. «Державне фінансування партій пропонують зменшити на 45 млн. у 2024 році». Офіційний сайт Руху «Чесно». URL: <https://www.chesno.org/post/5726/> (дата звернення: 29.10.2023).

8. Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державного фінансування та контролю за діяльністю політичних партій / Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3337-20#Text> (дата звернення 29.10.2023).

9. НАЗК відкриває Реєстр звітності політ партій POLITDATA. Офіційний портал Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-vidkryvaye-reyestr-zvitnosti-politpartij-politdata/> (дата звернення: 29.10.2023).

Abstract. Theses analyze the financing of political parties from the state budget of Ukraine, consider the amount of expenses for the activities of political parties, compare their size with previous years, and also describe the reporting procedure of political parties for the use of state funds under the conditions of the legal regime of martial law in Ukraine.

Key words: state financing, state budget, political party, reporting, analysis, statutory activity, legal regime of martial law.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕСПЕКТИВИ

КОРЕНЮК Петро,

д-р екон. наук, професор, професор кафедри менеджменту, Дніпровський державний технічний університет, м. Дніпро, Україна

УСИКОВА Олена,

д-р екон. наук, професорка, професорка кафедри обліку і оподаткування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Анотація: Незважаючи на те, що Україна не використовує повною мірою свої можливості, вона має великий потенціал для зростання зовнішньої торгівлі, зокрема в таких секторах, як промисловість і сільське господарство. Збільшення експорту електроенергії з України до ЄС сприятиме зростанню енергетичного сектору країни та дасть шанс частково замінити російський газ, який зараз використовує ЄС для виробництва електроенергії. Зміцнення торговельних зв'язків з ЄС, свідчить про прискорення євроінтеграційного руху України зокрема і у сфері зовнішньої торгівлі.

Ключові слова: зовнішня, торгівля, ринок, експорт, потенціал

Сьогодні Україна перебуває у складній економічній ситуації через світову фінансову кризу та загострення військово-політичного конфлікту на сході, що створює низку проблем для зростання міжнародної торгівлі. Дослідження зростання міжнародної торгівлі України є життєво важливим, оскільки це

дозволить країні зміцнити свою економіку та створить можливість покращення добробуту населення через доступ до нових ринків і міжнародної торгівлі.

Проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі ґрунтовно досліджені в працях вітчизняних вчених, таких як Г. Я. Глуха [3], В. Далик [1], О. Єлісеєнко [2], С. В. Кузьмінов [3], Д. В. Люлінцев [6], А. А. Мазаракі [4], А. Т. Мельник [4], Платонова І. О. [5], Г. Скобелева [2], Скрипник Н. Є. [6], Ус І. В. [7], А. О. Черняєва [8], О. В. Ярмач [8] та інші. Але, незважаючи на велику кількість досліджень, досі залишається відкритим питання перспективи ефективного розвитку зовнішньої торгівлі за сучасних умов.

Однією з основних засад довгострокового зростання торгівлі нашої країни із закордонними партнерами є зовнішньоекономічна діяльність. Їхні взаємовідносини є надзвичайно важливими як всередині України, так і за її межами. Одним із головних викликів, з якими зіткнулася Україна після проголошення незалежності, було потенційне формування нового торговельного режиму та її подальша інтеграція у світову економіку. Імпорт і експорт товарів і послуг, які є її об'єктами, є основною метою зовнішньої торгівлі, яка відіграє особливу роль в економічному розвитку країни в сучасних умовах. Крім того, що зовнішня торгівля надає вітчизняним виробникам можливість представити свої товари на міжнародному рівні, вона сприяє їх розвитку в обраних галузях.

Слід зазначити, що Україна має великий потенціал для зростання міжнародної торгівлі, зокрема в таких секторах, як промисловість і сільське господарство, але не використовує ці можливості в повній мірі. Український експорт суттєво стримується низкою ендогенних та екзогенних факторів, зокрема низкою конкурентоспроможністю вітчизняної промислової продукції та використанням застарілої техніки та технологій; штучне стримування курсу гривні в рамках «валютного коридору», що зменшує можливості використання курсового чинника для стимулювання експорту; недостатній розвиток національних систем забезпечення якості та сертифікації експортної продукції; більшості українських власників бізнесу не вистачає спеціальної підготовки та

досвіду у сфері експорту товарів, а також вони недостатньо концентрують свої зусилля на міжнародних ринках; збереження аспектів дискримінації експортерів з України за кордоном, застосування торговельних обмежень, особливо картельних угод, для витіснення конкурентів або утримання України від прибуткових ринків; Україна має низький світовий рейтинг надійності для інвестицій та позик, що зменшує ймовірність розвитку експортного потенціалу країни за рахунок використання зовнішнього фінансування.

FAO [1] повідомляє, що протягом останніх п'яти місяців ціни на світовому ринку зерна та продовольства знижувалися через позитивні прогнози щодо виробництва пшениці та відновлення експорту з українських чорноморських портів. Також негативно впливає на світові ціни зниження попиту та збільшення пропозиції ріпакової олії, соняшникової олії з України та пальмової олії з Південно-Східної Азії на світовому ринку. Зниження попиту з боку імпортерів вершкового масла та сухого молока та збільшення пропозиції молочних продуктів із Нової Зеландії з початком нового сезону виробництва молока є основними факторами, що спонукають до зниження цін на ринку молочних товарів. Загальна ціна на м'ясо знизилася через скорочення закупівель імпортерів і збільшення поставок на експорт яловичини, баранини та птиці. Підвищення використання цукрової тростини для виробництва цукру, зниження цін на етанол у Бразилії та збільшення граничного обсягу експорту цукру з Індії, були основними факторами що спричинило падіння світових цін на цукор. Через падіння попиту в промисловості та будівельному секторі на чорні метали та вироби з них відбулося загальне скорочення виробництва металопродукції на світовому ринку. Однак європейські підприємства також розглядають сталевий прокат із Південно-Східної Азії як альтернативу турецькій продукції, ціни на яку швидко зростають через витрати на енергоносії. Порівняно з показниками за I півріччя 2022 року товарна структура імпорту та експорту фактично залишилася незмінною. Продовольча та сільськогосподарська продукція становить 45% від загального обсягу експорту, потім йдуть метали та вироби з них (17%), машини, обладнання та транспорт

(10,5%), мінеральні продукти (10%). У попередні роки ці категорії домінували в експорті. Основними категоріями імпорту були транспорт, машини та обладнання (28% від загального обсягу імпорту), паливно-енергетичні товари (25%), продукція хімічної промисловості (18%), харчова та сільськогосподарська продукція (11%).

У липні цього року спостерігалось зростання імпорту енергоресурсів та експорту зерна порівняно з червнем, що є примітним, враховуючи постійні зусилля України подолати дефіцит палива та пошук альтернативних логістичних маршрутів для експорту сільськогосподарської продукції. Крім того, експорт електроенергії з України до ЄС зріс у липні, що пришвидшить процес заміни російського газу, яким ЄС зараз користується для виробництва електроенергії. Можна зробити висновок про від'ємне експортно-імпортне сальдо, оскільки імпортні операції переважають над експортними. Держава запроваджує споживацьку політику. Іншими словами, основний недолік полягає в тому, що ми замість того, щоб нарощувати власне виробництво, купуємо у партнерів те, чого не вистачає. Підприємства в Україні просто не виробляють достатньо широкий асортимент продукції у достатньо великих кількостях, щоб зацікавити іноземних клієнтів. Крім того, слід зазначити, що вітчизняні споживачі все частіше купують імпорт, щоб захистити свої майбутні заощадження від інфляції. Це суперечливий фактор, який впливає на формування імпорту з України.

Незважаючи на падіння міжнародної торгівлі, важливо пам'ятати, що частка країн ЄС в експорті та імпорті у 2015 році зросла відповідно до 37,1% та 43,7% порівняно з 31,5% та 38,7% у 2014 році. Це надає можливості для встановлення та зміцнення довгострокових партнерських відносин з європейськими державами. Економічне зростання та зростання ВВП стало можливим завдяки розширенню експортного потенціалу України. Слід зазначити, що експорт чорних металів займає лідируюче місце за результатами дослідження товарної структури експорту.

Проведене дослідження стану зовнішньої торгівлі, свідчить про падіння експорту та погіршення його структури, від'ємне зростання дефіциту зовнішньоторговельного балансу. Це призводить до зниження внутрішнього виробництва та збільшення залежності країни від імпорту. Основними причинами негативної динаміки торгівлі є наслідки війни проти України, високий рівень інфляції як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, стан зовнішніх ринків товарів, які є основою українського експорту та імпорту. Збільшення імпорту енергоносіїв та експорту зерна в липні поточного року порівняно з червнем стало можливим завдяки тривалим зусиллям України подолати дефіцит палива та знайти інші логістичні шляхи для експорту сільськогосподарської продукції. Збільшення експорту електроенергії з України до ЄС сприятиме процвітанню енергетичного сектору країни та дасть шанс частково замінити російський газ, який зараз використовує ЄС для виробництва електроенергії. Зміцнення торговельних зв'язків з ЄС, зокрема наближення частки товарообігу України, що припадає на ЄС, до частки окремих країн ЄС (Польща, Болгарія, Литва, Естонія) у їхній торгівлі всередині єврозони, свідчать про прискорення євроінтеграційного руху України у сфері зовнішньої торгівлі. Для покращення своїх позицій на міжнародних ринках Україна потребує створення системи національних пріоритетів у торгівлі та державного регулювання ефективності їх дотримання.

Список використаної літератури

1. Далик В. Зовнішня торгівля України: реалії та перспективи розвитку В. Далик / Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 7. – Ч. 1. – С. 110–113.
2. Єлісеєнко О. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України / О. Єлісеєнко, Г. Скобелева // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 4. – С. 9–12.
3. С. В. Кузьмінов, Г. Я. Глуха Роль експорту як фактора економічного зростання в умовах глобалізації. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=2726&i=0>.
4. А. А. Мазаракі. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України / А. Мазаракі, Т. Мельник // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 2. – С. 5–14.

5. І. О. Платонова Експорт як чинник економічного зростання України в умовах міжнародної інтеграції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Вип. 24. Ч. 3. С. 37-41

6. Н. Є. Скрипник, Д. В. Люлінцев Вплив глобальних процесів на формування динаміки та розвиток міжнародної торгівлі. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. Вип. 6 (23). С. 3-8.

7. І. В. Ус Тенденції зовнішньої торгівлі товарами України за підсумками 2021 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/tendentsiyi-zovnishnoyi-torhivli-tovaramy-ukrayiny-za>.

8. О. В. Ярмач, А. О. Черняєва Сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі та глобалізації. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 43. С. 35-38.

ОГЛЯД ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ У СВІТІ

ЛУГОВА Ольга,
канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри обліку і оподаткування,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

Анотація: Розглянуто використання Міжнародних стандартів фінансової звітності 168 профільованих юрисдикцій у розрізі регіонів світу за даними офіційного сайту Фонду МСФЗ.

Ключові слова: моделі облікових систем, Міжнародні стандарти фінансової звітності, Фонд МСФЗ, лістингові компанії, юрисдикції

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) забезпечують прозорість, підзвітність та економічну ефективність фінансовим ринкам по всьому світу. Діяльність Фонду МСФЗ (IFRS Foundation) слугує суспільним інтересам, оскільки сприяє підвищенню довіри, зростанню довгострокової фінансової стабільності у світовій економіці. Фонд МСФЗ розробляє і підтримує профілі, що описують застосування МСФЗ в окремих юрисдикціях. На вебсторінці для кожної юрисдикції є зведена таблиця, що показує ступінь упровадження стандартів фінансової звітності у цій юрисдикції. З метою оцінки прогресу у глобальному прийнятті Міжнародних стандартів фінансової звітності, Фонд МСФЗ відстежує застосування цих стандартів у кожній юрисдикції, оновлення проводяться на постійній основі.

За даними офіційного сайту Фонду МСФЗ [1] профілі заповнено для 168

юрисдикцій, включно з усіма юрисдикціями G20 та представляють усі частини земної кулі, а саме: Європа - 44 (26%), Африка - 39 (23%), Середній Схід - 13 (8%), Азія та Океанія - 35 (21%), Америка - 37 (22%); при цьому 160 зі 168 юрисдикцій дотримуються МСФЗ.

Відповідні органи в усіх юрисдикціях, окрім 7 (Беліз, Бермудські острови, Кайманові острови, Єгипет, Макао, Суринам і Швейцарія) публічно заявили про прихильність до МСФЗ як єдиного набору глобальних стандартів бухгалтерського обліку. Навіть за відсутності публічної заяви МСФЗ зазвичай використовують публічно підзвітні організації (торговельні компанії та фінансові установи) у Белізі, Бермудських островах, Кайманових островах і Швейцарії.

У 147 юрисдикціях МСФЗ вимагаються для всіх або більшості вітчизняних публічно підзвітних організацій (лістингових компаній і фінансових установ) на своїх ринках капіталу.

Із 21 юрисдикції, які не прийняли МСФЗ:

- 12 юрисдикцій дозволяють, але не вимагають застосування МСФЗ: Беліз, Бермудські острови, Кайманові острови, Гватемала, Гондурас, Японія, Мадагаскар, Нікарагуа, Парагвай, Суринам, Швейцарія, Тимор-Лешті;

- 1 юрисдикція вимагає застосування МСФЗ для фінансових установ, але не для компаній, що котируються на біржі: Ірак;

- 1 юрисдикція істотно (але не повністю) наближає свої національні стандарти до МСФЗ: Індонезія;

- 7 юрисдикцій використовують національні або регіональні стандарти: Болівія, Китай, Єгипет, Індія, САР Макао, США, В'єтнам.

У таблиці 1 узагальнено дані щодо використання МСФЗ у 168 профільованих юрисдикціях за регіонами світу станом на вересень 2023 року.

Таблиця 1. Застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності у світі

Регіон	Кількість юрисдикцій			
	Юрисдикцій всього	Юрисдикції, які вимагають	Юрисдикції, які дозволяють або	Юрисдикції, які не вимагають і не

		дотримання МСФЗ для всіх або більшості вітчизняних публічно підзвітних підприємств	вимагають застосування МСФЗ принаймні для деяких вітчизняних публічно підзвітних підприємств	дозволяють застосування МСФЗ для будь-яких вітчизняних публічно підзвітних підприємств
Європа	44	43	1	0
Африка	39	37	1	1
Середній Схід	13	12	1	0
Азія-Океанія	35	28	2	5
Америка	37	26	9	2
Всього	168	147	13	8

Джерело: сформовано за даними [1]

Сто шістдесят вісім профілів включають усі 30 держав-членів Європейського Союзу (ЄС) і Європейської економічної зони (ЄЕЗ), у яких МСФЗ вимагаються для консолідованої фінансової звітності компаній, чиї цінні папери торгуються на регульованому ринку.

До числа 147 юрисдикцій, які вимагають застосування МСФЗ для всіх або більшості вітчизняних публічно підзвітних організацій, входять 19 юрисдикцій, у яких немає фондової біржі, але які вимагають застосування МСФЗ для всіх фінансових установ (Афганістан, Ангола, Беліз, Бруней, Камерун, Центральноафриканська Республіка, Чад, Коморські Острови, Демократична Республіка Конго, Екваторіальна Гвінея, Ефіопія, Габон, Гамбія, Гвінея, Косово, Лесото, Ліберія, Республіка Конго, Ємен).

З юрисдикцій, у яких є фондові біржі, шість не вимагають застосування МСФЗ для котируваних фінансових установ (Аргентина, Сальвадор, Ізраїль, Мексика, Перу, Уругвай), хоча вони обов'язкові для інших лістингових компаній. Усі інші вимагають дотримання Міжнародних стандартів фінансової звітності для всіх лістингових компаній.

Близько 65 % із 147 юрисдикцій, які вимагають МСФЗ для всіх або більшості вітчизняних публічних компаній, також вимагають і для деяких вітчизняних компаній, чиї цінні папери не перебувають у публічному обігу, зазвичай, фінансових установ і великих компаній, що не котируються на біржі.

Наразі 145 юрисдикцій вимагають використання МСФЗ для всіх або

більшості публічних компаній, тоді як ще 13 юрисдикцій дозволяють їх використання. Сучасна економіка спирається на транскордонні транзакції та вільний потік міжнародного капіталу. Понад третини всіх фінансових операцій здійснюється через кордони, і очікується, що ця кількість зростатиме. Інвестори націлені на диверсифікацію та розглядають інвестиційні можливості в усьому світі, тоді як компанії залучають капітал, здійснюють операції або мають міжнародні операції та дочірні компанії в декількох країнах.

Література

1. Who uses IFRS Accounting Standards? *IFRS Foundation*. 2023. URL: <https://www.ifrs.org/use-around-the-world/use-of-ifrs-standards-by-jurisdiction/#analysis-of-the-168-profiles>

Abstract: *The use of International Financial Reporting Standards of 168 profiled jurisdictions by region of the world according to the official website of the IFRS Foundation is considered.*

Keywords: *models of accounting systems, International Financial Reporting Standards, IFRS Foundation, listed companies, jurisdictions*

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ОБЛІК ПІДПРИЄМСТВА: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ

Катерина МІКУЛЯК,

*асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна*

Дмитро КРАВЧЕНКО,

здобувач вищої освіти

обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Анотація: *розглянуто вплив цифровізації на облік підприємств; досліджено автоматизацію та використання аналітичних інструментів; зазначено виклики, включаючи кібербезпеку та навчання персоналу.*

Ключові слова: *цифрова трансформація; автоматизація обліку; аналітичні інструменти; хмарні технології; кібербезпека; адаптація персоналу.*

Сучасний світ переживає революцію у цифрових технологіях, яка називається цифровізацією. Ця тенденція впливає на всі сфери життя, включаючи бізнес і облік підприємства.

Питання впливу цифрових технологій на бухгалтерський облік розглядали у своїх наукових працях Ярощук О. В. [1], Бардаш С. В. [2], Грабчук І.Л. [2], Пелех У. В. [3] та ін. Проте в умовах сьогодення більш детального вивчення потребує конкретизація змін у сфері бухгалтерського обліку, які викликає цифровізація.

За даними дослідження Vinance [4], автоматизація допомагає підприємствам збільшити точність даних та запобігти помилкам, які можуть виникнути при ручному обліку.

Відповідно до звіту McKinsey & Company [5], цифровізація напряму впливає на продуктивність підприємств надаючи швидкий доступ до інформації та скорочуючи час на обробку даних. Це велика можливість для підприємств працювати ефективніше та продуктивніше.

Використання аналітичних інструментів на основі цифровізації дозволяє підприємствам поліпшити аналітику та приймати більш обґрунтовані стратегічні рішення. Згідно з дослідженням Deloitte [6], це допомагає передбачати та ефективно реагувати на зміни на ринку.

Автоматизація облікових процесів стає більш доступною завдяки використанню спеціалізованих програм, що спрощує рутинні операції. Електронна звітність та електронний обмін інформацією стають стандартом, полегшуючи взаємодію з податковими органами та іншими зацікавленими сторонами.

Використання хмарних технологій для збереження та обробки фінансових даних дозволяє ефективно управляти великим обсягом інформації та забезпечує доступ до неї з різних відділів. Аналітичні інструменти, що базуються на цифрових технологіях допомагають ефективно аналізувати фінансову інформацію та приймати обґрунтовані стратегічні рішення. Забезпечення безпеки інформації стає пріоритетом, і підприємства використовують сучасні технології шифрування та захисту даних.

Електронні платежі та фінансові транзакції, впроваджені завдяки цифровізації, спрощують процес обліку оплат та забезпечують ефективне

обслуговування клієнтів. Інтеграція цифрових інструментів з іншими системами управління дозволяє створити єдину екосистему, що сприяє ефективності управління підприємством в цілому.

До викликів, пов'язаних з цифровізацією в обліку підприємства можна віднести загрози кібербезпеці. Відтак, підприємства з цифровим обліком вразливі до кіберзагроз.

Перехід до цифрового обліку вимагає підготовки та адаптації персоналу до нових технологій. Дослідження PwC [7] показує, що навчання може бути викликом й існують перешкоди у процесі адаптації до нових методів у роботі.

Впровадження нових систем може призвести до втрат бюджету підприємств, тому виникає необхідність в обґрунтуванні цих витрат та визначенні їх впливу на результативність підприємства. Цифровізація має суттєвий вплив на облік підприємств, змінюючи традиційні підходи до збору, обробки та використання фінансової інформації.

Отже, цифровізація покращує точність, швидкість та стратегічне управління обліковою інформацією, сприяючи загальному підвищенню продуктивності підприємства.

Література:

1. Ярошук О. В. Вплив цифровізації економіки на розвиток бухгалтерського обліку. URL: <http://surl.li/imigf> (дата звернення 10.11.2023).
2. Бардаш С. В. Цифрові технології в сфері бухгалтерського обліку: основні можливості та ризики. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. URL: <http://surl.li/ngvdy> (дата звернення 10.11.2023).
3. Пелех У. В. Шляхи ІТ трансформації бухгалтерського обліку в умовах епідеміологічних загроз. URL: <http://surl.li/nproz> (дата звернення 10.11.2023).
4. Binance. URL: <https://numl.org/ORz> (дата звернення 10.11.2023).
5. McKinsey & Company. URL: <http://surl.li/ngvft> (дата звернення 10.11.2023).
6. Deloitte. URL: <http://surl.li/ngvfr> (дата звернення 10.11.2023).
7. Нова Формула. PwC у Центральній та Східній Європі оголошує про запуск нової стратегії. URL: <https://numl.org/ORB> (дата звернення 10.11.2023).

***Abstract:** the impact of digitization on enterprise accounting is considered; automation and the use of analytical tools were investigated; challenges are outlined, including cyber security and staff training.*

***Keywords:** digital transformation, accounting automation, analytical tools, cloud technologies, cybersecurity, personnel adaptation.*

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ПОБЕРЕЖЕЦЬ Ганна,
кан.іст.наук, доцент,
доцентка кафедри українознавства
ЗІГУНОВА Софія
здобувачка вищої освіти академічної групи Б4/1,
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Анотація: В даному дослідженні розглянуто актуальність та важливість екологічної освіти у вищих навчальних закладах. Було досліджено, що зростаюча свідомість про глобальні екологічні проблеми та необхідність їх вирішення робить цю тему надзвичайно актуальною. У контексті глобальних змін клімату, забруднення довкілля, зникнення видів та інших екологічних викликів, роль вищої освіти в підготовці екологічно обізнаних та відповідальних громадян стає особливо значущою. Досліджено, що екологічна освіта має на меті не лише надання знань про стан навколишнього середовища, але й формування відповідального ставлення до природи, розвиток навичок екологічного мислення та прийняття обґрунтованих рішень, спрямованих на збереження та захист довкілля. Таким чином, дослідження вказує на важливість і актуальність розвитку екологічної освіти в сучасному світі для створення сталого майбутнього.

Ключові слова: екологічна освіта, екологія, заклади вищої освіти, проблеми і виклики, міжнародний досвід.

Актуальність і важливість особливостей екологічної освіти у закладах вищої освіти обумовлені зростаючою свідомістю про глобальні екологічні проблеми та необхідністю їх вирішення. У контексті глобальних змін клімату, забруднення довкілля, зникнення видів та інших екологічних викликів, роль вищої освіти в підготовці екологічно обізнаних та відповідальних громадян стає особливо значущою.

Екологічна освіта у вищих навчальних закладах має на меті не лише надання знань про стан навколишнього середовища, але й формування відповідального ставлення до природи, розвиток навичок екологічного мислення та прийняття обґрунтованих рішень, спрямованих на збереження та захист довкілля. Освітні програми, що включають екологічні курси, сприяють вихованню покоління, яке здатне аналізувати екологічні проблеми з різних

точок зору, розуміє важливість сталого розвитку та використовує свої знання для внесення позитивних змін.

Важливість екологічної освіти також полягає у підготовці фахівців, які зможуть зробити свій внесок у вирішення конкретних екологічних задач, розробляти новітні технології, які зменшують вплив на довкілля, та формувати політику сталого розвитку. Університети та інші вищі навчальні заклади відіграють ключову роль у розробці та впровадженні інноваційних підходів до екологічної освіти, враховуючи сучасні тенденції та виклики. Таким чином, особливості екологічної освіти у закладах вищої освіти мають вирішальне значення для формування сталого майбутнього.

Основна мета екологічної освіти полягає у розвитку глибокого розуміння важливості збереження навколишнього середовища та формуванні відповідального ставлення до природи. Це включає надання знань про екологічні процеси, зміни клімату, біорізноманіття, а також розвиток критичного мислення, щоб студенти могли аналізувати причини та наслідки екологічних проблем і оцінювати ефективність різних підходів до їх вирішення.

Завдання екологічної освіти у ЗВО мають на увазі інтеграцію екологічних курсів у навчальні плани різних спеціальностей, щоб забезпечити всім студентам базові знання про екологічні проблеми. Міждисциплінарний підхід важливий для комплексного розуміння екологічних викликів, а практична підготовка, як лабораторні роботи та польові дослідження, дозволяє студентам застосовувати теоретичні знання на практиці. Важливим аспектом є також формування екологічної свідомості, виховання у студентів відповідального ставлення до природи, розуміння необхідності сталого способу життя [1].

Залучення студентів до наукових досліджень та проектів, пов'язаних з екологією та охороною довкілля, сприяє розвитку професійних навичок та підготовці кваліфікованих фахівців, здатних зробити внесок у вирішення конкретних екологічних задач. Екологічна освіта у ЗВО грає ключову роль у підготовці майбутнього покоління, яке буде здатне впливати на формування екологічно стійкого суспільства. Це не тільки про передачу знань, а й про

розвиток глибокого розуміння проблем та мотивацію до активної участі у їх вирішенні.

Екологічна освіта у закладах вищої освіти зіткнулася з низкою викликів та має перед собою значні перспективи. Основні виклики включають забезпечення актуальності курсів, інтеграцію міждисциплінарних знань, мотивацію студентів, обмеження у фінансуванні та ресурсах, а також складнощі у забезпеченні практичного застосування знань. Ці виклики вимагають постійного оновлення навчальних програм, залучення фахівців з різних галузей, а також пошуку інноваційних підходів до навчання.

З іншого боку, перспективи екологічної освіти включають розвиток онлайн освіти, що забезпечує ширший доступ та гнучкість у навчанні, участь у глобальних ініціативах та співпрацю з міжнародними організаціями, впровадження інноваційних методик викладання, міжсекторальне партнерство з промисловістю та урядовими організаціями, а також розширення меж досліджень у сфері екології. Ці перспективи відкривають нові можливості для наукових відкриттів та інновацій [1].

Екологічна освіта важлива для підготовки нового покоління фахівців, здатних вирішувати глобальні екологічні проблеми. Це вимагає постійної адаптації навчальних програм, інтеграції різноманітних галузей знань та взаємодії різних секторів суспільства для ефективного вирішення екологічних викликів.

У всьому світі різні університети та коледжі ефективно інтегрують екологічну освіту у свої програми, демонструючи інноваційні підходи до навчання та дослідження. Ось кілька конкретних прикладів:

Університет Колорадо в Боулдері, США. Цей університет пропонує широкий спектр курсів, пов'язаних зі сталістю та екологією, включаючи спеціалізації зі сталої архітектури, екологічних наук та політики сталого розвитку. Вони також активно залучають студентів до різноманітних практичних проектів і досліджень у сфері екології [2].

Університет Гриффіта, Австралія. Цей університет відомий своїм лідерством у галузі екологічної освіти в Австралії. Він пропонує численні програми, пов'язані зі сталим розвитком та екологічним управлінням, і активно залучає студентів до дослідницьких проектів з екології [3].

Університет Вагенінген, Нідерланди. Відомий своїм фокусом на аграрні та екологічні науки, цей університет пропонує курси, що охоплюють стале сільське господарство, управління природними ресурсами та біорізноманіття [4].

Університет Лунда, Швеція: Цей університет має міжнародне визнання у галузі сталого розвитку та екологічних досліджень. Пропонуючи курси з екологічного права, політики та управління, він залучає студентів до активних дослідницьких проектів [5].

Ці університети показують, як можна ефективно інтегрувати екологічну освіту через академічні програми, практичні ініціативи та дослідницькі проекти, створюючи модель для інших освітніх закладів, які прагнуть розвивати екологічну свідомість та відповідальність у своїх студентів.

Отже, актуальність екологічної освіти в закладах вищої освіти є відповіддю на глобальні екологічні виклики. Вона забезпечує не лише надання знань, але й формує відповідальне ставлення до природи, розвиває екологічне мислення та спонукає до прийняття обґрунтованих рішень. Важливість цієї освіти полягає у підготовці фахівців для розв'язання екологічних проблем, розробки нових технологій та формування сталого розвитку. Вищі навчальні заклади, які активно інтегрують екологічну освіту, сприяють вихованню відповідального покоління, здатного впливати на формування екологічно стійкого суспільства. Це демонструється прикладами університетів в США, Австралії, Нідерландах та Швеції, які показують ефективність інтеграції екологічної освіти в академічні та дослідницькі програми.

Список використаних джерел:

1. Slavik, R. V., Feketa, I. Y., & Leta, V. V. Formation of environmental awareness in students of geographical specialties: challenges and prospects.. (2022). URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJSHE-07-2017-0114/full/html>
2. University of Colorado Boulder. Programs | Sustainability. URL: <https://www.colorado.edu/sustainability/programs>
3. Griffith University. URL: <https://www.griffith.edu.au/>
4. Wageningen University. Specialisation Ecology. URL: <https://www.wur.nl/en/Education-Programmes/master/MSc-programmes/MSc-Forest-and-Nature-Conservation/Specialisations-of-Forest-and-Nature-Conservation/Ecology.htm>
5. Lund University. Environment and Sustainability. URL: <https://www.lunduniversity.lu.se/admissions/bachelors-and-masters-studies/subject-areas/environment-and-sustainability#:~:text=>

***Abstract:** This study examines the relevance and importance of environmental education in higher education institutions. It was investigated that the increasing awareness of global environmental issues and the necessity of addressing them make this topic exceptionally relevant. In the context of global climate change, environmental pollution, species extinction, and other environmental challenges, the role of higher education in preparing environmentally aware and responsible citizens becomes particularly significant. It was found that environmental education aims not only to provide knowledge about the state of the environment but also to foster a responsible attitude toward nature, develop skills in ecological thinking, and make informed decisions aimed at preserving and protecting the environment. Thus, the research highlights the importance and relevance of developing environmental education in the modern world to create a sustainable future.*

***Keywords:** environmental education, ecology, higher education institutions, issues and challenges, international experience.*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ: ФІНАНСОВІ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ

ПОТРИВАЄВА Наталя,

доктор економічних наук, професор, професорка кафедри обліку і оподаткування,

БАРДОВСЬКА Дар'я,
здобувач вищої освіти, спеціальність 071 Облік і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

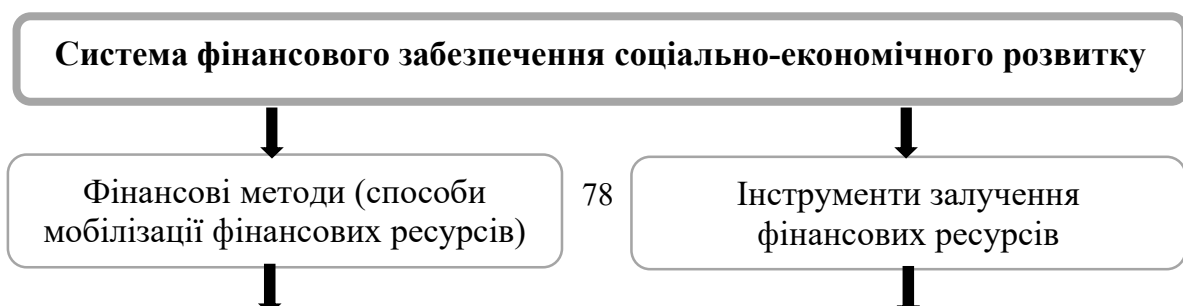
Анотація: Досліджено фінансове та інноваційно-інвестиційне забезпечення держави та його вплив на соціально-економічний розвиток. Визначено, що соціально-економічний розвиток має спрямовуватися на покращення показників в кожному зі своїх напрямів. Обґрунтовано важливість забезпечення організаційної та фінансової підтримки для інноваційних підприємств, а також впровадження ефективної системи контролю за інноваційною діяльністю.

Ключові слова: інноваційна діяльність, соціально-економічний розвиток, фінансове забезпечення, податкові інструменти.

Фінансова підтримка та інноваційно-інвестиційне забезпечення відіграють важливу роль у розвитку країни, оскільки сприяють сталому економічному зростанню та поліпшенню якості життя громадян. Для досягнення успіху, перед Україною стоїть завдання створити сприятливі умови для фінансових установ та інвесторів. Важливо активно інвестувати у сферу освіти, наукових досліджень та розвитку технологій, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Соціально-економічний розвиток оцінюється на основі різних показників, таких як валовий внутрішній продукт (ВВП), середня тривалість життя, рівень грамотності та зайнятості населення. Очевидно, що соціально-економічний розвиток має спрямовуватися на досягнення кращих результатів, покращення показників в кожному зі своїх напрямів, відображаючи тим самим прогресивні зміни [1].

Під фінансовим забезпеченням розуміють сукупність економічних відносин, пов'язаних із пошуком, залученням та ефективним використанням фінансових ресурсів для покриття виробничих, інвестиційних та інших витрат суб'єктів економічної системи. На практиці процес фінансового забезпечення розвитку економіки реалізується шляхом систематизації головних елементів, представлених на рис. 1.

Рисунок 1 – Складові системи фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку

Джерело: побудовано автором за інформацією [2]

Важливим завданням фінансової політики України є розгляд базових елементів формування ВВП, а саме доходів, заробітної плати та податків на виробництво як потенційних джерел бюджетних ресурсів, з акцентом на вирівнювання розподілу первинних доходів між працею, капіталом і державою [2].

Держава використовує фінансові інструменти з метою забезпечення сприятливих умов для розвитку інноваційної діяльності відповідно до законодавства України та збільшення частки інноваційних продуктів у загальному виробництві. Для підтримки інноваційних розробок і технологій, уряд України запровадив щорічну премію Карнегі-Меллона. Відтак, у 2021 році в загальному лауреатами премії стали 17 науковців, яким надано почесне звання Лауреата Премії Кабінету Міністрів України за розробку та застосування інноваційних технологій. Після рецензування у 2022 році комісія рекомендувала нагородити 6 робіт, але після публічного голосування було обрано 5 робіт для отримання премій [3].

Державна підтримка інновацій має бути направлена на наукові дослідження та розробки, створення ефективних механізмів підтримки виробництва інноваційних товарів. Крім того, необхідно забезпечити організаційну та фінансову підтримку для інноваційних підприємств, а також впровадити ефективну систему контролю за інноваційною діяльністю та регулярно коригувати інноваційну політику [4,5,6].

Отже, потрібно створити та запровадити комплексну фінансову систему, яка підтримуватиме інноваційну діяльність. Зокрема, система механізмів зниження кредитів та заохочення банків до кредиту інноваційних проєктів. Ці заходи сприятимуть збільшенню інвестицій у наукові установи, технологічні парки та інші сфери, орієнтовані на науку, з використанням ресурсів, що не є державними.

Література:

1. Дмитровська В. С., Солоджук Т.В., Максимів М. С. Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. № 15(2). С. 147-159. DOI: 10.15330/apred.2.15.147-159.
2. Дропа Я. Б., Макаренко У. Б. Сутність і методи фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку України. *Гроші, фінанси і кредит: проблеми системного підходу в економіці*. 2019. №1(69). С. 91-98. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-1-37>.
3. Відбулось засідання Комітету з присудження Премії КМУ за розроблення і впровадження інноваційних технологій. URL: <http://surl.li/demyj> (дата звернення: 31.10.2023).
4. Потриваєва Н. В., Пелипканич І. В., Потриваєва О. І. Ефективне інвестиційне рішення щодо управління відтворенням основних засобів. *Modern Economics*. 2020. № 23(2020). С. 174-179. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V23\(2020\)-28](https://doi.org/10.31521/modecon.V23(2020)-28).
5. Орехова Т. Фінансове та інноваційно-інвестиційне забезпечення соціально-економічного розвитку держави. *Молодь, наука, бізнес* : матеріали Всеукр. інтер.-конф. здоб.вищ.освіти і мол.учених, 5-6 жовтня 2022 р., м. Миколаїв. Миколаїв: МНАУ, 2022. С. 198-200.
6. Завдання системи фінансування інноваційної діяльності. URL: <http://www.managerhelp.org/hoks-1578-1.html> (дата звернення: 31.10.2023).

Abstract: *The financial and innovation-investment support of the state and its impact on socio-economic development are studied. It is determined that socio-economic development should be aimed at improving indicators in each of its directions. The importance of providing organizational and financial support for innovative enterprises, as well as the introduction of an effective system of control over innovation is substantiated.*

Keywords: *innovation activity, socio-economic development, financial support, tax instruments.*

ПРОБЛЕМАТИКА ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ УНІФІКАЦІЇ ІЗ ЄС

ПОТРИВАЄВА Наталя,
доктор економічних наук, професор, професорка кафедри обліку і оподаткування,

ПРОСОЛОВ Олександр,
здобувач вищої освіти, спеціальність 073 Менеджмент
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

Анотація: Проаналізовано сучасний стан оподаткування в Україні, визначено основні причини ухилення від сплати обов'язкових зборів громадянами, а також окреслено проблеми податкової політики в порівнянні із країнами ЄС у перспективі її післявоєнного реформування.

Ключові слова: національна податкова система, оподаткування, податкове навантаження, податкова політика

Податкова система є ключовою складовою існування держави. Вона забезпечує надходження коштів до бюджету для фінансування необхідних громадських та соціальних програм, утримання армії, силових структур, системи освіти, охорони здоров'я тощо. Також вона слугує інструментом «вирівнювання» рівня життя населення шляхом стимулювання дохідності низьких та середніх верств і більшого оподаткування заможних.

За допомогою зборів, влада може впливати на сталий розвиток країни і покращення екологічної ситуації, підтримувати або обмежувати окремі галузі економіки в їх діяльності, сприяти інноваціям та модернізації. Але такий позитивний вплив на економіку відбувається у разі наявності дійсно економічно виправданої системи оподаткування, реформування якої вже багато років є нагальним для України.

Про необхідність реформування української податкової системи говорять досить давно, але уявлення про її модель різняться навіть всередині владної команди. Сучасна система України характеризується низкою негативних явищ, а сталий розвиток національної економіки та повноцінна інтеграція із країнами європейського союзу можливі лише за умов раціонального державного регулювання із застосуванням податкових важелів.

Розмір податків є відображенням рівня тиску держави на підприємства та громадян. Велике податкове навантаження здійснює негативний вплив на зайнятість населення, демотивує українців до праці і декларування доходів, а також призводить до розширення сектору тіньової економіки країни, який у

2021 році, за оцінкою Міністерства економіки, становив в Україні 32% від загального ВВП [1].

Наразі наша податкова система характеризується високим для європейських країн податковим тягарем на населення. В Україні діє три прямі збори: податок на дохід фізичних осіб (ПДФО), єдиний соціальний внесок (ЄСВ) та військовий збір (ВЗ). Вітчизняний роботодавець витрачає 34% від бази оподаткування заробітної плати працівника на так званий Tax Wedge. А якщо рахувати від «чистої» платні працівникові, яку він отримує, це 51,6%, про що доводять розрахунки експерта CASE Україна Євгена Дубогриза [2]. Вважається, що податкова ставка вище 40% є високою і несе негативний економічний вплив.

В Україні також діють непрямі податки, такі як ПДВ, акцизи, проте найбільші надходження коштів до бюджету приносять ПДФО, податок на прибуток (ПнП) і податок на додану вартість (ПДВ) [3]. Починаючи із 2022 року, в Україні запроваджують деякі додаткові податки або ж редагують їх зміст, наприклад Закон №5600 (податок на землю та нерухомість), Закон №4184 (податок іноземних компаній без реєстрації). Також на фоні прогнозів зростання ІТ-сектора країни, в Дія.City вперше вводять пілотний проєкт із оподаткування виведеного капіталу ІТ-компаній, після чого його можна буде масштабувати в інші галузі.

Для дослідження проблематики податкової політики країни, CASE Україна провели опитування, де респондентам задавалося таке питання: «Чому українці можуть не хотіти платити податки?» (рис. 1) [4]. Учасникам було запропоновано варіанти відповідей, серед яких можна було обрати відразу декілька. 80,3% осіб зазначили, що до несплати податків народ спонукає низький дохід, неспроможний забезпечити їм достатній рівень життя. 73,6% також вважають, що народні податки розкрадаються з бюджету країни. На думку 65,8% респондентів, вагому роль проблеми відіграє неможливість українців контролювати призначення коштів. 59,8% гадають, що це відбувається через низьку якість державних послуг, а 56,6% вважають, що

цьому причина в тому числі й вироблення серед населення тенденції несплати податків.

Рис. Результати опитування щодо причин небажання українців сплачувати податки, %

Джерело: створено автором на основі даних [4]

Можемо визначити, що українці вважають рівень нинішніх обов'язкових стягнень невідповідним своїм доходам. В суспільстві спостерігається недовіра до чиновників, задіяних у податковій системі, а також українці вагаються через низький рівень участі в управлінні розподіленням бюджету та вважають, що якість державних послуг залишає бажати кращого.

Українська податкова політика потребує реформування. Оскільки наша країна притримується євроінтеграційного курсу, можемо поверхнево порівняти деякі аспекти функціонування національної системи із європейською.

1. Оподаткування прибутку.

В Україні існує одна ставка податку на прибуток для корпорацій і фізичних осіб, що становить 18%. Країни ЄС мають різні ставки податку на прибуток. Наприклад, ставки можуть коливатися від 9 (як в Литві) до близько 30% (як в Німеччині). Деякі країни також надають спеціальні умови для стартапів та інноваційних підприємств.

2. ПДВ та інші оборотні податки.

ПДВ в Україні становить 20%. Крім того, існують акцизи на окремі товари та послуги. Ставки ПДВ в ЄС зазвичай коливаються від 17 до 27%, проте існують різні ставки на деякі товари та послуги. Важливим аспектом є система податкового звільнення для малих підприємств.

3. Боротьба з ухиленням від оподаткування.

Україна має виклики у сфері боротьби з уникненням оподаткування, яке призводить до значних втрат доходів бюджету. Країни ЄС ведуть активну боротьбу з ухиленням від оподаткування, впроваджуючи міжнародні стандарти та вимоги для більшої прозорості та інформаційного обміну.

4. Податкові пільги та стимули:

Україна має значну кількість податкових пільг та стимулів, але ця система часто критикується за недоцільність і можливість масового зловживання. Країни ЄС також надають податкові пільги та стимули для розвитку окремих галузей та інвестицій, але ця система зазвичай ретельно регулюється.

Важливо визначити основні проблеми податкової політики України задля її подальшого вдосконалення та реформування. Ними можна вважати:

- високі податкові ставки на бізнес та працю. За даними Державної податкової служби України, середнє податкове навантаження на одного платника податку в Україні становить 34,8%, що є одним з найвищих показників у світі;

- низька ефективність адміністрування податків. Вона пов'язана з високою корупцією, складністю та нестабільністю податкового законодавства, недосконалістю податкового контролю та судочинства, а також недостатнім використанням інформаційних технологій;

- податкова політика не узгоджується з цілями соціальної справедливості та розвитку. Податкова політика України не сприяє розподілу доходів і багатства між різними групами населення, не сприяє екологічній безпеці та сталому розвитку, що наразі унеможливила війна.

Сьогодні ж будь-які зміни у податковій політиці неможливі або обмежені. Міжнародний Валютний Фонд застеріг про необхідність утримання від будь-яких зрушень, пов'язаних із зменшенням надходження податкових коштів до бюджету до кінця війни [5]. Тим часом Президент України анонсував масштабну податкову реформу у період післявоєнного відновлення. Мова йде про проєкт «10-10-10». Володимир Зеленський заявив, що Україна повинна мати найкращу систему податків у Європі, щоб українці захотіли повертатися додому з-за кордону [6].

Отже, для трансформації податкової системи країни уряду варто ретельно проаналізувати усі альтернативи і розробити новий оптимальний та довгостроковий варіант політики оподаткування, яка сприятиме детінізації економіки, гармонізації та зменшенню тиску на бізнес, що виведе країну на новий етап на шляху до ЄС.

Література:

1. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у січні-вересні 2021 року. *Міністерство економіки України*. URL: <http://surl.li/moeex> (дата звернення: 26.10.2023).
2. Дубогриз Є. Податкове навантаження на працю. *Facebook*. URL: <http://surl.li/moeie> (дата звернення: 24.10.2023).
3. Податки в Україні vs країни ЄС: де платять більше? *Ціна держави - проєкт CASE Україна*. URL: <http://surl.li/moeir> (дата звернення: 24.10.2023).
4. Українці не хочуть платити податки через низькі доходи та сумнівні державні видатки, - опитування. *CASE Україна*. URL: <http://surl.li/moekd> (дата звернення: 23.10.2023).
5. МВФ виступив проти зниження податків в Україні під час та після війни. *Financial Club*. URL: <http://surl.li/mrgnw> (дата звернення: 26.10.2023).
6. Володимир Зеленський пообіцяв радикальну податкову реформу після війни. *LB.ua*. URL: <http://surl.li/mrgis> (дата звернення: 26.10.2023).

Annotation: this paper analyzes the current state of taxation in Ukraine, identifies the main reasons for evading the payment of mandatory fees by citizens, and also outlines the problems of tax policy in comparison with EU countries in the perspective of its post-war reform.

Keywords: national tax system, taxation, tax burden, tax policy

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КРЕДИТ-НОТИ ПІД ЧАС ІМПОРТУ ТОВАРІВ

СИРЦЕВА Світлана,
канд. екон. наук, доцентка,
доцентка кафедри обліку і оподаткування,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

Анотація: розглянуто умови застосування кредит-ноти, її характерні ознаки. Розглянуто варіанти її відображення у бухгалтерському обліку.

Ключові слова: облік, імпорт, товари, заборгованість, знижки.

На сьогодні в українському законодавстві відсутнє визначення терміну «кредит-нота» і його правовий статус не визначено. У міжнародній практиці кредит-нота – це розрахунковий документ, який представляє собою повідомлення, яке постачальник направляє покупцю товарів, щодо запису у кредит рахунку певної суми, враховуючи обставини, що надали покупцеві право вимоги цієї суми. Тобто це документ на списання частини заборгованості.

Кредит-нота характеризується такими ознаками:

1) вона може виникати лише у результаті укладення зовнішньоекономічних договорів;

2) є повідомленням від постачальника/кредитора на адресу покупця/боржника;

3) право на визнання та відображення у бухгалтерському обліку кредит-ноти виникає у постачальника лише після того, як у покупця товарів виникла кредиторська заборгованість перед ним;

4) відображення у бухгалтерському обліку кредит-ноти відбувається лише у випадку фіксації факту зменшення заборгованості покупця перед постачальником [1].

Умови застосовування кредит-ноти мають бути обов'язково відображені безпосередньо у зовнішньоекономічному договорі або у додатковій угоді до нього.

Основними причинами зменшення заборгованості можуть бути [2, 3]:

- надання покупцю знижки чи бонуса тощо на поставлений товар;
- виявлення покупцем дефектних або бракованих товарів;

- недопостачання товарів;
- надання грошової винагороди.

Осібності бухгалтерського обліку кредит-ноти як післяпродажної знижки на товар будуть залежати від того, де знаходиться товар:

1) якщо товар на складі, то в обліку дана операція буде відображена бухгалтерським записом:

Д-т 281 «Товари на складі»

К-т 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» (методом «сторно»);

2) якщо товар реалізований, то в обліку дана операція буде відображена такими бухгалтерськими записами:

Д-т 902 «Собівартість реалізованих товарів»

К-т 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» (методом «сторно» - у разі, якщо придбано товар та отримано знижку в одному періоді);

Д-т 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»

К-т 719 «Інші доходи від операційної діяльності» (у разі, якщо придбано товар та отримано знижку в різних звітних періодах).

Відповідно до національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 21 «Вплив змін валютних курсів» [4] у разі якщо на дату надання знижки вартість товару неоплачена іноземному продавцю (нерезиденту), кредит-ноту необхідно врахувати при визначенні курсових різниць за такою кредиторською заборгованістю.

У випадку отримання кредит-ноти митна вартість товарів, які було ввезено, залишається без змін і відповідно податкові зобов'язання з податку на додану вартість не виникають.

При отриманні кредит-ноти у вигляді грошової бонусної винагороди – виглядає, як «маркетингові послуги». Місцем постачання таких послуг згідно з п. 186.4 Податкового кодексу України [5] вважають місце реєстрації постачальника.

Отримання кредит-ноти у вигляді грошової бонусної винагороди в обліку буде відображено такими бухгалтерськими записами:

- визнання доходу:

Д-т 362 «Розрахунки з іноземними покупцями»

К-т 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг»;

- нарахування податкового зобов'язання з ПДВ

Д-т 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг»

К-т 6411 «Розрахунки за ПДВ».

Грошова кредит-нота на відшкодування витрат з усунення браку теж трактується, як надані послуги. Покупець оплачує вартість якісного товару, а заборгованість за товар, що має дефект або брак, перед нерезидентом списується.

Тобто, якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то кредиторська заборгованість перед нерезидентом списується з балансу, а «...зобов'язання з її погашення відносяться до складу доходів звітного періоду» (п. 5 П(С)БО 11 «Зобов'язання» [6]).

Сума визнаних доходів звітного періоду має бути визнана у національній валюті (гривнях) за курсом Національного банку України дату надання кредит-ноти про списання боргу.

У бухгалтерському обліку такий дохід слід відобразити таким записом:

Д-т 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»

К-т 719 «Інші доходи від операційної діяльності».

Дана операція не вплине на «ввізне» ПДВ. Списана заборгованість у сумі компенсації вартості товарів залишиться без змін, тому підстав коригувати податковий кредит, визначений у митній декларації, не виникає.

Якщо бракований товар підприємство не зможе використовувати у господарській діяльності, то на дату його списання (утилізації) необхідно нарахувати компенсуючі податкові зобов'язання згідно з п.п. «г» п. 198.5 ПКУ [5].

Таким чином, відображення кредит-ноти у бухгалтерському обліку прямо залежить від того, як саме її сформовано. Крім того, визначені варіанти обліку будуть мати певні податкові наслідки для імпортера.

Література:

1. Мусієнко В. Особливості застосування кредит-ноти в Україні. *Uteka.ua*. 2016. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-ezhednevnyj-buxgalterskij-obzor-39-osoblivosti-zastosuvannya-kredit-noti-v-ukraini>.

2. Коваленко О. Кредит-нота від нерезидента: маркетингові послуги чи знижка? *Uteka.ua*. 2018. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-xozyajstvennye-operacii-9-kredit-nota-ot-nerезидента-marketingovye-uslugi-ili-skidka>.

3. Кредит-нота: як обліковувати. *avstudy.com.ua*. 2023. URL: <https://avstudy.com.ua/kredit-nota-yak-oblikovuvati/>.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів»: наказ Міністерства фінансів України від 10 серпня 2000 р. №193 ; станом на 17 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text>.

5. Податковий Кодекс України : Кодекс України від 2 грудня 2010 р. №2755-VI ; станом на 03 вер. 2023 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102755.html.

6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ Міністерства фінансів України від 31 січня 2000 р. №20 ; станом на 03. лист. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>.

Abstract: the terms of use of a credit note, its characteristic features are defined. Options for displaying credit notes in accounting are considered.

Key words: *accounting, import, goods, debt, discounts.*

КОМУНІКАБЕЛЬНІСТЬ КЕРІВНИКА ЯК УМОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОСТУ

СТАМАТ Вікторія,

*канд.екон.наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу,
Миколаївський національний аграрний університет,
м.Миколаїв, Україна*

БЕЗПОЛЬОТОВ Данііл,

*магістр факультету технології виробництва і переробки продукції
тваринництва, стандартизації та біотехнології,*

м. Миколаїв, Україна

Анотація: Метою проведення дослідження є всебічний аналіз комунікабельності керівника, його суті та психологія комунікативності керівника; дослідження комунікабельності, як умови професійного росту керівника.

Ключові слова: комунікабельність, керівник, керівнича діяльність, професійний ріст.

Професійне становлення і розвиток менеджера пов'язано з ростом його комунікативних навичок, розкриттям комунікативних умінь, формуванням стійких комунікаційних зв'язків та взаємовідносин, що забезпечують його ефективну управлінську діяльність.

Мотиваційні (наприклад, прагнення до досягнень, впевненість у собі, самоактуалізація), емоційно-спонтанні (наприклад, розвинені спонтанні якості, відчуття рівноваги, емоційний та позитивний настрій), особистісні (наприклад, комунікативні навички, креативність, здатність впливати на інших), ділові (наприклад, відповідальність, організаторські здібності, вміння вирішувати конфлікти, рішучість) [1].

Поняття "потенціал" і "прихований потенціал" трактуються як сили, що можуть бути використані та застосовані, як можливості для зростання, розвитку і саморозвитку суб'єкта або системи, як міра сили явища та його впливу на процеси і об'єкти, що його оточують. Ці поняття використовуються для характеристики суспільства, його окремих сфер, груп людей та окремих індивідів у таких виразах, як економічний потенціал, науковий потенціал та комунікативний потенціал. Комунікативний потенціал особистості розглядається в таких аспектах:

- система психологічних характеристик і рис особистості, набутих у спільній діяльності та спілкуванні, а також сукупність форм і засобів інтеграції власної діяльності з діяльністю інших людей, своєї особистості з особистостями інших людей. У цьому сенсі комунікативна компетентність особистості є динамічним утворенням, що розвивається (і навпаки), системою характеристик і компетенцій;

- комунікативні характеристики характеризують можливості особистості як конкретного і реального учасника спільної діяльності і визначають ефективність такої участі, а отже, глибину і повноту участі у спільній діяльності та співпраці в групі або людській спільноті;

- в особливих видах діяльності та в специфічних ситуаціях спілкування з підвищеними вимогами до особистості ці характеристики стають внутрішніми резервами особистості, що гарантують її ефективну діяльність.

При оцінці особистості менеджера та управлінської діяльності враховується загальний потенціал індивіда (природні задатки, здібності, таланти, геніальність, індивідуальність, психофізіологічні особливості, інтелектуальні здібності, соціальний статус), а також культурний, моральний і комунікативний потенціал [2, с. 393].

Комунікабельність. Комунікабельність - це феномен, який формується і розвивається протягом життя людини, в постійному зв'язку з вродженими схильностями особистості. Комунікабельність (лат. *communico* - зв'язую, спілкуюся) лідера - це риса особистості, яка проявляється у здатності до налагодження контактів, спілкування та соціалізації [3, с. 147].

Важливим чинником комунікації є емпатія. Емпатія передбачає розуміння.

Менеджери виявляють співчуття, уважно слухаючи, ставлячи уточнюючі запитання та обмірковуючи почуте.

За допомогою спілкування та дій ефективно менеджери дають зрозуміти співробітникам, що вони розуміють їхні потреби, проблеми та амбіції. Це дуже важливо для побудови стосунків та довіри [4].

Отже, комунікативність в сучасному контексті глобалізації та мультикультуралізму висуває надзвичайно складні вимоги до менеджерів міжнародного бізнесу. По-перше, високий рівень професіоналізму та знання ринку, а також володіння новітніми інформаційними технологіями; по-друге, здатність адаптуватися до несприятливих ринкових змін, сприймати та застосовувати нові форми роботи з інтелектуальною гнучкістю; по-третє,

автономне творче мислення та готовність йти на ризик. Цим вимогам може відповідати лише персонал, який є проактивним у своїй комунікації. Адже сьогодні недостатньо володіти широкою базою знань, важливо вміти їх ефективно застосовувати. Максимальна реалізація комунікативного потенціалу лідера залежить від систематичного поповнення його комунікативних навичок, знання власних комунікативних умінь, комунікативних характеристик партнера по спілкуванню, знання теорії і практики поділу [5, с.127].

Література:

1. Костенко Р. В. РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ, Серія 5 Педагогічні науки: реалії та перспективи, Випуск 93 НАУКОВИХ ПРОЄКТІВ. *Науковий часопис*. Київ, 2023. С. 77–81.

2. Соловійов В. Ф. Психологія управління: навчально-методичний комплекс. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2014. 60 с.

3. Психологія управління в організації : навчальний посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Вінниця, 2016. – 150 с.

4. Grensing-Pophal L. 7 Essential Communication Skills Managers Must Master. *Business Training Experts*. URL: <https://businesstrainingexperts.com/communication-skills-for-managers/> (date of access: 05.11.2023).

5. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: зб. тез доп. І Міжнародної наук.- практ. конф., 23 квіт. 2020 р. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2020. 232 с.

Annotation: The purpose of the research is a comprehensive analysis of the manager's communicativeness, its essence and psychology of the manager's communicativeness; research on sociability as a condition for the professional growth of a manager.

Key words: sociability, manager, managerial activity, professional growth.

ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ

СТАМАТ Вікторія,
*канд.екон.наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу,
Миколаївський національний аграрний університет,
м.Миколаїв, Україна*

ІВАНОВА Раїса,
*магістр факультету менеджменту,
Миколаївський національний аграрний університет,
м.Миколаїв, Україна*

Анотація: доведено актуальність здійснення стратегічного маркетингу на підприємствах з урахуванням кризових явищ; розглянуто сутність маркетингової стратегії; представлено процес формування маркетингової стратегії підприємства.

Ключові слова: стратегічний маркетинг, маркетингова стратегія, базова маркетингова стратегія, функціональна маркетингова стратегія.

На теперішній час економічна ситуація нашої держави має значну нестабільність, постійно підвищується ризик та ступінь невизначеності чинників зовнішнього середовища, а це, у свою чергу, призводить до ускладнень діяльності в середині країни. Період з 2020 року по теперішній час є кризовим: спочатку пандемія коронавірусної хвороби COVID-19, що призвело до переорієнтації роботи більшості підприємств, установ, організацій на дистанційний формат, потім, з 24 лютого 2022 року, повномасштабні військові дії через вторгнення РФ до України, що зумовило зупинку діяльності багатьох суб'єктів господарювання, окупацію частини території України, особливо південної частини, де було зосереджене переважно аграрне виробництво. Тому постає необхідність подолання труднощів, використовуючи стратегічне управління, розроблюючи відповідні стратегії своєї діяльності та здійснюючи над ними контроль. Розробка стратегій для підприємств є досить необхідним, особливо під час кризових ситуацій. По-перше, стратегічне управління призводить до досягнення рівноваги з чинниками зовнішнього середовища. По-друге, реалізація стратегій вимагає від суб'єктів господарювання пошук шляхів розвитку та знаходження нових ключових чинників успіху з урахуванням сильної конкурентної боротьби. На даний час для більшості керівників підприємств аграрної сфери економіки стратегічне управління як підприємством в цілому, так й маркетинговою діяльністю, є дуже складним, особливо в умовах воєнного стану. Для подальшого розвитку та запобігання кризового стану підприємствам необхідно орієнтуватися у потребах споживачів, виборі ефективних каналів збуту, встановленні прийнятної ціни як для виробників, так і для покупців, та діяти в умовах конкурентного середовища.

Відповідно до досліджень Гаркавенко С.С., маркетингова стратегія являє собою певну програму маркетингової діяльності підприємства на цільових ринках, яка містить рішення щодо досягнення цілей у сфері маркетингу [1].

Сенишин О.С., Кривешко О.В. зазначають, що стратегія маркетингу – це «...вектор (напрямок дій) фірми щодо створення її цільових ринкових позицій...» [2]. Ринкова позиція, у свою чергу, означає діяльність по відношенню до певних груп споживачів, а також з урахуванням конкурентів на даних ринках. На думку Андрія Длігача, маркетингова стратегія – це узагальнене поняття, яке передбачає прийняття рішень щодо ринкової та товарної політики, вона інтегрує всі маркетингові рішення, що відповідають стратегічним цілям та стратегічному баченню підприємства [3].

Формування маркетингової стратегії підприємств – це складний процес, який не має жорсткої структури. На нашу думку, це творчий процес, але він має чіткі елементи:

- 1) формулювання місії та маркетингових цілей підприємства;
- 2) сегментація ринку;
- 3) визначення цільової аудиторії (цільового ринку);
- 4) позиціонування товару (послуг) на ринку;
- 5) формування конкурентних переваг.

Функціональні маркетингові стратегії визначаються базовими маркетинговими стратегіями. Так, зокрема стратегія охоплення ринку впливає на визначення товарного асортименту, формування торгової марки, встановлення ціни тощо. У свою чергу, орієнтація на смаки споживачів та рішення щодо позиціонування товару (що буде закладатись у визначення позиції) впливають на формування стратегії комунікації (стратегії просування товару) [3].

На рис.1 представимо процес формування маркетингової стратегії.

Рисунок 1 – Процес формування маркетингових стратегій підприємства
Джерело: власна розробка авторів

Отже, формування маркетингової стратегії є важливим процесом в здійсненні діяльності підприємств. Її актуальність посилюється кризовими явищами економіки України. Для розробки стратегії маркетингу необхідно сформулювати місію підприємства, визначити цілі, здійснити аналітичне обґрунтування, обрати цільові ринки, сформувати позицію продукції на ринку та розробити напрями маркетингової діяльності підприємства.

Література:

1. Гаркавенко С.С. Маркетинг : підручник. URL : <https://westudents.com.ua/glavy/36036-etap-6-formuvannya-marketingovo-strateg.html>
2. Сенишин О.С., Кривешко О.В. Маркетинг : навч. посібник. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. 347 с.
3. Длігач А. Формування стратегічних маркетингових рішень. *Маркетинг і реклама*. 2014. №9. С.26-31.

Annotation: *The relevance of strategic marketing at enterprises, taking into account crisis phenomena, has been proven; the essence of the marketing strategy is considered\$ theprocess of forming the company's marketing strategy is presented.*

Key words: strategic marketing, marketing strategy, basic marketing strategy, functional marketing strategy.

ДЕМОТИВУЮЧИЙ ВПЛИВ КОНФЛІКТІВ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ

СТАМАТ Вікторія,
канд.екон.наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу, Миколаївський національний аграрний університет, м.Миколаїв, Україна

КАЛОШИН Нікіта,
магістр факультету менеджменту, Миколаївський національний аграрний університет, м.Миколаїв, Україна

Анотація: В тезах викладені результати дослідження демотивуючого впливу конфліктів. Проаналізована демотивуючий вплив конфліктів з точки зору теорії теорії Д. Мак-Клелланда та теорії двох факторів Ф. Герцберга. Отримані результати, що підтверджують демотивуючий вплив конфліктів.

Ключові слова: мотивація праці, конфлікти, демотивуючий фактор, теорія Д. Мак-Клелланда, теорія двох факторів Ф. Герцберга.

На сьогодні в умовах жорсткої конкуренції бізнес зацікавлений в використанні всіх джерел підвищення конкурентоспроможності. Одним з таких джерел є підвищення ефективності праці шляхом підвищення мотивації персоналу. Проте в проблемі мотивації праці важливо досліджувати не тільки засоби мотивації праці, але й фактори які чинять демотивуючий вплив. Одним з таких факторів є конфлікти.

Галайда Т. О. та Кривошей Д. С. в своїй роботі [1] розглядають напругу та дискомфорт в колективі як демотивуючий чинник. Своєю чергою конфлікти розглядаються як чинник розвитку дискомфорту в окремих підрозділах компанії або в компанії загалом. На нашу думку, підхід при якому розглядається не тільки пряма демотивуюча дія чиннику, але й демотивуюча дія його наслідків є найбільш ефективним з точки зору визначення реальних демотивуючих наслідків наявності того чи іншого чиннику.

Серед найбільш важливих наслідків конфліктів, які можуть мати демотивуючий вплив, ми можемо виділити погіршення соціально-психологічного клімату в колективі, погіршення індивідуальних відносин між учасниками конфлікту, розкол колективу на ворожі групи.

Для обґрунтування демотивуючого впливу конфліктів та наслідків конфліктів доцільним є проаналізувати їх плив за допомогою класичних теорій мотивації. На нашу думку, найбільш цікавими для такого аналізу є теорія Д. Мак-Клелланда та теорія двох факторів Ф. Герцберга.

Звертаючись до теорії Д. Мак-Клелланда в розрізі демотивуючого впливу конфліктів увагу привертає потреба у співучасті (причетності). Потребу у співучасті можна визначити як прагнення до дружніх стосунків з оточенням [2, с. 47]. Відмічається важливість позитивного соціально-психологічного клімату в колективі для людей з вираженою потребою у співучасті. Також варто зауважити, що в теорії Д. Мак-Клелланда потреби не виключають одна одну, навпаки, вони діють комплексно, і навіть якщо, наприклад, у працівника потреба у владі є домінуючою, це не означає, що мотивуючи та демотивуючи чинники, які пов'язані з потребою у співучасті, не будуть мати впливу зовсім.

Порівнюючи положення теорії Д. Мак-Клелланда та їх наслідки з вищезгаданими наслідками конфліктів, можна прийти до висновку, що, оскільки конфлікти погіршують індивідуальні відносини та соціально-психологічний клімат у колективі, з точки зору теорії Д. Мак-Клелланда конфлікти мають демотивуючий вплив.

Звертаючись до теорії двох факторів Ф. Герцберга в розрізі демотивуючого впливу конфліктів, можемо зазначити, що міжособистісні стосунки з керівниками, колегами, підлеглими відносяться до гігієнічних чинників [2, с. 48]. Відповідно погані міжособистісні стосунки мають демотивуючий вплив, в той час, як гарні міжособистісні стосунки, за теорією двох чинників Ф. Герцберга, мотивуючого впливу не мають.

На нашу думку, твердження, що гарні стосунки з керівниками, колегами, підлеглими не можуть мати мотивуючого впливу є хибним. Гарні стосунки з колегами можуть стимулювати більш плідну діяльність: наприклад такий вплив може спостерігатись у випадку, якщо працівник працює в парі з колегою, з яким в нього гарні стосунки. В цій ситуації стимул може бути не тільки від бажання отримати похвалу від приємної для працівника людини, а й від самих

відчуття, яке можуть виникати під час праці з ним. Це зауваження в питанні оцінки демотивуючого впливу конфліктів є досить важливим, оскільки з урахуванням не тільки демотивуючого впливу поганих міжособистісних стосунків, але і від втрати потенціалу додаткової мотивації за рахунок гарних міжособистісних стосунків, загальні негативні наслідки конфліктів для мотивації можна оцінити ще більш вагомо.

Також слід врахувати те, які мотивуючі чинники за теорією двох факторів Герцберга можуть бути блоковані або послаблені шляхом погіршення міжособистісних стосунків в колективі. Серед таких важливе місце займає вже згадані вище визнання та схвалення результатів роботи. На нашу думку, очікуваним є те, що у випадку коли таке визнання чи схвалення буде отримано від людини до якої працівник ставиться погано, ефективність мотивації від цієї дії може бути знижена, або навіть зовсім відсутня.

Враховуючи те, що одним із можливих наслідків конфліктів є погіршення міжособистісних стосунків в колективі, відділі, підприємстві, та вищезгадані положення та наслідки теорії двох факторів Ф. Герцберга, можемо прийти до висновку, що з точки зору теорії двох факторів Ф. Герцберга конфлікти мають демотивуючий вплив, а припущення, що гарні стосунки з керівниками, колегами, підлеглими можуть мати мотивуючий вплив лише посилюють ці висновки.

Поєднуючи висновки з аналізу демотивуючого впливу конфліктів за допомогою теорії Д. Мак-Клелланда та теорії двох чинників Ф. Герцберга, встановлюємо наявність значного демотивуючого впливу конфліктів та їх наслідків. Окремо зазначається, що демотивуючий вплив наслідків конфліктів є довгостроковим, оскільки важливу роль в демотивуючому впливу конфліктів має погіршення міжособистісних стосунків з керівниками, колегами, підлеглими, що, зазвичай, не ж короткостроковим явищем.

Література:

1. Галайда Т.О., Кривоший Д.С. Формування соціально-психологічного клімату в компанії як чинник ефективного управління мотивацією персоналу. *Інфраструктура ринку*. 2021. №54. С. 78-84
2. Колот А.М., Цимбалюк С.О. Мотивація персоналу : підручник. Київ: КНЕУ, 2011. 125с.

Анотація: The thesis presents the results of the study of the demotivating impact of conflicts. The demotivating impact of conflicts is analyzed in terms of D. McClelland's theory and F. Herzberg's two-factor theory. The results confirming the demotivating effect of conflicts are obtained.

Ключові слова: work motivation, conflicts, demotivating factor, D. McClelland's theory, F. Herzberg's two-factor theory.

ВНУТРІШНЬО-ГРУПОВІ КОНФЛІКТИ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ В КОЛЕКТИВІ

СТАМАТ Вікторія,

канд.екон.наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та маркетингу, Миколаївський національний аграрний університет, м.Миколаїв, Україна

ЛЕСІК Максим,

магістр факультету менеджменту, Миколаївський національний аграрний університет, м.Миколаїв, Україна

Анотація: у роботі досліджено важливі аспекти управління внутрішньо-груповими конфліктами та соціально-психологічним кліматом в сучасних організаціях. Розглянуто поняття та сутність внутрішньо-групових конфліктів, їх типи, негативні та позитивні наслідки. Обумовлено важливість сприятливого соціально-психологічного клімату в організаціях та його вплив на психічне здоров'я і продуктивність працівників. Виокремлено несприятливі наслідки булінгу на робочому місці. Обґрунтовано необхідність ефективного управління людськими ресурсами для формування здорового соціально-психологічного клімату.

Ключові слова: внутрішньо-групові конфлікти, психологічний клімат, булінг, психічне здоров'я, продуктивність праці, людські ресурси.

У сучасному світі, де взаємодія та спільна праця визначають успіх організацій, питання внутрішньо-групових конфліктів та соціально-психологічного клімату в колективі набувають важливого значення. Здатність ефективно керувати конфліктами та формувати позитивне соціальне середовище в групі є ключем до досягнення спільних цілей та розвитку.

Внутрішньо-групові конфлікти є формою конфліктів, які виникають всередині колективу між її членами. Ці конфлікти можуть бути зумовлені різними чинниками, такими як конкуренція за ресурси, різниці в поглядах, цілях, стилях роботи, цінностях, інтересах або стилі взаємодії між учасниками

групи. Вони можуть виникнути на будь-якому рівні організації, включаючи робочі групи, відділи, команди та інші підрозділи.

Тип внутрішньо-групового конфлікту - це суттєве питання, в якому коріниться напруга. У дослідженнях малих груп зазвичай розрізняють два типи конфліктів: конфлікт між членами групи щодо їхніх робочих завдань (конфлікт завдань) і конфлікт через робочі стосунки (конфлікт стосунків). Більш формально конфлікт через завдання визначається як розбіжності між членами групи щодо змісту виконуваних завдань, включаючи відмінності в точках зору, ідеях і думках. Конфлікт стосунків визначається як міжособистісна несумісність між членами групи, що зазвичай включає напруженість, ворожість і роздратування між членами групи [1].

Два типи внутрішньо-групових конфліктів мають різні особисті та організаційні наслідки. Кілька досліджень вивчали зв'язок між цими типами конфліктів і деякими результатами, такими як задоволеність, напруженість або групова прихильність. Конфлікт стосунків негативно пов'язаний з афективними реакціями працівників, такими як задоволеність і психологічний клімат, а також знижує ефективність команди. На противагу цьому, конфлікт через завдання позитивно пов'язаний з якістю ідей та інновацій, збільшенням конструктивних дискусій, афективним прийняттям групових рішень і запобіганням груповому мисленню [2].

Внутрішньо-групові конфлікти приносять найбільших наслідків в роботу організації, в ході такого конфлікту може відбутися розпад колективу, коли він вже не в змозі виконувати доручення керівника, так як його учасники не можуть зробити це колективно [3].

Інтенсивні та невирішені внутрішньо-групові конфлікти можуть призводити до загострення соціально-психологічного клімату. Напружені відносини, негативні емоції та невизначеність можуть створювати токсичне середовище, яке впливає на емоційний стан та робочу продуктивність колективу. З іншого боку, ефективне вирішення конфліктів може сприяти покращенню соціально-психологічного клімату. Коли члени групи навчаються

розв'язувати конфлікти конструктивно, це сприяє підвищенню довіри, взаєморозуміння та спільної відповідальності.

Останні тенденції в організаційній поведінці зосереджуються на концепції позитивних і здорових організацій (ПЗО), яка стосується таких організацій, що підкреслюють важливість досягнення позитивних організаційних результатів, серед яких фінансовий успіх, висока якість послуг і виживання організації, шляхом сприяння процвітанню працівників у здоровому робочому середовищі протягом тривалого часу.

Психологічний клімат у колективі є ключовим фактором оптимізації професійної діяльності групи. Умови, в яких відбуваються соціально-психологічні процеси, що формують клімат групи, значною мірою впливають на їх динаміку [4].

Характерним для несприятливого соціально-психологічного робочого середовища є булінг на робочому місці, який має негативні наслідки для здоров'я. Підприємствам та організаціям вкрай важливо розглядати способи ефективного управління людськими ресурсами (human resources), щоб залучати нових та утримувати і мотивувати задіяних працівників [5].

Науковими даними широко підтверджуються негативні наслідки булінгу на робочому місці, такі як погіршення психічного здоров'я, депресія, стрес, тривога та низький рівень емоційного благополуччя. Також доведено, що булінг на роботі негативно впливає на загальну продуктивність праці, низьку емоційну прихильність та задоволеність роботою. У процесі групової комунікації створюється, розвивається і проявляється соціально-психологічний клімат колективу, що уможливорює реалізацію колективних потреб, розв'язання міжособистісних і групових конфліктів. Через цей процес стають очевидними приховані значущі контексти міжособистісної взаємодії - змагання чи приховане суперництво, товариська згуртованість чи недобросовісна конкуренція.

Психологія запозичила поняття "клімат" з географії та метеорології. Сьогодні це поняття описує невидимий, тонкий, делікатний, психологічний

аспект міжособистісних стосунків.

Соціально-психологічний клімат (СПК) – це явище, яке відображає емоційний стан та взаємини між членами групи, колективу, організації або спільноти. Він описує загальний психологічний тон та атмосферу в даному соціальному середовищі та відображає ступінь комфорту, взаємодії, підтримки, відкритості та відносин між членами цієї соціальної одиниці.

Зміст і мета СПК в різних групах можуть відрізнятись. З цієї причини виділяються три основні категорії: нейтральна, негативна та позитивна. Соціально-психологічний стан, який має позитивну спрямованість, називається сприятливим або здоровим, а той, який має негативну спрямованість – несприятливим або нездоровим. Спрямованість, яка не визначена є нейтральною.

Сприятливий СПК є таким, де взаємини між учасниками характеризуються довірою, взаєморозумінням, підтримкою та відкритістю, на відміну від несприятливого, де переважають напруга, конфлікти та недовіра. Нейтральний СПК має певну збалансованість як суб'єктивних, так і об'єктивних характеристик, однак він нестійкий і може змінитися в будь-який момент.

Ефективне управління соціально-психологічним кліматом включає в себе розвиток комунікаційних навичок, підтримку позитивних взаємин та створення умов для розвитку емоційного інтелекту в колективі, що в свою чергу сприяє зниженню рівня конфліктів у колективі.

Групові конфлікти та соціально-психологічний клімат взаємодіють та формують спільний контекст для розвитку групи чи колективу. Розуміння природи конфліктів, їхніх причин та впливу на соціально-психологічний клімат є важливим елементом успішного управління групою та досягнення високої продуктивності та задоволення від спільної роботи.

Отже, внутрішньо-групові конфлікти мають значущий вплив на

соціально-психологічний клімат в колективі і організаціям важливо розуміти та ефективно управляти ними. Формування позитивного соціально-психологічного середовища є ключем до досягнення спільних цілей та розвитку організації. Два основних типи внутрішньо-групових конфліктів - конфлікт завдань і конфлікт стосунків - мають різні наслідки для робочих відносин і результатів команди. Управління соціально-психологічним кліматом включає в себе розвиток комунікаційних навичок, підтримку позитивних взаємин та створення умов для розвитку емоційного інтелекту в колективі.

Література:

1. DeChurch, L. A., Hamilton, K. L., & Haas, C. (2007). Effects of conflict management strategies on perceptions of intragroup conflict. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 11(1), 66.
2. Medina, F. J., Munduate, L., Dorado, M. A., Martínez, I., & Guerra, J. M. (2005). Types of intragroup conflict and affective reactions. *Journal of managerial psychology*, 20(3/4), 219-230.
3. Винограденко, М. (2017). Конфлікти в організації: теоретичні аспекти проблеми. *Науковий пошук студента. Збірник студентських наукових праць*, 183-186.
4. Амурова, Я. В., & Момот, М. А. (2023). ЧИННИКИ КОМФОРТНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (2), 17-20.
5. Тео, S. T., Bentley, T., & Nguyen, D. (2020). Psychosocial work environment, work engagement, and employee commitment: A moderated, mediation model. *International Journal of Hospitality Management*, 88, 102415, ISSN 0278-4319, <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2019.102415>

Abstract: *the paper examines important aspects of managing intragroup conflicts and the socio-psychological climate in modern organizations. The concept and essence of intra-group conflicts, their types, negative and positive consequences are considered. The importance of a favorable socio-psychological climate in organizations and its impact on the mental health and productivity of employees is determined. The adverse effects of bullying in the workplace are highlighted. The necessity of effective human resource management for the formation of a healthy social and psychological climate is substantiated.*

Keywords: *intragroup conflicts, psychological climate, bullying, mental health, labor productivity, human resources.*

ЦІННОСТІ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

СУРІНА Ганна,

**к.філос.н., ст. викладач кафедри економічної теорії і суспільних наук
Миколаївський національний аграрний університет
ТЯГНИРЯДНО Любов, здобувач вищої освіти
спеціальність 201 Агрономія
Миколаївський національний аграрний університет**

Анотація: *Процеси екологізації поглядів на місце людини в системі природи відповідно цілям сталого розвитку зумовили переосмислення ставлення до способів землекористування і органічного виробництва в Україні. Досліджено ціннісні засади органічного землеробства та виробництва, які створюють мотиваційну основу зростанню попиту населення на органічну продукцію, і відповідно, зростанню кількості вітчизняних організацій, спрямованих на органічне виробництво.*

Ключові слова: *органічне землеробство, органічне виробництво, сталий розвиток, принципи органічного виробництва, екополіс.*

Сучасні процеси екологізації підходів до людини та її місця в системі природи спонукають до перегляду поглядів на землекористування та вагу землеробської праці у цих процесах. Україна посідає одне зі значних місць серед виробників органічної продукції у Східній Європі. Становлення органічного землеробства і виробництва відповідає цілям сталого розвитку, проголошеним Декларацією Всесвітнього Саміту у Ріо-де-Жанейро 1992 р.

Ціннісними засадами органічного землеробства постають наступні принципи:

- принцип здоров'я, зокрема підтримка і поліпшення здоров'я ґрунту, рослин, тварин, людей і планети як єдиного й неподільного цілого;
- принцип екології, за яким органічне сільське господарство має ґрунтуватися на підтримці природних екосистем і циклів, співіснуючи з ними;
- принцип справедливості, за яким органічне сільське господарство має базуватися на відносинах, що гарантують справедливість урахування інтересів усього довкілля;
- принцип турботи, що затверджує прогностичний і відповідальний характер управління органічним сільським господарством для захисту здоров'я й добробуту сучасних і майбутніх поколінь [4, с. 11].

Крім того, органічне виробництво в Україні містить наступні, суспільно важливі як для споживачів, так і для виробників, цінності:

- Екологічна цінність: органічне виробництво спрямоване на

збереження навколишнього середовища. Відмовляючись від хімічних пестицидів та синтетичних добрив, воно сприяє збереженню родючості ґрунту, біорізноманіттю та зменшенню забруднення ґрунтів і водою.

- Здоров'я і безпека продукції: органічні продукти зазвичай не містять штучних хімічних добрив, пестицидів та ГМО, тому вони часто вважаються безпечнішими для споживачів. Люди цінують їх як здоровий вибір для свого харчування.

- Етичні принципи: виробники в органічному секторі свідомо дотримуються принципів етичного виробництва, зокрема стосовно добробуту тварин, умов праці працівників та співпраці з місцевими спільнотами.

- Маркетингові переваги: органічні продукти можуть мати вищу ціну на ринку, оскільки споживачі готові платити більше за якість, здоров'я та екологічно чисті продукти.

Світовий ринок органічної продукції швидко розвивається. Поширення органічної агрокультури, що ґрунтується на означених цінностях та принципах збереження природних екологічних систем стає все актуальнішим. Про це свідчить зростання масштабів світового органічного сільськогосподарського ринку, зростання попиту на продукцію органічного виробництва серед населення.

Основними культурами, вирощуваними засобами органічного землеробства в Україні постають зернові, зернобобові, олійні культури. Більша частина українських органічних продуктів йдуть на експорт, проте їх частка на внутрішньому ринку теж поступово зростає.

В Україні існує можливість використання різноманітних організаційно-правових форм для органічних операторів, що займаються виробництвом, переробкою чи маркуванням органічних продуктів. Такими формами можуть бути:

- Фізична особа-підприємець: це може бути фермер, який вирощує органічні продукти.

- Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ): такий тип

підприємства може вести виробництво чи переробку органічної продукції.

- Акціонерне товариство (АТ): юридична особа, в якій капітал розділений на певну кількість акцій; органічний оператор може обрати цю форму для розвитку виробництва органічних продуктів.

- Кооператив: органічні фермери можуть створювати кооперативи для спільного виробництва, переробки та збуту органічної продукції.

- Сімейне господарство: базується на участі родини в управлінні та виробництві органічної продукції.

- Громадські об'єднання: асоціації чи спілки органічних виробників для захисту їхніх інтересів, підтримки у виробництві та продажах тощо [1].

Всі ці організаційно-правові форми можуть мати різні переваги і обмеження щодо оподаткування, відповідальності, управління та доступу до ресурсів. Обираючи форму організації, органічні оператори беруть до уваги такі фактори як розмір бізнесу, обсяг виробництва, потреби в управлінні та співпраці з іншими учасниками ринку органічної продукції тощо.

Важливу роль у становленні ринку органічної сільськогосподарської продукції, забезпеченні прозорості та оперативності дій його суб'єктів відіграє система інформаційного забезпечення. В Україні інформаційна підтримка споживачів органічної продукції здійснюється, наприклад, такими організаціями, як «Федерація органічного руху України», сертифікаційний орган «Органік стандарт» [3]. Значно сприяє поширенню органічної продукції впровадження бізнесом та громадськими організаціями спільних екологічних інформаційно-просвітніх рекламних компаній.

Головними каналами збуту органічної продукції в Україні є спеціалізовані магазини, Інтернет-маркети, ними також можуть бути фермерські ринки та ярмарки, органічні кооперативи та асоціації, ресторани та кафе з органічною кухнею тощо [5]. Вибір каналу збуту може залежати від типу продукції, цільової аудиторії, доступності ресурсів та бажання співпраці з різними видами роздрібних мереж. Соціологічні дослідження показують, що в Україні існує попит на місця реалізації органічної продукції, проте у громадян

існує певна недовіра до виробників, які можуть маркувати продукцію невідповідної якості під маркою «біо», «еко». Тому важливо на державному рівні сприяти розвитку малого та середнього бізнесу в даній сфері, оскільки вони більш орієнтовані на цінності та підтримку якості органічної продукції, ніж великі агрохолдинги з їх інтенсивними технологіями і монокультурами [2, с. 167].

На сьогоднішній день в Україні існують різні програми та ініціативи з розвитку екополісів, спрямовані на створення екологічно чистих міських поселень [2, с. 169], зокрема:

- Програма «Енергоефективність та екологія міст», яка передбачає сприяння використанню відновлюваних джерел енергії, впровадження енергозберігаючих технологій у будівництві та інші заходи.

- Програма «Зелені міста», спрямована на розвиток зелених зон у містах, створення парків, садів, екопарків, а також на озеленення вулиць і площ.

- Ініціатива «Смарт-сіті», яка включає розвиток міст, що використовують інноваційні технології для підвищення якості життя громадян і зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

- Програма «Ірій-сад на Дніпровських порогах», яка базується на «Екологічній Конституції Землі» Ю.Ю. Туниці [6].

Такі програми та ініціативи спрямовані на створення екологічно чистого середовища у містах і навколо них, зменшення викидів CO₂, поліпшення якості повітря, зростання енергоефективності будівель. Вони також сприяють збереженню природних ресурсів та збільшенню комфорту життя мешканців міст.

Отже, органічне землеробство постало різновидом підвищення продуктивних сил у сільському господарстві в умовах глобалізації, реакцією на виклики соціально-технологічної кризи початку XXI ст. Україна, як одна з найбільших країн Європи, має значний потенціал у сфері органічного виробництва. Розвиток цього сектору може стати важливим фактором у збереженні навколишнього середовища, покращенні здоров'я населення та

підвищенні конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Також виробництво органічної продукції постає практичним втіленням концепції сталого розвитку в аграрній сфері, що сприяє економічному зростанню, соціальному розвитку, захисту довкілля.

Література:

1. Кутаренко Н.Я. Розвиток органічного сільського господарства в агропродовольчій системі України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. спеціальність 08.00.03. – економіка та управління національним господарством. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича, 2015. 22 с.

2. Наконечний Р.А., Копитко А.Д. Філософія органічного виробництва і збалансованого природокористування. Львів: ЛНАУ, 2022. 336 с.

3. Сертифікаційна компанія України Органік Стандарт. URL: <https://organicstandard.ua> (дата звернення: 24.10.2023).

4. Основи органічного рослинництва: навч. посіб. / В. Пиндус, О. Гуцаленко, С. Омельчук, Л. Василенко, С. Горбань. Київ : Науково-методичний центр ВФПО, 2022. 326 с.

5. Плотнікова М.Ф. Органічне виробництво як основа продовольчої безпеки країни. Органічне виробництво і продовольча безпека. Житомир: Вид-во «Полісся», 2014. С. 384-388.

6. Туниця Ю. Екологічна конституція Землі: сутність і концептуальні засади. Вісник НАН України, № 11, 2005. С. 32-42.

Abstract: Processes of environmentalization of views on the place of man in the system of nature in accordance with the goals of sustainable development led to a rethinking of the attitude to the methods of land use and organic production in Ukraine. The value principles of organic farming and production, which create a motivational basis for the growth of the population's demand for organic products, and, accordingly, the growth of the number of domestic organizations aimed at organic production, have been studied.

Key words: organic farming, organic production, sustainable development, principles of organic production, ecopolis.

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНО СВІДОМОГО СУСПІЛЬСТВА

ШАРІН Олександр, старший викладач

**Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна**

***Анотація:** тема «Роль екологічної освіти у формуванні екологічно свідомого суспільства» досліджує важливість та вплив екологічної освіти на сучасне суспільство. Зазначаються основні аспекти цієї форми навчання, включаючи її визначення, методи та підходи. Стаття розглядає, як екологічна освіта сприяє формуванню екологічної свідомості, розвиває грамотність у сфері взаємодії з природою та сприяє впровадженню сталого способу життя. Також розглядаються глобальні екологічні проблеми та висвітлюються виклики та перспективи розвитку екологічної освіти. Завершуючи, стаття акцентує на необхідності інвестування у цю сферу та розвитку екологічного свідомого суспільства для забезпечення сталого розвитку планети.*

***Ключові слова:** екологічна освіта, екологічна свідомість, стале суспільство, екологічна грамотність, свідоме прийняття рішень*

Сучасний світ стикається з низкою серйозних екологічних проблем, які вимагають негайного вирішення та уваги громадськості. У цьому контексті розуміння та підтримка населення щодо важливості екологічних питань стає критичною. Роль екологічної освіти у формуванні екологічно свідомого суспільства неоцінено важлива, оскільки вона сприяє усвідомленню екологічних проблем, формує навички сталого способу життя та сприяє прийняттю відповідальних рішень щодо довкілля.

Екологічна освіта – це система навчання, спрямована на розуміння природних процесів, вивчення взаємодії людини та природи, а також формування екологічної культури та свідомості. Освіта в цьому контексті орієнтована на розвиток екологічної грамотності, що дозволяє громадянам усвідомлено взаємодіяти з навколишнім середовищем та зробити свій внесок у збереження біорізноманіття та екологічної рівноваги.

Важливість екологічної освіти для суспільства в сучасних умовах важко переоцінити. Ця форма навчання відіграє ключову роль у розумінні, оцінці та розв'язанні екологічних проблем, що стали гострими викликами для людства. Нижче розглянемо деякі аспекти важливості екологічної освіти для суспільства.

Екологічна освіта сприяє формуванню у громадян свідомості про природні процеси, взаємозв'язки між людиною та природою, а також вплив їхніх дій на екосистеми. Люди, які мають глибоке розуміння екологічних

проблем, схильні до відповідальної поведінки та вживання заходів для збереження навколишнього середовища. Вона допомагає в розвитку навичок, необхідних для розпізнавання, аналізу та розв'язання екологічних проблем. Люди, які мають екологічну грамотність, можуть усвідомлено взаємодіяти з природою, ефективно використовувати ресурси та мінімізувати свій вплив на екосистеми.

Екологічна освіта вчить основам сталого розвитку та сприяє формуванню сталого способу життя. Люди, які здобули таку освіту, розуміють важливість збереження ресурсів, енергоефективності, відновлювальних джерел енергії та інших аспектів, спрямованих на довгострокову стійкість суспільства.

Також, слід зазначити, що люди, які усвідомлюють важливість екосистем та біорізноманіття, розвивають відповідальне ставлення до природи, що визначає їхню поведінку та рішення в різних життєвих ситуаціях.

Екологічно освічені громадяни стають активними учасниками процесу розв'язання екологічних проблем. Вони можуть брати участь у громадських ініціативах, захищати природу, сприяти усвідомленому вибору та формувати власні практики сталого способу життя.

Екологічна освіта відіграє ключову роль у підготовці населення до розуміння та розв'язання екологічних проблем. Знання, отримані в ході навчання, дозволяють індивідуумам розпізнавати екологічні ризики та приймати інформовані рішення. Свідомість про необхідність збереження природи визначає етичний і моральний вимір, що формує відповідальне ставлення до природи та власного внеску в розвиток сталого суспільства.

Ефективність екологічної освіти залежить від використання різноманітних методів та підходів. Інтерактивні уроки, практичні вправи, екскурсії та використання сучасних технологій дозволяють зробити процес навчання цікавим та доступним для широкого кола аудиторії. Також важливо враховувати міждисциплінарний характер екологічної освіти, сприяючи взаємодії різних галузей знань для комплексного розуміння екологічних проблем.

Глобальні екологічні виклики, такі як зміна клімату, втрата біорізноманіття та забруднення середовища, вимагають всесвітньої уваги. Екологічна освіта виступає ключовим інструментом у формуванні глобального екологічного свідомого суспільства, здатного спільно приймати та втілювати рішення для забезпечення сталого розвитку.

Попри досягнення в області екологічної освіти, існують виклики, такі як нестача ресурсів, відсутність системного підходу та потреба у постійному оновленні програм. Перспективи розвитку екологічної освіти пов'язані з впровадженням інноваційних методів, використанням цифрових технологій та підвищенням ролі громадянського суспільства у розвитку та впровадженні екологічних освітніх ініціатив.

Екологічна освіта виступає фундаментальним елементом формування екологічно свідомого суспільства. Вона не лише надає знання та навички, але й спонукає до відповідальних дій та збереження природи для майбутніх поколінь. Інвестування в екологічну освіту стає стратегічним кроком на шляху до сталого розвитку та збереження екологічної рівноваги нашої планети.

Література

1. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf> (дата звернення: 30.10.2023).
2. Про концепцію екологічної освіти в Україні – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> (дата звернення: 30.10.2023).
3. UNESCO. (2019). Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265560> (дата звернення: 30.10.2023).

Annotation: The article «The Role of Environmental Education in Shaping an Environmentally Conscious Society» explores the importance and impact of environmental education on contemporary society. The main aspects of this form of education are outlined, including its definition, methods, and approaches. The article examines how environmental education contributes to the formation of environmental awareness, fosters literacy in interacting with nature, and promotes the adoption of a sustainable lifestyle. Global environmental issues are also discussed, highlighting the challenges and prospects for the development of environmental education. In conclusion, the article emphasizes the need to invest in this field and develop an environmentally conscious society to ensure the planet's sustainable development.

Keywords: environmental education, environmental awareness, sustainable society, environmental literacy, conscious decision-making

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

БІЛІЧЕНКО Олександр,
кандидат економічних наук, доцент,

Миколаївський національний аграрний університет
м.Миколаїв, Україна
ВОЙЧУК Марія,
здобувачка вищої освіти,
Уманський національний університет садівництва
м.Миколаїв, Україна
КРИЖОВА Вікторія,
здобувачка вищої освіти,
Миколаївський національний аграрний університет
м.Миколаїв, Україна

Анотація. У науковій роботі розглянуто різноманітні технології, які застосовуються в інклюзивному навчанні, проаналізовано перспективи розвитку освіти в Україні, оцінено перспективи розвитку вищої освіти в Україні у контексті євроінтеграції, визначено проблеми, пов'язані з фінансуванням та реформуванням системи освіти.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, вищі навчальні заклади, інноваційні технології, фінансування освіти.*

Освіта є одним із ключових факторів розвитку суспільства. Вона забезпечує передачу знань, умінь та навичок від покоління до покоління, а також підготовку висококваліфікованих кадрів для різних сфер господарської діяльності.

Невід'ємною частиною прогресу в будь-якій сфері життя, включаючи освіту, є інноваційність. Впровадження сучасних технологій та інноваційних підходів до навчання є ключовим фактором забезпечення якісної освіти для здобувачів освіти будь-якого рівня. В Україні інноваційна діяльність у сфері освіти тісно пов'язана з впровадженням реформ на шляху до Європейської співдружності, дотриманням національних традицій. Відсутність системних та комплексних підходів до цього питання перешкоджає конкретизації пріоритетних напрямків інклюзивного розвитку освітньої сфери та підвищенню ефективності управління інноваціями.

Інклюзивне навчання передбачає створення середовища, де всі здобувачі освіти, незалежно від їх соціального стану, мають рівні можливості.

У контексті євроінтеграції України, одним з пріоритетних напрямків державної політики є модернізація змісту та форм навчально-виховного процесу шляхом впровадження інноваційних технологій. Використання

мультимедійних інформаційних технологій в освіті сприяє розвитку індивідуальних здібностей здобувачів вищої освіти та формуванню пізнавальних можливостей, а також забезпечує комплексність вивчення явищ дійсності та постійне оновлення змісту, форм та методів навчальних процесів. Успішне досягнення педагогічними та науково-педагогічними працівниками цілей сучасної освіти можливе завдяки використанню цифрових технологій [1].

Війна в Україні призвела до значних змін у сфері освіти, зокрема у вищій освіті. Багато вищих закладів були вимушені призупинити свою діяльність або перейти на дистанційне навчання. Це спричинило необхідність використання інноваційних технологій для забезпечення безперервності освітнього процесу. З одного боку, це може бути сприятливим фактором для розвитку технологічної бази в закладах вищої освіти, а також для розвитку навичок використання цифрових технологій серед студентів і викладачів. З іншого боку, це також може створити проблеми з доступністю освіти для певних категорій освітян, які можуть мати обмежений доступ до необхідних технічних засобів для дистанційного навчання.

Дуже важливо забезпечити розвиток інфраструктури для дистанційного навчання, а також підтримувати студентів і викладачів у засвоєнні нових технологій. Варто створювати нові форми і методи навчання, що будуть доступні завжди. Інформаційно-комунікаційні технології часто використовуються для створення електронних освітніх ресурсів, дистанційного навчання, веб-конференцій, віртуальних лабораторій тощо. Дистанційне навчання дає можливість студентам навчатися без відриву від роботи або інших видів діяльності, а технології віртуальної та доповненої реальності дозволяють створювати реалістичні навчальні середовища, в яких здобувачі вищої освіти можуть отримувати практичні навички та досвід. Машинне навчання та штучний інтелект сприяють використанню автоматизації деяких освітніх процесів [2].

Перспективи розвитку освіти в Україні у контексті інтеграції у Європейське товариство вже окреслені. Українська освіта має високий рівень

якості, відповідає міжнародним стандартам, є привабливою для іноземних студентів та має міжнародні партнерські зв'язки з освітніми закладами усього світу. Проте, існують і недоліки. Основні з них: низький рівень фінансування, періодичні міністерські новації, недостатня мотивація учасників освітнього процесу.

Статистика свідчить про потенціал України у цьому напрямку, але також показує потребу в подальших зусиллях для досягнення цілей. Так, у державних закладах вищої освіти України за 2022 рік середня зарплата викладачів становила лише 11,5 тисяч гривень, що було нижче середнього рівня в країні і не забезпечувало їм належних умов оплати праці. У таких умовах викладачі вимушені працевлаштовуватися в інших галузях народного господарства, що призводить до втрати кваліфікованих педагогічних кадрів, а також несприятливо впливає на якість освіти [3].

Для вирішення цієї проблеми потрібно збільшити фінансування освіти, зокрема збільшити виділення коштів на зарплату викладачам. Також для збереження талановитих фахівців в освітній сфері потрібно розглянути можливість введення стимулів для викладачів, які досягають високих результатів у своїй роботі. Крім того, важливо проводити системну реформу освіти, спрямовану на інклюзивний розвиток навчання, оновлення навчальних програм, підвищення професійного рівня вчителів та викладачів, а також забезпечення сучасними навчальними матеріалами та технічними засобами. Тільки комплексний підхід до розв'язання цих проблем може привести до покращення ситуації в освітній галузі України.

Література:

1. Актуальні питання теорії і практики інклюзивного навчання у закладах освіти : монографія / [кол.авт.: Гаврилова Н.С., Миронова С. П., Платаш Л. Б., Романюк С. З. та ін.] ; за заг. ред. Л. Б. Платаш – Регіон Емілія-Романья. Чернівці : Технодрук, 2020, С. 572.
2. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : Матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.) / Упор. Удич З.І. Тернопіль: ТНПУ, 2021, С. 225.
3. Біліченко О.С., Сухорукова І.В. Соціальне партнерство: завдання євроінтеграційної політики і модернізації системи освіти України. /

Педагогічні інновації. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Миколаїв: МНАУ, 2020, С. 115-117.

**ФЕНОМЕН АДРЕНАЛІНОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ МЕШКАНЦІВ
ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ**

ЗАМКОВА Ірина,
*д-р екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна*

ХОЗЯШЕВ Олексій,
магістр обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

Анотація: досліджено феномен адреналінової залежності мешканців територій, які проживають у містах, наближених до зони активних бойових дій. Встановлено заходи подолання такої залежності.

Ключові слова: війна, прифронтові території, адреналінова залежність, обстріли, стрес, травмуючі події.

Кожен день війни в Україні відкриває ще більше унікальних реакцій людської психіки на травмуючі події, що відбуваються навколо. Однією з них є фізіологічна відповідь мешканців прифронтових територій у вигляді «адреналінової залежності» на постійні обстріли.

В той час, коли відсутність ракетної небезпеки та іншої загрози життю – причина психологічної розрядки для значної частини населення України, у мешканців прифронтових територій цей період затишшя викликає тривогу та занепокоєння. Люди з такою залежністю, попадаючи у відносно безпечні регіони, починають відчувати дискомфорт і апатію. Як наслідок, особи, аби знову пережити травмуючий досвід, можуть вдаватися до постійного нехтування власною безпекою та пошуку нових екстремальних ситуацій.

Метою данної аналітичної роботи є дослідження феномену адреналінової залежності мешканців територій, які проживають у містах, наближених до зони активних бойових дій та засобів подолання такої залежності.

Дослідження здійснювалося із застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання і систематизації інформації щодо формування адреналінової залежності під час війни та методів її подолання. Використовувалися методи індукції та дедукції – для збирання, систематизації і обробки інформації відносно об'єкту дослідження.

У воєнний час, особливо на передовій та в регіонах, наближених до зони активних бойових дій, постійно відчувається небезпека, стреси, ризик і загроза життю. Все це провокує викид адреналіну, який створює адреналінову

залежність. Людина, яка хоч раз піддалася впливу адреналіну і пов'язаної з ним ейфорії, спробує відтворити це відчуття.

Адреналін – це гормон стресу, який виробляють надниркові залози, коли людина стикається зі стресом. Він вивільняється в кров протягом 2-3 хвилин після стресора або загрози. Біохімічні кореляти підвищеної активації симпатичної нервової системи у цивільних осіб із посттравматичним стресовим розладом включають виведення адреналіну та норадреналіну [1] і зменшення кількості альфа-2 адренергічних рецепторів на поверхні тромбоцитів [2]. Викид адреналіну зменшує біль, призводить до більшого напруження м'язів. Він загострює зір, слух, відчуття і все інше. Людина перетворюється у такого собі звіра, який намагається вижити.

І в цьому адреналіновому виплеску постійно проживають мешканці прифронтових територій. Завдяки йому досягається відома реакція «Бийся, замри або біжи».

Розумна кількість адреналіну корисна, тому що вона тримає нас пильними та допомагає зосередитися під час стресових ситуацій.

І коли це відбувається рідко, це одна історія. Але коли це відбувається часто, у людини з'являється таке явище, як адреналінова залежність. І людина буде вимагати, щоб ця адреналінова залежність, так чи інакше, з певною періодичністю в неї з'являлася. Вже жити абсолютно нормальним життям ця людина не може [3].

Інший, доволі характерний бік адреналінового сплеску, полягає в тому, що від його нестачі організм стає млявим, сонним, втомленим.

Адреналінова залежність – це поведінкова залежність. Але будь-яка залежність деструктивна, вона впливає на психіку людини. Залежність від адреналіну може призвести до імпульсивної поведінки – участі в дуже небезпечних ситуаціях. У момент ризику людей з адреналіновою залежністю вимикається раціональне мислення та інстинкт самозбереження – людина може не усвідомлювати наслідків та втрачає контроль над собою та ситуацією навколо.

Ознаками наявності адреналінової залежності є:

- людина відчуває сильний потяг до діяльності, що несе великий ризик;
- якщо вона не бере участь у такій діяльності, то відчуває розчарування, апатію, занепокоєння;
- людина втрачає інтерес до інших видів діяльності;
- продовжує йти на ризик навіть попри негативні наслідки попереднього досвіду;
- стає дедалі залежнішою від ризикової діяльності, збільшуючи свій досвід.

У пошуках ризику людина виснажує свою психіку, яка не здатна впоратись зі стресом протягом занадто довгого часу [4].

Важливо знайти безпечні способи відчуття притоку адреналіну. Основна мета полягає в зменшенні ймовірності негативних наслідків, які можуть виникнути в результаті адреналінової залежності.

Головний ключ до управління наслідками адреналінової залежності полягає в тому, що можна викликати адреналін без наявності реальної загрози для життя. Існує безліч способів відчутти адреналін в безпечному та контрольованому середовищі, таких як американські гірки, скелелазіння, перегони на обмеженій швидкості, рафтинг, дайвінг, квест-кімнати і навіть перегляд фільмів жахів. Важливо, щоб під час таких занять поруч був людина, яка здатна контролювати ситуацію та зупинити процес, якщо з'явиться реальна небезпека [5].

Література:

1. Davidson, L.M., Inslicht, S.S., Baum, A. (2000). Traumatic Stress and Posttraumatic Stress Disorder among Children and Adolescents. In: Sameroff, A.J., Lewis, M., Miller, S.M. (eds) Handbook of Developmental Psychopathology. Springer, Boston, MA. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-4615-4163-9_38
2. Perry, B.D. Neurobiological Sequelae of Childhood Trauma: Post traumatic Stress Disorders in Children. In: Catecholamine Function in Post Traumatic Stress Disorder: Emerging Concepts (M Murburg, Ed.) American Psychiatric Press, Washington, DC, 253-276, 1994.

3. Weil, A. (2013, November 7). What Makes an Adrenaline Junkie. In Weil. Retrieved October 4, 2015. URL: <http://www.drweil.com/drw/u/QAA401366/What-Makes-an-Adrenaline-Junkie.html>
4. Попеску О. Адреналінова залежність від вибухів – нова психологічна проблема українців. Як розпізнати? URL: <https://www.liga.net/ua/author/oksana-popesku>
5. Мозель Н. На гострій голці відчуттів. URL: <https://www.neuletai.org.ua/na-gostrij-golczi-vidchuttiv/>

Abstract: the phenomenon of adrenaline addiction of residents of territories living in cities close to the zone of active hostilities was investigated. Measures to overcome such dependence have been established.

Keywords: war, frontline territories, adrenaline addiction, shelling, stress, traumatizing events.

ЗМІСТ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНИ Біліченко Олександр, Крижова Вікторія	4
МИКОЛАЇВСЬКІ МОСТИ – ВАЖЛИВІ КОМУНІКАЦІЇ ТА СИМВОЛИ МІСТА Березовська Тетяна	10
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ У ДІАГНОСТИЦІ ТА ПРОГНОЗУВАННІ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВІ Боднар Олена, Светенко Руслан	14
ГЛОБАЛЬНІ СВІТОВІ ВИКЛИКИ: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬСТВА ПОВ'ЯЗАНІ З ПОВНОМАСШТАБНИМ ВТОРГНЕННЯМ Борко Тетяна, Домарацька Олександра	18
ПОРІВНЯННЯ ПОДАТКІВ І ЇХ СТАВОК В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ Бурковська Алла, Мологіна Тетяна	21
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ Бурковська Алла, Чистякова Діана	25
ІННОВАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ Волощук Лідія, Алмазруей Сухаіл Заєд Хамад Каміс	29
ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА Волощук Лідія, Урясьєв Микола	34
РОЗВИТОК ЗЕРНОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ Галкін Василь	39
МОЖЛИВОСТІ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ В ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЛЯХ Дубініна Марина, Чебан Юлія, Жуковська Ірина	41
РИНОК АКЦІЙ В УКРАЇНІ: ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ Ковальова Олена, Омельченко Ольга	45
ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ОДИН З НАЙВАЖЛИВІШИХ ПРІОРИТЕТІВ ЛЮДСТВА Ковтуненко Юрій, Резніченко Надія, Алексєєнко Катеріна	49
АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ Конопляник Дмитро	56
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ В КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВИ Коренюк Петро, Усикова Олена	62

ОГЛЯД ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ У СВІТІ Лугова Ольга	67
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ОБЛІК ПІДПРИЄМСТВА: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ Мікуляк Катерина, Кравченко Дмитро	70
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Побережець Ганна, Зігунова Софія	73
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ: ФІНАНСОВІ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ Потриваєва Н.В., Бардовська Д.С.	78
ПРОБЛЕМАТИКА ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ УНІФІКАЦІЇ ІЗ ЄС Потриваєва Н.В., Просолов О.	81
ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КРЕДИТ-НОТИ ПІД ЧАС ІМПОРТУ ТОВАРІВ Сирцева Світлана	86
КОМУНІКАБЕЛЬНІСТЬ КЕРІВНИКА ЯК УМОВА ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОСТУ Стамат Вікторія, Безпольотов Данііл	90
ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ Стамат Вікторія, Іванова Раїса	93
ДЕМОТИВУЮЧИЙ ВПЛИВ КОНФЛІКТІВ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ Стамат Вікторія, Калошин Нікіта	96
ВНУТРІШНЬО-ГРУПОВІ КОНФЛІКТИ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ В КОЛЕКТИВІ Стамат В.М., Лесік М.А.	99
ЦІННОСТІ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ Суріна Ганна, Тягнирядно Любов	104
РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНО СВІДОМОГО СУСПІЛЬСТВА Шарін Олександр	109
СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ БІЛІЧЕНКО Олександр, ВОЙЧУК Марія, КРИЖОВА Вікторія	113
ФЕНОМЕН АДРЕНАЛІНОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ МЕШКАНЦІВ ПРИФРОНТОВИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ЗАМКОВА Ірина, ХОЗЯШЕВ Олексій	117
Зміст	121

Наукове електронне видання

**МАТЕРІАЛИ
VIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-
КОНФЕРЕНЦІЇ
«ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ І ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ:
НАЦІОНАЛЬНІ, ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ
АСПЕКТИ»**

**15-16 листопада 2023 року,
м.Миколаїв, Україна**

Технічний редактор: СТАМАТ Вікторія
Комп'ютерна верстка: СТАМАТ Вікторія

Відповідальність за надані матеріали несуть науково-педагогічні працівники та здобувачі вищої освіти. Усі учасники освітнього процесу попереджені про необхідність дотримання академічної доброчесності.

Миколаївський національний
аграрний університет, 2023